

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Kastelec

Islamistični bojovníci med vojno v Bosni in Hercegovini

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Kastelec

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

Islamistični bojovníci med vojno v Bosni in Hercegovini

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

ISLAMISTIČNI BOJEVNIKI MED VOJNO V BOSNI IN HERCEGOVINI

Diplomsko delo se posveča razvoju globalnega džihada in islamizma, katerega del seže tudi v Bosno in Hercegovino. Cilj naloge je pojasniti vzroke za razvoj islamistične misli, ter opisati kasnejši razmah militantnega islamizma, ki je viden v številnih terorističnih napadih po svetu vse od 90. let dalje. Del te ideologije je prišel tudi na Balkan, kjer se je ustvarila baza, ki je islamistom omogočala razvoj mreže po celotnem zahodnem svetu. Ideologijo so širili islamistični borci iz afganistansko-sovjetske vojne, kasneje pa so se jim pridružili tudi številni zahodni "spreobrnjenci" in lokalni prebivalci. V BiH naj bi v toku vojne prišlo okoli 5000 tujih islamistov. Večina slednjih je po koncu vojne odšla ideje širit drugam, nekaj pa jih je ostalo v BiH. Tedanja sarajevska oblast je s pomočjo islamskih humanitarnih organizacij poskrbela, da so tuji borci lahko vstopili v državo, ki leži v samem osrčju Evrope, in številnim omogočila tudi pridobitev državljanstva. V diplomskem delu tudi dokazujem, da so bili akterji nekaterih najbolj znanih terorističnih napadov v zadnjih desetih letih (London, Madrid, Bali, New York) del "bosanskega" džihada.

Ključne besede: globalni islamizem, bosanski islamizem, terorizem, Al Kaida

ISLAMIST WARRIORS IN BOSNIAN WAR

The bachelors degree includes description of basic characteristics of terrorism and global islamism. Emphasis is particularly given to global jihad in Bosnia and Herzegovina from 1992 until today. In thesis is supposed that there were a lot of mujahideens in Bosnia during last war, which lasted from 1992-1995. Many of them had their roots in Afghan-Soviet War, their number sometimes estimated even to exceed 5000. This migration of Arab-Afghans to Bosnia occurred at an early stage of the Al-Qaida movement, which had long-lasting effects on the terrorist group. They choose Bosnia because of it's unique geographic position standing directly between Western Europe and the Middle East, which was the jumping-off point for terrorist expansion through western world. Their allies were Islamic charities and Bosnian government, which allowed them to stay there. Many plans for the future terrorist plots were born in Bosnia, including the attack on World Trade Center and Pentagon in 2001. We can find links between Bosnian jihad and terrorist attacks also in Madrid, Bali and London bombing.

Key words: Global Islamism, Bosnian Islamism, Terrorism, Al-Qaeda

KAZALO

1 UVOD	5
2 METODOLOŠKO - HIPOTETIČNI OKVIR	8
2.1 Opredelitev pomena teme	8
2.2 Cilji preučevanja	9
2.3 Hipoteze	9
2.4 Uporabljena metodologija	10
3 TEMELJNI POJMI	11
3.1 Terorizem	11
3.2 Islamizem	14
4 RAZVOJ GLOBALNEGA ISLAMIZMA V 20. STOLETJU	20
5 AL KAIDA	29
6 VZPON BOŠNJAŠKEGA ISLAMIZMA	34
6.1 Religija kot povod za vojno v Bosni in Hercegovini	34
6.2 Alija Izetbegović in ideje islamizma	36
7 ISLAMISTIČNI BOJEVNIKI V BOSNI IN HERCEGOVINI	43
7.1 Sovjetsko-afganistanska vojna	43
7.2 Tuji islamistični bojevniki med vojno v Bosni in Hercegovini	45
7.3 Novačenje islamističnih bojevnikov po svetu	50
7.4 Vloga islamskih dobrodelnih organizacij in držav ter trgovina z orožjem	54
7.4.1 Saudska Arabija	56
7.4.2 Iran	58
7.4.3 Sudan	59
7.4.4 Združeni Arabski Emirati in Kuvajt	61
7.5 Nehumana početja islamistov in njihov konflikt z Bošnjaki	62
8 VPLIV ISLAMIZMA NA BOSNO IN HERCEGOVINO IN MEDNARODNO SKUPNOST	65
8.1 Povojni islamizem v Bosni in Hercegovini	65
8.2 Vpliv "bošnjaškega" islamizma na širšo mednarodno skupnost	69
9 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	75
10 LITERATURA	79

1 UVOD

Tragični dogodki v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA) 11. septembra 2001 so povzročili velik šok v mednarodni skupnosti. A s tem se nočna mora za Zahodni svet še ni končala, saj sta ga kaj kmalu pretresla še napada na Madrid v letu 2004 in na London leto dni kasneje. Za napadi naj bi stala islamistična organizacija Al Kaida, ki se je po sovjetsko-afganistanski vojni razširila tudi po Evropi in Severni Ameriki. Globalni džihad oz. skrajna islamistična ideologija, ki jo zastopa Al Kaida, je svoj razcvet doživela po koncu hladne vojne, del le-te pa je segal tudi v Bosno in Hercegovino (v nadaljevanju BiH), kjer so ustvarili bazo, s pomočjo katere so islamisti omogočili širitev svojih aktivnosti tudi na Zahod.

Islamizem se je ob koncu hladne vojne zelo krepil, saj je v islamskem svetu vedno bolj živela ideja, da je treba izločiti "kvarne" vplive zahoda, hkrati pa obuditi in obnoviti dlje časa spečo muslimansko civilizacijo. Muslimani po celem svetu so se v zadnjih desetletjih začeli množično obračati k islamu kot viru njihove identitete, smisla življenja, stabilnosti, moči,... To so izkoristili radikalni islamisti, ki so po letih spopadov znotraj islamskega sveta, videli priložnost v širitvi džihada izven svojih rodnih držav, tako da so po številnih neuspešnih poizkusih vzpostavitve prave islamske države, vse svoje sile usmerili proti Zahodu, ki naj bi bil glavni krivec za njihovo trpljenje. Ob skupnem cilju so bile vse razlike, ki so bile več desetletij in stoletij krive za delitev muslimanov, dokaj hitro pozabljene. Radikalne skupine so dobivale podporo tudi s strani vlad islamskih držav, ki so v tem videle priložnost, da te skupine usmerijo proti »zunanjem« sovražniku in si tako omogočijo mir doma. Islamisti so bosansko vojno videli kot trk dveh civilizacij (krščanstvo proti islamu), v katerem je dolžnost vseh muslimanov, da sodelujejo v boju proti sovražniku. Za islamiste je vojna v BiH torej predstavljala konflikt med dvema svetovoma, ki ga sestavljata; »dar al-Harb« (svet nasilja) in »dar al-Islam« (svet miru).

Diplomsko delo je posvečeno pojavu radikalnih islamistov v Bosni in Hercegovini, o katerih se med samim potekom vojne ni veliko govorilo. O tem je širša javnost nekaj več izvedela šele po terorističnih napadih na Združene države Amerike v letu 2001. Šele po teh so ameriške obveščevalne službe začele z večjimi preiskavami globalne islamistične mreže, katere del sega tudi na Balkan. S tem kompleksnim primerom se namreč do leta 2001 ni ukvarjal skoraj nihče, zatajili pa so tudi mediji.

Vojna v BiH je bila glavna zgodba medijev v preteklem desetletju, a kljub dejstvu, da je bilo o vseh vojskujočih se straneh veliko napisanega, se ni nihče resnično poglobil v vlogo, ki so jo v njej igrali tuji islamistični borci. Še več, nihče se ni vprašal kakšno grožnjo varnosti lahko predstavlja skrajni islamizem na evropskih tleh. Schindler¹ med drugim, v svojem delu pravi, da se je v toku vojne po večini govorilo le o grozodejstvih, ki so jih povzročali Hrvati in Srbi, skoraj nihče pa ni vzel pod drobnogled bošnjaške strani. Ena izmed njegovih misli, gre takole: »...mediji niso dobro opravili svojega dela, ker so bili v svojem poročanju pretirano pristranski. Grozodejstva, ki so jih (nedvomno) zagrešili Srbi (pravoslavci) in Hrvati (katoliki) so vedno prišla na prve strani vseh znanih svetovnih časopisov, medtem ko se je le redko poročalo o številnih zločinih, ki jih je zagrešila bošnjaška oz. islamistična stran...« (Schindler 2007, 7). Avtor gre še dalje in pravi, da med vojno ni bilo veliko novinarjev, ki bi se spraševali kakšno zvezo ima radikalni islamizem in kako močan je bil njegov vpliv v BiH. Zahodni novinarji niso (hoteli) opaziti, da je vodilna muslimanska stranka Stranska Slobodne Akcije (v nadaljevanju SDA) v BiH igrala dvojno igro. Schindler o tem trdi naslednje: »Medtem, ko je SDA zahodnjakom kazala svojo navidezno zahodno usmerjenost in demokratičnost, je bila večina vodilnih mož gorečnih islamistov, ki so iskali svoje prijatelje tudi v Iranu in drugih islamskih državah sveta.« (Schindler 2007, 8). Z omenjenimi trditvami se strinja tudi Shrader², ki pravi »...v vojni v Bosni poročanje novinarjev ni bilo ravno objektivno, saj je bila večina novinarjev nastanjena v Sarajevu, ter se tako večino časa zanašala na podatke, ki jih jim je posredovala bošnjaška vlada s sedežem v Sarajevu. Tako so novinarji povečini prihajali do podatkov, ki jih je želela v javnost spraviti SDA.« (Shrader 2003, xvii).

Tako mediji niso v celoti opravili svojega dela, saj se niso skoraj nič posvetili tujim borcem, globalnem džihadu in njegovi vlogi v BiH. Globalni džihad je v BiH igral enako vlogo, kot jo je v Afganistanu v 80. letih. BiH je s tem, ko so islamisti v njej našli novo domovanje, postala center globalnega džihada, ki je sam predstavljal most med afganistansko vojno in septembrskimi napadi v letu 2001. BiH je tako postala svetovno žarišče (poleg nje še: Somalija, Tadžikistan, Egipt, Sirija, Palestina, Kašmir, Čečenija), kjer so v konfliktu

---

¹ John R. Schindler je nekdanji sodelovec ameriške agencije za nacionalno varnost (NSA) ter častnik protivojske službe, danes pa je profesor strategije na Naval War College. V svojem delu *Unholy Terror* se ukvarja z vlogo BiH, ki jo je igrala pri širitvi mednarodnega džihada...

² Charles R. Shrader je doktor vojaške znanosti in je že predaval na West Pointu, na Army War College... Je avtor številnih člankov in knjig na temo vojne zgodovine.

sodelovali tudi radikalni islamisti. Tekom vojne je, po nekateri podatkih, na ozemlje BiH prišlo na tisoče borcev, katerih namen je bila rešitev muslimanske skupnosti na Balkanu. Poleg mudžahidov naj bi v BiH prihajali različni vojaški svetovalci, mule, islamski bankirji ter islamske dobrotelne organizacije. Bosna in Hercegovina je v 90. letih prejšnjega stoletja postala t.i. »mini Afganistan«, lociran v samem osrčju Evrope. Številni islamisti, ki so del svojega življenja preživeli v BiH, so kasneje postali člani različnih terorističnih celic, ki so v letih, ki so sledila, nosile odgovornost za številne teroristične napade po svetu.

Prihod radikalnih islamistov v BiH, torej ni bil le slučajen pojav, ampak je bil pogojen s številnimi dejavniki. Te dejavniki so bili:

- verska zgodovina BiH, katere večino prebivalstva predstavljajo muslimani,
- notranja politika BiH, ki je dovoljevala prihode skrajnih islamistov na bosanska tla ter
- širitev globalnega džihada in teroristične mreže, po sovjetskem odhodu iz Afganistana, na druge konce sveta.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Opredelitev pomena teme

Bosna in Hercegovina je bila med leti 1992 in 1995 deležna nešteto primerov, kjer smo bili priča kršenju človekovih pravic. Prihajalo je do etničnega čiščenja, genocida, posiljevanja žensk, ropanja, mučenja... Eden glavnih povodov za vojno so bile želje, srbske in hrvaške manjšine ter njunih matic, po združitvi v skupno državo, saj si v primeru neodvisnosti BiH niso želele živeti pod muslimanskim vodstvom. Slednje si je namreč želelo ustvariti pravo islamsko državo na evropskih tleh. Gre za dejstvo, da je BiH multikulturna država, sestavljena iz treh različnih narodov in ver: Hrvatov, ki so katoliki in po večini nastanjeni na zahodu države; Srbov, ki so pravoslavci in nastanjeni na severu in vzhodu; ter Bošnjakov, ki so muslimani ter živijo pretežno v centralnem delu države. Znotraj omenjenih območij pa obstajajo tudi izjeme, kot denimo Srebrenica, ki leži na vzhodu države, a je bila pred vojno večina njenega prebivalstva predana islamski veri³. Med vojno je prihajalo do številnih spopadov med omenjenimi etnijami, v katerih je umrlo okrog sto tisoč ljudi, več kot milijon ljudi pa je bilo razseljenih. Huntington je vojno v BiH izrabil kot pomembno ilustracijo za lokalni prikaz tako imenovanih "mejnih vojn" med kristjani in muslimani. V vojni je eno pomembnejših vlog igral globalni džihad, ki je po vojni v Afganistanu iskal novo fronto. Med vojno so v Bosno in Hercegovino pričeli prihajati islamistični borci iz Bližnjega in Srednjega vzhoda, Azije, Evrope, Severne Amerike..., ki so prišli na pomoč Bošnjakom. Večina teh mudžahidov se je borila že v času sovjetske okupacije Afganistana, kasneje pa so se borili tudi v Čečeniji, na Kosovu, Kašmirju... Tako je vojna dobila širšo dimenzijo, saj so bile v njej (ne)posredno vključene številne muslimanske države. V pomoč mudžahidom v BiH, je bilo ustanovljenih veliko število »humanitarnih« organizacij, katerih primarni cilj je bil širjenje islamizma. Število mudžahidov v BiH se je v toku vojne nenehno povečevalo, sam dotok letih pa se je ustavil šele z mirovnim sporazumom, podpisanim v Daytonu leta 1995. Novačenje borcev je potekalo v različnih evropskih in neevropskih državah, denimo tudi v nam bližnji Italiji. Med vojno so islamisti dosegli kar nekaj vojnih uspehov, a so poskrbeli tudi za razdore ter konflikte z bošnjaškimi oboroženimi silami ter bili obenem krivci za

---

³ Schindler navaja, da so po popisu iz leta 1991 muslimani v BiH predstavljali največjo skupino prebivalstva s 43,7%, Srbi so predstavljali 31,4% in 17,3% Hrvati, medtem ko se je za Jugoslovane opredelilo 5,5% ljudi (Schindler 2007, 18-53).

številne vojne zločine. Nekateri borci so po vojni zapustili BiH in pričeli s širjenjem džihada tudi drugje, spet drugi so zaprosili za bosansko državljanstvo in so na tem območju nastanjeni še danes. Za BiH in celotno mednarodno skupnost je bil prihod islamističnih borcev na Balkan nekaj povsem novega. S tem se je po eni strani odprla nova dimenzija reševanja konfliktov, po drugi strani pa so ti ljudje predstavljali veliko nevarnost, tako za regijo kot za celotno mednarodno skupnost. Nekateri islamisti, ki so se bojevali in urili v BiH, so kasneje postali člani "spečih" terorističnih celic, ki so bile odgovorne za številna teroristična dejanja po svetu.

2.2 Cilji preučevanja

Diplomsko delo je usmerjeno v doseganje naslednjih ciljev:

- Čim boljše opredeliti in preučiti nekatere temeljne termine (terorizem, islam, islamizem, vahabizem, mudžahidi, ...), ki jih bom v diplomski nalogi pogosto uporabljal.
- Predstaviti vzroke in razvoj globalnega džihada po koncu hladne vojne, ter glavno teroristično organizacijo Al-Kaido.
- Predstaviti vlogo bošnjaške oblasti pri širjenju radikalnega islamizma.
- Predstaviti in analizirati vlogo, ki so jo imeli islamistični borci v vojni; iz katerih držav so prihajali, na kakšen način so prišli v BiH; kakšen je bil njihov namen; kdo so bili njihove vodje; kako učinkoviti so bili in kako je njihova prisotnost vplivala na potek vojne.
- Predstaviti in analizirati učinke islamizma na BiH in širšo mednarodno skupnost.

2.3 Hipoteze

Kot izhodišče za nadaljnjo analizo dela sem določil naslednje hipoteze:

Glavna hipoteza - V vojni v BiH se je med leti 1992 in 1995, na bošnjaški strani, bojevalo veliko borcev, ki so prihajali iz pretežno vzhodno-azijskih islamskih držav.

Delovna hipoteza 1 - Tedanja bošnjaška oblast je tujim islamistom omogočila prihod v BiH, ter jim po vojni omogočila pridobitev bosanskega državljanstva.

Delovna hipoteza 2 - Med islamističnimi borci v BiH je bilo veliko takih, ki so že imeli vojne izkušnje in so v 80. letih prejšnjega stoletja sodelovali v afganistansko-sovjetski vojni.

Delovna hipoteza 3 - Pri širjenju džihada v BiH so veliko vlogo igrale številne islamske »humanitarne« organizacije.

Delovna hipoteza 4 - Islamistični borci so imeli pri vključevanju v armado BiH nemalo težav, saj so se njihovi kulturno-civilizacijski pogledi in cilji razlikovali od pogledov in ciljev lokalnega bošnjaškega prebivalstva.

Delovna hipoteza 5 - Sledi nekaterih odmevnih terorističnih napadov po svetu, ki so se zgodili v zadnjih dveh desetletjih, vodijo k islamistom, ki so se bojevali v BiH.

2.4 Uporabljena metodologija

V diplomskem delu sem uporabil različne oblike raziskovalnih metod, delo pa je sestavljeno iz teoretične zasnove in študije primera. Pri pridobivanju ustreznih virov za preučevanje študije primera sem naletel na določene ovire, saj na temo bošnjaškega islamizma v slovenskem prostoru ni veliko napisanega. Med raziskovanjem sem opazil, da je dostopnih veliko virov o vojni v BiH, a se številni avtorji niso odločali za podrobnejše raziskovanje radikalnega islamizma. Najbolj me je presenetilo dejstvo, da se je ob tako velikem naboru knjig o vojnah na Balkanu, večina (slovenskih) avtorjev zadovoljila zgolj z navedbo nekaterih osnovnih podatkov o "domnevnih" islamistih na bosanskih tleh. V toku raziskovanja sem bil tako prisiljen naročati knjige iz tujine, saj sem le tako lahko prišel do ustrezne literature v kateri je bil položaj bošnjaškega islamizma bolj razčlenjen in opisan. Ob tem sem si pomagal tudi z internetom ter s strokovnimi revijami (Jane's in Obramba), kjer sem v pridobil nekatere relevantne podatke, ki sem jih kasneje vključil v diplomsko delo. Drugi, bolj splošni viri (o terorizmu, islamu, Al Kaidi ter vojni v BiH), ki sem jih uporabil pri teoretični zasnovi in predstavljajo ogrodje diplomskega dela, so bili lažje dostopni in po večini napisani v slovenskem jeziku.

V toku izdelave diplomskega dela sem uporabil naslednje metode proučevanja:

- Analiza in interpretacija primarnih ter sekundarnih virov je bila uporabljena pri raziskovanju knjig, revij, internetnih strani in člankov.
- Zgodovinsko-primerjalna metoda mi je služila pri pregledu razvoja religije na območju današnje BiH ter pri zgodovinskem razvoju globalnega džihada oz. islamizma.
- Deskriptivna metoda je služila pri opredeljevanju temeljnih pojmov, analizi globalnega džihada skozi zgodovino in pri študiji primera.
- Zadnja metoda proučevanja je bila primerjalna metoda, ki mi je omogočala primerjavo podatkov med posameznimi viri.

3 TEMELJNI POJMI

3.1 Terorizem

Kaj terorizem sploh je? Je to napad na nedolžne ljudi, napad na mesta, zgradbe... Kdo so nedolžni civilisti? Kdo določa kdo so nedolžni ljudje? So to Združene države Amerike, Zahodni svet ali so to teroristične skupine, ki v imenu vere napadajo Zahodne cilje? Dejstvo je, da je resnic več. Besedo terorizem pa danes največkrat uporabljamo za atentate, ugrabitve letal, postavljanje bomb, ugrabljanje talcev...

Terorizem etimološko izhaja iz francoske besede »terror«, ki se je prvič pojavila za časa francoske revolucije, v 18. stoletju. Korenine terorizma segajo daleč v preteklost, še bolj natančno, pa najmanj 2000 let nazaj, ko je obstajala židovska sekta iz Jeruzalema, ki se je okoli 70. let prvega stoletja borila proti rimski oblasti v Palestini, kar predstavlja enega najstarejših znanih primerov terorizma. Pripadniki sekte so se imenovali »zeloti«, njihova značilnost je bila, da so svoje napade, ki so bili izredno kruti, izvajali sredi dneva. Naslednja znana sekta, so bili t.i. »asasini«, muslimansko gibanje iz 11. stoletja, ki je delovalo na območju današnje Sirije in Irana. Svoje poslanstvo so videli v izvrševanju ukazov svojega nadrejenega, pa čeprav jih je to največkrat stalo lastnega življenja (Brandon v Kogoj 2005, 8).

V naslednjem odstavku se bom lotil opisa nekaterih definicij terorizma, ki se jih poslužujejo nekateri avtorji. Avtor številnih knjig o etiki in političnem nasilju, Tony Coady pravi, da je definicij o terorizmu vsaj sto, svojo definicijo terorizma pa je opredelil tako: "To je organizirana uporaba nasilja, katerega tarča so nebojujoči ali njihova lastnina, za dosego političnih ciljev." (Coady 2005, 34). V slovenskem velikem leksikonu piše, da je terorizem uporaba nasilja (umori, ugrabitve letal, oseb, ladij, povzročanje eksplozij, požarov, splošno nevarnih dejanj) navadno tudi proti civilistom, kot sredstva za politični pritisk na državo oz. družbo; ta naj bi na podlagi določenih ideologij (npr. nacionalizma, komunizma, verskega fundamentalizma, neofašizma) radikalnim družbam omogočil spremembe. Praviloma napadi ustvarjajo strah in povzročajo osebno negotovost prebivalstva (Kocjan-Barle in drugi 2005, 628). Wardlaw v svojem delu *Political Terrorism* pa o terorizmu pravi naslednje: "terorizem je uporaba ali grožnja z uporabo nasilja, posameznika ali skupine, bodisi v službi oblasti bodisi delujočega proti njej, da bi se povzročilo skrajno nelagodje in/ali strah vzbujajoči

učinki pri ciljni skupini, ki je številčnejša od neposrednih žrtev, z namenom, da bi se to politično skupino prisililo k privolitvi v politične zahteve storilcev" (Wardlaw v Coady 2005, 33). Profesor filozofije na univerzi v Jeruzalemu, Igor Primorac o terorizmu pravi: "Terorizem je namerna uporaba sile ali grožnja z njeno uporabo proti nedolžnim ljudem, katerega namen je z ustrahovanjem prisiliti neke druge ljudi k nečemu, česar drugače ne bi storili." (Primorac 2005, 55). Profesor na Fakulteti za družbene vede, dr. Iztok Prezelj pa terorizem definira na naslednji način:

Terorizem lahko opredelimo kot načrtovanje, organiziranje, izvajanje in podpiranje nasilnih dejavnosti večinoma proti nedolžnim civilnim ciljem za doseganje političnih ciljev (predvsem v smeri vplivanja na vlade, da sprejmejo ali ne sprejmejo nekatere ukrepe). K terorizmu lahko uvrstimo že grožnje s terorizmom. K terorizmu sodijo tudi podporne dejavnosti, kakor so financiranje, rekrutiranje, skrivanje teroristov, usposabljanje, tihotapljenje itd. Terorizem je v vsakem primeru izraz ekstremizma, ki pomeni ideologijo uresničitve lastnih ciljev brez oziranja na mnenje večine (Prezelj 2006).

Prezelj med drugim tudi pravi, da med najpogostejše vzroke za terorizem štejemo nezmožnost premoščanja velikih družbenih razlik na področju političnih pogledov, interesov, verskih in ideoloških prepričanj, v množičnem kršenju človekovih pravic, družbenih nepravilnosti, okupaciji... (Prezelj 2007, 82). Glede na motiv pa lahko teroristične skupine (ali posameznike) razdelimo na: nacionalistične (separatistične), versko-ekstremistične, ideološke, državne in na ostale, ki delujejo na področju konkretnega primera (denimo na področju ekologije) (Prezelj 2008, 82).

Čeprav se cilji skupin ponavadi razlikujejo, pa so si taktike za doseg teh ciljev zelo podobne. Z akcijami, v katerih pogosto žrtvujejo življenja civilistov, poskušajo opozoriti nase, izzivajo državno oblast ter opozarjajo na njeno nemoč (Kodrič in Vuk 1999). Terorizem prevzema zelo različne oblike in uporablja vse bolj sofisticirane in morilske organizacijske tehnike ter načine delovanja. Glavna značilnost vseh terorističnih dejanj je ponavadi t.i. asimetričnost. Asimetrični spopad je konflikt, v katerem se uporabljajo inovativne, netradicionalne metode in sredstva, ki želijo nepričakovano presenetiti sovražnika (Dolenc in Nedog 2001). Samomorilski napadi, že od osemdesetih let prejšnjega stoletja zaznamujejo način asimetričnega bojevanja in izvajanja terorja nad nasprotnikovim prebivalstvom. Samomorilski

napad je namerno stanje zavesti izvajalca, da napad temelji na njegovi smrti in da se napad ne bo izvršil, če pri tem procesu ne bo izgubil svojega življenja. Ob tem je slednji privlačen za teroristične skupine, ker sam po sebi ne zahteva znanja in posedovanja visoke in zapletene tehnologije, a ima vseeno velik prebojni učinek. Samomorilskih napadov se poslužujejo predvsem skupine, ki posedujejo močan ideološki (nacionalni, verski) naboj, t.i. skupine, kjer so se člani pripravljani popolnoma žrtvovati za doseg višjega cilja. Čeprav so samomorilski napadi v islamskem svetu prepovedani s strani fatve (najvišja islamska zapoved), se islamistične skupine poslužujejo naslednje interpretacije, ki pa ni v nasprotju s koranom: oseba, ki je odgovorna za "samomorilski" napad, dobi status šahida oz. mučenika, ki se je žrtvoval za potrebe džihada. S trendom sodobnih samomorilskih napadov⁴ je leta 1983 začela libanonska teroristična skupina Hezbolah (Nedog 2002).

V današnjem svetu terorizem ni usmerjen le v nacionalne države, temveč velikokrat kar proti celotni mednarodni skupnosti. Pod mednarodni terorizem lahko štejemo vsako nasilje, teror posameznika ali skupine, usmerjeno proti drugi državi ali mednarodni organizaciji, najpogosteje zato, da se dosežejo nekateri politični cilji. V okviru mednarodnega prava so opredeljene tudi posamezne oblike terorističnih dejanj, ki so z mednarodnimi konvencijami razglašene za mednarodna kazniva dejanja - med te npr. sodijo: ugrabitve letal, ladij, hudodelstva proti mednarodno-pravno zavarovanim osebam, "jemanje" talcev, podtikanje bomb... (Ogrizek 2006, 670). Nekateri avtorji se strinjajo, da lahko za prvi akt mednarodnega terorizma štejemo ugrabitev izraelskega potniškega letala leta 1968, ki je vozil na relaciji Rim-Tel Aviv. Za tem terorističnim dejanjem je stala Narodna fronta za osvoboditev Palestine, ki je tako Izraelce začela napadati tudi v tretjih državah sveta (Srdanović v Kogoj 2005, 11). Frank P. Harvey v svojem delu ugotavlja, da globalizacija briše državne meje ter obenem zmanjšuje svetovne razdalje, vse to pa je povzročilo tudi razmah mednarodnega terorizma. K dejstvu, da je terorizem postal tako globalen pojav, pa so veliko pripomogla tudi sodobna komunikacijska sredstva kot npr.: internet, novodobna prevozna sredstva, globalno-finančno omrežje... (Harvey 2004, 15).

---

⁴ Robert A. Pape, profesor političnih znanosti na univerzi v Chicagu, je zbral prvo popolno zbirko samomorilskih napadalcev od leta 1980 naprej, in pri tem natančno raziskal prav vsak samomorilski napad in matematično dokazal, da naj bi bil vodilni motiv teroristov samomorilcev okupacija njihovega ozemlja s strani tujih vojakov. Vloga islamskega fundamentalizma oziroma islamizma pri tem naj bi bila obrobna (Videmšek 2005).

3.2 Islamizem

Je islam res religija, ki uči in dovoljuje teroristične in samomorilske napade? Lahko za tako množičen terorizem res krivimo vero? Večina zahodnega sveta krivi muslimane (oz. islam) za strahotne napade na New York, Madrid, London, Bali, Sharm el Sheik... Vzroke za takšno dožemanje islama, je potrebno iskati v relativnem splošno nepoznavanju islama kot religije. Poleg tega nam množični mediji skoraj vsak dan posredujejo senzacionalne novice v katerih so uporabljene besede: islamski skrajnež, islamski terorist... Pa je pridevnik »islamski« res pravilno uporabljen?

Da bi razumeli razliko med besedama islam in islamizem je najprej potrebno preučiti in razumeti samo besedo islam. V današnjem svetu s strani medijev, ob vsakdanjih terorističnih napadih, vse prevečkrat slišimo pridevnik islamski, kar vzbuja strah med celotnim nemuslimanskim prebivalstvom. Že na samem začetku moram pritrditi tezi, da islam kot vera ne stoji za terorističnimi napadi, temveč so za le-te odgovorni islamisti, ki vero izkoriščajo za svoje delovanje. Značilnost islamske kulture je humanost in morala. Človeka se ceni, ceni se njegovo čast in njegove pravice. Posameznik je pomemben zato, ker je človeško bitje, ne ozirajoč se na njegovo raso, barvo, jezik ali domovino, niti na stan ali celo – vero. Verzi korana to potrjujejo in pravijo naslednje 5/32: »Če kdo ubije človeka, ki ni ubil nikogar, ali koga, ki na zemlji ne dela nereda, je tako kot da bi ubil vse ljudi. Če pa kdo ohrani človeško življenje, je tako kot da bi vsem ljudem ohranil življenje...« (Koran 2005, 83) in 10/99: »Če bi tvoj Gospod hotel, bi bili na zemlji sami verniki. Mar jih boš ti prisilil verovati?« (Koran 2005, 157). A hkrati se je potrebno zavedati, da tudi nekateri pripadniki islama zavračajo nadvlado tuje kulture, ki se jim zdi v filozofskem smislu pokvarjena, v gospodarskem izkoriščevalska in v političnem imperialistična.

Beseda islam terminološko izhaja iz besede selam, kar po arabsko pomeni božji mir. Na svetu je okoli 1,5 milijarde muslimanov, kar je za krščanstvom druga najbolj razširjena religija na svetu, po nekaterih podatkih pa naj bi bila celo največja. Zelo razširjena je na Bližnjem Vzhodu, Aziji in Afriki. Religijo je v letih med 610 in 632 v Meki in Medini odkrival prerok Mohamed. Po njegovi smrti se je pod vodstvom kalifov razširila po Afriki, Aziji, Španiji, pozneje tudi v J-V Evropi. Spor o nasledstvu v kalifatu je povzročil prvo večjo delitev znotraj islama, tako da se verniki v grobem delijo na sunito in šiito (Ogrizek 2006, 427). Prvi predstavljajo okoli 90%, drugi pa 10% celotnega muslimanskega prebivalstva. Muslimani so

večinski narod v več kot 40 državah sveta, navzoči pa so v več kot 100. Država z največjim številom muslimanov je Indonezija, sledijo ji Pakistan, Bangladeš, Indija, Iran... (Thoraval 1998, 259). Glavni vir islama je koran; islamska sveta knjiga, v kateri so zapisana razodetja, ki jih je prerok Mohamed prejemal med leti 610 in 632. Mohamed je vsa razodetja, ki jih je prejel, ustno pripovedoval svojim spremljevalcem, ki so se jih učili na pamet. Koran je tako nastal v svoji "fizični" obliki šele po prerokovi smrti, vse zapisane dele (na papirusu, pergamentu, palminih listih,...) naj bi v celoto zbrali prvi trije kalifi. Sam koran je razdeljen na *sure* oz. poglavja, ki si sledijo vse od najdaljše pa do najkrajše. Sporočila v Koranu stalno odgovarjajo na konkretne življenjske dogodke in položaje (Šterbenc 2005, 38-47). Poleg korana muslimani črpajo svojo vero tudi iz t.i. hadisov (poročila o tem kaj je prerok Mohamed naredil oz. izjavil v teku svojega življenja) in fatve, ki jo napiše ali izgovori strokovnjak s področja islama. Ta lahko potrdi ali pa razveljavi pravila na področju celotnega osebnega življenja (Thoraval 1998, 67). V nadaljevanju bom naštel in opisal pet stebrov islama, ki osmišljujejo življenje vsakega muslimana:

- Šahada: »Ni boga razen Alaha in Mohamed je njegov prerok« se izjavlja večkrat na dan in pred vsako molitvijo.
- Salat: sestavlja pet molitev, ki naj bi jih muslimani izvajali vsak dan.
- Zakat: je prispevek revnim, ki jim ga namenjajo premožnejši.
- Saum: pomeni post. Med devetim muslimanskim mesecem, ramadanom, muslimani izvajajo post. To pomeni, da podnevi ne uživajo hrane in ne pijejo.
- Hadž: je romanje, ki se dogaja v saudskem mestu Meka, vsak 12. mesec v letu muslimanskega koledarja. V Meko (svetišče Kaaba) naj bi enkrat v svojem življenju odšel vsak musliman, če mu to dovoljujejo finančna sredstva ter zdravstveno stanje (Šterbenc 2005, 47-50).

Naslednja beseda, ki si zasluži krajšo analizo je džihad. To je beseda, ki jo danes zasledimo v medijih ob vsakem večjem terorističnem napadu. Po mnenju strokovnjaka za islamizem, Bruna Etienna, ima beseda džihad večplastne konotacije, in to najmanj v treh primerih. Avtor navaja, da je lahko džihad razumljen kot (Etienne 2000, 214-217): 1. boj proti samemu sebi, 2. boj za širitev islama (torej boj proti nevernikom) ter 3. boj proti slabim muslimanom. Večina muslimanov razume džihad v smislu boja s samim seboj, medtem ko se islamisti poslužujejo bolj radikalne interpretacije. Etienne tudi pravi, da za islam obstajata dva svetova, »dar al-islam« ali svet pokorščine Bogu in »dar al-harb«, ki pomeni svet nevernikov, svet s

katerim je islam nenehno v vojnem stanju. Gre za besedo, ki jo lahko, po mnenju večine strokovnjakov, interpretiramo na več načinov.

Iz besede džihad izhaja tudi beseda mudžahid. Slovenski veliki leksikon pravi, da so mudžahidi muslimanski bojevniki v sveti vojni oz. džihadu. Mudžahidi so, predvsem od 2. polovice 20. stoletja, različne politične vojaške skupine na ozemlju Srednjega in Bližnjega vzhoda, ki se bojujejo za pravice muslimanskega prebivalstva nasproti prebivalcem drugih veroizpovedi ali pa za osvoboditev muslimanskih držav izpod tujega vpliva. Boj je lahko operjen tudi proti državnemu sistemu v muslimanskih državah, ki premalo upoštevajo islam oz. ga sploh ne upoštevajo (Kocjan-Barle in drugi 2005, 671).

Po kratki predstavitvi islamske vere, me nadaljnje pisanje vodi k pojmu islamizem. Gre za pojav, ki je nasprotujoč miroljubnemu islamu. To je gibanje, ki teži k ideji, da islam ni le religija, temveč tudi politični sistem, kar pomeni, da bi moral, po mnenju islamistov, islam prevzeti vodilno vlogo pri urejanju celotne družbe. Njihova ideja je vrnitev k prvobitnemu in očiščenemu islamu ter uvedba islamskih zakonov oz. šeriatskega prava. Islamisti zavračajo vse, kar prihaja iz Zahoda, in to v vseh vidikih družbe; političnem, ekonomskem, družbenem in kulturnem. Ob tem tudi ne pristajajo na sožitje med različnimi verami (Islamism 2007). Po mnenju Etienna islamisti ne priznavajo mednarodnega prava in človekovih pravic. Še več, pravi, da jim vse to ne pomeni nič. Avtor ob tem tudi trdi, da so islamisti tisti muslimani, ki po hitri ali postopni spreobrnitvi sklenejo, da bodo strogo spoštovali tisto, kar smatrajo kot vzorno vedenje (Etienne 1987, 242). Oliver Roy⁵ pravi, da so islamistična gibanja tista gibanja, ki islam razumejo kot politično ideologijo in so prepričana, da je islamizacija družbe možna le ob ustanovitvi islamske države in ne zgolj ob uvedbi šeriatskega prava (Roy 2007, 27). Strateško gibanje radikalnega islamizma pa ima po mnenju Gillesa Keppela štiri osnovne cilje (Keppel v Etienne 2000, 459): 1. osvajanje individua, 2. osvajanje nacionalnih držav in uveljavitev islamske republike ter šeriatskega prava, 3. rušenje meja med islamskimi državami ter vzpostavitev svetovnega islamskega imperija, 4. širjenje islamskega imperija do skrajnih meja sveta, torej totalna islamizacija človeštva. Ameriški profesor Roy P. Mottahed je mnenja, da obstaja zelo majhna skupina muslimanov, ki jim pravimo islamisti (ostali ostajajo muslimani). Ti si islamske zakone interpretirajo po svoje ob tem pa Zahod gledajo kot na "tuyo" oz. sovražno civilizacijo (Bećirović 2002). Harvey v svojem delu pravi, da se bo

---

⁵ Avtor knjige "Globalizirani Islam" in direktor francoskega centra za znanstveno raziskovanje.

politični in religijski fundamentalizem še stopnjeval, saj so ideje, ki jih ti ekstremisti (v našem primeru islamisti) zagovarjajo, zelo enostavne, kar je vsečno povprečnemu človeku, ki danes živi v tako kompleksnem okolju (Harvey 2004, 15). Avtor knjige *Two Faces of Islam*, ameriški novinar Stephen Schwarz, jim pravi tudi islamofašisti:

Islamofašizem deluje po enakih vzorcih kot nacizem ali stalinizem. Najprej opere možgane, izprazni glavo. Kaj so storili nacisti? Najprej so uničili vso judovsko kulturo ter izpraznili nemške glave. Ko so bile prazne, so jih napolnili z nacističnimi idejami. Stalin je deloval na enak način. Njihova ideologija ukazuje sovraštvo do drugih religij in podžiga džihad, sveto vojno. To ni islam, ki vedno govori o skrbi za družino. Islam ne pravi, da je bolje umreti kot živeti! (Videmšek 2006)

Ena od skrajnih islamskih ideologij, iz katere islamizem črpa svoje ideje, se imenuje vahabizem, ki je prisoten na področju Saudske Arabije. Thoraval o vahabizmu, v islamskem leksikonu pravi, da je to integristično versko-politično gibanje, ki se je rodilo leta 1744 v Arabiji, pod vodstvom Ibn abd Al Vahaba. Slednji je bil zagovornik vrnitve k prvotni čistosti islamske vere. Bil je človek, ki je prepovedal tobak, glasbo, bližino nasprotnega spola v javnosti, za moške pa predpisal nošo "islamske" brade. Sveto vojno je napovedal proti vsem "mlačnim" sunitom ter krivoverskim šiitom (Thoraval 1998, 245).

Avtor knjige, *Al-Qaida's Jihad in Europe*, Kohlmann o vahabizmu pravi naslednje:

Vahabizem je oblika ideologije, ki je tipična za Saudsko Arabijo, medtem ko se ta ista ideologija v drugih državah imenuje salafizem. Ta ideologija je ideološka podlaga Al-Kaide. Salafizem se je zelo razširil po svetu, glavni razlog za to pa je v saudskem denarju. Filozofija vladajoče saudske elite, ki stoji za tem, je enostavna – džihad je odličen, ampak ne v Saudski Arabiji. Če ste pripravljeni voditi džihad proti nevernikom povsod drugod po svetu – pa boste zato dobili še denar! (Kohlmann v Azinović 2007)

Dr. Kepel⁶ razčleni pojma vahabizem in salafizem. Obe ideologiji igrata eno vodilnih vlog pri širjenju islamizma oz. globalnega džihada, saj s svojo ozko usmerjenostjo močno pripomoreta k širjenju militantnega islamizma.

---

⁶ Dr Kepel je profesor za študije o Bližnjem vzhodu na inštitutu za politično znanost v Parizu.

Vahabiti so učenci radikalnega saudskega verskega reformatorja Abdula Vahaba, ki je živel sredi 18. stoletja. Toda mnogi med njimi so že takrat zavračali tako terminologijo. Veliko raje so se razglašali za salafiste. S tem so namreč hoteli dokazovati zvestobo svojim pobožnim prednikom (salaf), spremljevalcem preroka Mohameda, ki naj bi bili zgled tudi za današnje vernike. Osama bin Laden to zvestobo dokazuje celo z oblačenjem. Na posnetkih, ki jih objavlja Al Džazira, je namreč vselej oblečen tako kot muslimani iz prerokovih časov. Salafizem je danes mogoče deliti na dve veji. Prva je konservativna, pietistična in nasprotuje vsakršnim revolucijam. Druga je bistveno radikalnejša. Pravijo ji džihadistični salafizem. Njeno temeljno gonilo je kajpak džihad, sveta vojna, ki naj ne bi bila naperjena zgolj proti sovražnikom islama, ampak tudi proti slabim muslimanom. (Soban 2005)

Panislamizem je le še ena od skrajnih ideologij, iz katere svojo moč črpa militantni islamizem. Glavni teoretik panislamizma naj bi bil reformist Džamal Ad Din Al Afghani, ki je zagovarjal vse-muslimansko enotnost, še posebej v primeru obrambe proti zahodnim imperializmom. Nastanek panislamizma je posledica dejstva, da so evropske kolonialne velesile v 19. stoletju obvladovale skoraj ves islamski svet. Panislamizem živi še danes, saj je njegove korenine moč najti v različnih mednarodnih organizacijah kot npr. Muslim World Congress, Svetovna muslimanska zveza in Organizacija islamske konference (Thoraval 1998, 176-177).

V muslimanskih državah je pojav integrizma oz. fundamentalizma navzoč že vse od začetka vere. Fundamentalizem je v svojem bistvu politična smer, ki je danes zelo napadalna do vladarjev, ki veljajo za zagovornike laičnosti ali celo za brezbožnike. Eden največjih uspehov integrizma oz. fundamentalizma predstavlja uveljavitev vahabizma v Saudski Arabiji. V Egiptu je leta 1928 nastala fundamentalistična organizacija "Muslimansko bratstvo", ki je zagovarjala celostno uporabo šarije v vseh vidikih vsakdanjega in političnega življenja. Želeli so pretrgati vse vezi z Zahodom in ustanoviti pristno islamsko republiko. V Pakistanu je integristične ideje zagovarjal Maududi, v Iran pa je povratek k fundamentalizmu prinesel ajatola Homeini. Uspeh teh gibanj je posledica tega, da ponujajo odgovore družbenim skupnostim, predvsem tistim, ki so nezadovoljne z gospodarskimi in političnimi rezultati vladajočih elit (glej Thoraval 1998, 85-86).

Pod islamistična gibanja lahko štejemo: iransko islamsko revolucijo, turški Refah, pakistanski Džamiat i Islami in njegove afganistanske naslednike, večino muslimanskih bratov, alžirsko Fronto islamske rešitve, libanonski Hezbolah, palestinski Hamas, stranko Islah v Jemnu, Turabijevo nacionalno islamsko fronto v Sudanu, tunizijsko Nahdo... (Roy 2007, 27-28).

4 RAZVOJ GLOBALNEGA ISLAMIZMA V 20. STOLETJU

Če se vrnemo le sto let nazaj v preteklost, bomo našli kar nekaj dogodkov, ki so prispevali k razvoju radikalnega islamizma. Zgodovinsko gledano je, na širjenje islamistične misli vplival: zahodni kolonializem v 19. in 20. stoletju, propad Osmanskega imperija in s tem zadnjega kalifata, izraelska naselitev na arabskem ozemlju, izraelsko-arabske vojne, notranje politično dogajanje v Egiptu, vmešavanje in poseganje zahodnih držav v notranje zadeve muslimanskih držav, sovjetsko-afganistanska vojna...

Izraelsko-palestinski konflikt nedvomno predstavlja enega glavnih povodov za širjenje skrajne islamistične ideologije. V začetku 20. stoletja je Velika Britanija, kot kolonialna velesila in upraviteljica, dala ozemlje Palestine na razpolago Judom, ki so se kaj kmalu pričeli priseljevati na to območje. To dejanje je izzvalo veliko nezadovoljstvo tako med Palestinci, kot tudi med drugimi muslimani po svetu. Te napetosti, ki se do danes še vedno niso umirile, predstavljajo enega največjih povodov za širjenje islamizma izven muslimanskih meja. Poleg notranjih konfliktov med Izraelci in Palestinci je prišlo tudi do treh vojn, ki so se odvijale med Izraelom in sosednjimi arabskimi državami. Po mnenju Etienna so te vojne pomenile korak naprej k radikalnemu islamizmu (glej Etienne 2000, 128). Zadnja vojna, v letu 1973, je pustila velik pečat v mednarodni skupnosti, saj je vodila do naftne krize, za katero je moč trditi, da so bile odgovorne arabske države. Te so v tem videle priložnost za povračilne ukrepe proti Zahodu (ZDA), ki je ves čas podpiral Izrael. Znotraj Izraela ter Palestine je medtem prihajalo do številnih nasilnih izselitev, ki so prispevale k še večji nestabilnosti in notranjim konfliktom. Posledica teh konfliktov je bila, da so na tem območju pričele delovati številne islamistične teroristične skupine⁷, ki so po večini delovale lokalno, a so njihovi člani in

---

⁷ 1. Abu Nidal je bila najbolj znana teroristična organizacija na Bližnjem vzhodu vse do rojstva Al Kaide. Ta organizacija je povezana z bojem Palestincev za svojo državo (znana je tudi pod naslednjimi imeni: revolucionarni svet fataha, arabske revolucionarne brigade in črni september), med drugim pa je bila odgovorna tudi za napade na letališčih v Rimu in Dunaju leta 1985, za ugrabitev letala Pan Am v Karačiju leta 1986, za bombardiranje izletniške ladje v Grčiji julija 1988... (Pettiford in Harding 2005, 81).

2. Hamas si je svoj mednarodni sloves pridobil z dolgotrajnim oboroženim bojem za ustanovitev palestinske države. Ustanovljen je bil leta 1987, njegovo osrednje območje delovanja pa sta Zahodni breg in Gaza. Trenutno ima Hamas večino sedežev v palestinskem parlamentu (Pettiford in Harding 2005, 82).

3. Al Fatah je skupina preko katere si je pokojni vodja Palestinske osvobodilne organizacije, Jaser Arafat prvič pridobil mednarodno pozornost. Za to skupino je značilna nenehna menjava zavezništev... (Pettiford in Harding 2005, 83).

4. Ljudska fronta za osvoboditev Palestine je skupina, ki zavrača kakršenkoli politični dogovor z Izraelom... (Pettiford in Harding 2005, 84).

simpatizerji kasneje tvorili jedro mednarodnega islamizma. To območje je še danes izredno nemirno in predstavlja enega največjih problemov mednarodne skupnosti (The Palestine-Israel Conflict: A Short History 2004).

Kot odgovor na zahodni kolonializem (imperializem) je že v prvi polovici 20. stoletja nastala prva islamistična organizacija, imenovana »muslimansko bratstvo«. Ustanovljena je bila leta 1928 v Egiptu, njen primarni cilj pa je bil džihad proti kolonialnim velesilam oz. britanski nadvladi. Bratstvo je skozi čas spreminjalo in dopolnjevalo svoje cilje, po koncu kolonialne nadvlade, so denimo želeli ustanoviti državo, ki bo temeljila na puritanskem- »očiščenem« islamu. Njegov ustanovitelj je bil Hassan Al-Banna, ki je bil nekaj let kasneje (leta 1949) ubit s strani egipčanskih oblasti. Leta 1981 je bratstvo prevzelo odgovornost za atentat na (preveč) »zahodno« usmerjenega egipčanskega predsednika Anwarja Sadata. Med drugim je bratstvo leta 1992 tudi odkrito klicalo k džihadu proti Srbom v BiH (Kepel 2002, 248). Za najbolj pomembnega člana muslimanskega bratstva lahko določimo Sayyida Qutba. Bil je prvi, ki je odkrito govoril in opozarjal na dejstvo, da je zahodni način življenja napačen in zgrešen. V času študija je bil tudi v ZDA, kjer se je še bolj radikaliziral, saj je bil v ZDA priča številnim verskim prekrškom. Po vrnitvi v Egipt je začel širiti idejo, da sta islam in modernost nekompatibilna. Upiral se je sekularizaciji države, racionalnosti, demokraciji, individualizmu, materializmu... Ker je večina Egipčanov v tedanjem času živela v revščini, je organizacija islamskega bratstva, na njegovo pobudo, začela ustanavljati svoje šole, tovarne, zdravstveni sistem in različne dobrodelne organizacije. Imeli so tudi svojo »vojsko«, ki je pomagala muslimanom v Palestini. Število podpornikov muslimanskega bratstva se je naglo povečevalo, leta 1948 je imela organizacija že več kot milijon članov, od skupno 18 milijonov prebivalcev Egipta. Po poskusu atentata na predsednika Nasserja leta 1954, se je egipčanska politika proti islamskemu bratstvu zelo zaostila; sledila so javna obešanja zarotnikov ter zapiranje privržencev muslimanskega bratstva. V zaporu so bili zaporniki podvrženi nasilju in drugim nehumanim aktivnostim. Med priprtimi se je znašel tudi Sayid Qutb. V času prestajanja kazni je napisal knjigo pod naslovom "Milestones", ki predstavlja velik mejnik v zgodovini islamizma. Qutb je v svojem delu razdelil svet na dva pola, ki ga predstavljata islam in "džahilija". Džahilija, nasprotno od islama, predstavlja čas barbarstva, čas pred razodetjem vere preroku Mohamedu. Cilj dela je bil povezati islamsko prebivalstvo in ga nagovoriti proti zahodnjaškim vrednotam (Wright 2006; May 2007). Qutb je s svojim

---

5. Hezbolah je teroristična organizacija, ki je bila ustanovljena kot odgovor na Izraelsko zasedbo Libanona. Njeni privrženci so šiiti.

bratstvom želel nasilno »očistiti« Egipt in vzpostaviti vladavino islama ter šeriatskega prava. Vsa njegova prizadevanja za vrnitev k očiščenemu islamu pa je plačal z življenjem, saj so ga dali usmrtiti leta 1966. Tako je postal eden prvih islamističnih mučenikov, ki so širili ideje o globalnem džihadu. Qutb je pustil velik pečat v zgodovini radikalnega islamizma, ter bil za zgled tako Osami bin Ladnu kot tudi Ajmanu al-Zavahiriju. V drugi polovici 20. stoletja se je razumevanje džihada v muslimanskem svetu, še posebej pa v egipčanskem podzemlju, začelo naglo spreminjati. Poleg muslimanskega bratstva so se začele rojevati militantne organizacije (Islamska skupina in Islamski džihad), ki so se bile, za dosego svojih ciljev, pripravljene boriti tudi z orožjem. V Egiptu je slepi študent Omar Abdel Rahman (kasneje vodja islamske skupine) napisal doktorsko disertacijo na temo džihada, v kateri je dejal, da sta izročili malega in velikega džihada izmišljeni, da prerok Mohamed česa takega ni nikdar izrekel. Džihad po njegovem pomeni le eno, in sicer, seči po orožju in zahtevati od brezbožnikov, naj prevzamejo muslimansko vero ali se predajo in podredijo muslimanskemu gospostvu (Pohly in Duran 2001, 22). Tovrstne interpretacije se še danes poslužujejo vse militantne islamistične skupine. Sheikh Omar Abdel Rahman je danes zaprt v ZDA, kjer prestaja dosmrtno zaporno kazen zaradi terorističnega napada na New York leta 1993⁸.

Če so bila v začetku druge polovice 20. stoletja za islamski svet značilna notranja politična razhajanja (Egipt) ter konflikt z Izraelom, pa je bilo leto 1979 nedvomno prelomno v islamskem svetu zaradi dveh drugih dogodkov. Prvič, zaradi iranske revolucije, ki je imela za islamski svet podobne učinke, kot francoska revolucija za Zahod in boljševiška za Vzhod. Prozahodnega šaha, ki so ga takrat podpirale ZDA, je z oblasti vrgel Ajatola Homeini, ki je predstavljal novo očiščeno verzijo islama, ki naj bi ovrgla liberalne ter komunistične ideje prisotne v tedanjem Iranu. Veliko islamističnih gibanj po muslimanskem svetu je v revoluciji videlo ideal za katerega se je vredno boriti. Čeprav je bil Iran šiitski, to ni zmotilo nekaterih sunitskih privrženecv. Homeini je deloval zelo povezovalno in med drugim dejal »mi ne častimo države Iran, temveč Alaha«. Verjel je, da lahko le združeni (Suniti in Šiiti) konkurirajo preostalemu "nevernemu" svetu. Imel je podobne islamistične poglede in misli, kot sunitška misleca Mawdudi⁹ ter Qutb, saj je vse tri družila; totalitarnost, teokracija, neliberalnost, sovražnost do zahodnega sveta, nasilnost, ... Takšno radikalno dojemanje se je med muslimani hitro širilo. Ideje so bile hitro sprejete tudi s strani preostalih islamistov, ki so

---

⁸ Poleg terorističnega napada na WTC leta 1993 so skrajni islamisti v New Yorku želeli napasti tudi objekt Združenih Narodov ter predora Lincoln in Holland (Wright 2006, 201).

⁹ Pakistanec, šejk Sajid Abu Ala Mawdudi je bil en največjih islamističnih teologov v 20. stoletju, ki se je zavzemal za uvedbo šarije v vseh muslimanskih državah (Abul Ala Maududi 2008).

se odločili, da je njihova prednostna naloga predvsem pregon nevernikov iz islamske zemlje. Huntington pravi, da je muslimanski svet takrat čutil vse večji prepad in razdor med Zahodom in islamom, kar je omogočilo, da so se nasprotja znotraj muslimanskega sveta potisnila v ozadje ali pa so se zelo zmanjšala (Huntington 2005, 318). Iranska revolucija je sprožila tudi porast podobnih gibanj radikalnih sunitov, ki jih je podpirala vahabistično usmerjena Saudska Arabija ter države Bližnjega vzhoda, ki niso želele zaostajati za svojim šiitskim tekmečem (Pargeter 2005).

Leto 1979 pa ni bil le čas iranske revolucije temveč, drugič, tudi čas sovjetske okupacije Afganistana. V tej vojni se je prvič združil ves muslimanski svet, saj je na to območje v naslednjih letih prihajalo na tisoče prostovoljnih borcev, ki so želeli pomagati svojim afganistanskim »bratom«. Če je iranska revolucija povečini temeljila le na besedah in idejah, pa je ta vojna povzročila, da se je džihadistična oz. islamistična ideologija prelevila v stvarnost. Ob koncu vojne je nastala neformalna organizacija (kasneje Al Kaida), ki je skrbela za urjenje svetih borcev (mudžahidov), v njej pa sta že sodelovala tudi dva dandanes najbolj iskana človeka na svetu, Osama bin Laden ter Ajman al-Zavahiri. Afganistanski uporniki na čelu z vodjo Abdulahom Azzamom (bivši vodja palestinskega Hamasa), so leta 1989 porazili sovjetsko vojsko, kar je povzročilo še večjo neomajnost, ter željo, da bi se globalni džihad širil preko mej Afganistana. Po sovjetskem odhodu iz Afganistana je veliko mudžahidov sodelovalo tudi v drugih vojnah po svetu, v katerih so lahko udeleženi svoje ideje; denimo v BiH, Čečeniji, Kašmirju, Kosovu... Pohly in Duran v svojem delu pravita, da so mudžahidi v takratnem Afganistanu želeli ustanoviti prvo »pravo« islamsko državo, ki bo prepojena z idejami radikalnega islama. O tem, da bi nekje na svetu ustanovili islamistično državo, ki bi bila izhodiščna baza za t.i. kalifat, ki naj bi obsegal ves svet, so sanjali že več let. V desetletju vojne, se je v Afganistanu nabralo na tisoče džihadistov, med katerimi se jih je še največ pojavilo po letu 1988, ko so se Rusi že pripravljali na umik (Pohly in Duran 2001, 30-34).

V istem času kot je potekala vojna v Afganistanu, je prišlo tudi do spopadov med Iranom ter Irakom, ki so ga takrat podpirale zahodne zaveznice, ki so želele na iransko oblast ponovno posaditi nekoga, ki bo bližje njihovim idejam. Ta vojna je, podobno kot tista v Afganistanu, trajala 9 let. V 80. letih se je odvijala tudi Izraelska vojna proti Libanonu in Palestini, v kateri smo bili priča prvim večjim terorističnim napadom na zahodne cilje (denimo napad šiitske

skupine Hezbolah¹⁰ na ameriške vojake leta 1983). Rezultat vojn je bil še večje sovraštvo muslimanskega sveta do Judov in njihovih največjih zaveznikov, Združenih držav Amerike. Tudi po mnenju strokovnjaka za islam, Dr. Gilles Kepela, zgodba o islamskem terorju v Evropi sega v osemdeseta leta. Takrat je, po njegovem mnenju, šlo za spor z Iranom, kjer je šaha spodnesel Homeini. Poleg tega se je takrat začela tudi vojna z Irakom in novi iranski oblasti naj ne bi bilo nikakor po godu, da se je Evropa, še zlasti Francija, tako odločno postavila na stran Bagdada (Soban 2005).

V 90. letih je sledila Iraška invazija na Kuvajt, ki se je končala s posredovanjem ameriških sil, ki so bile nastanjene v Saudski Arabiji. Razen prebivalcev Kuvajta ni bilo prav nobeno islamsko ljudstvo navdušeno nad posredovanjem zahodnih sil (Huntington 2005, 320). Po prvi zalivski vojni je Zahodni svet povsem izoliral Irak, posledice tega pa so najbolj občutili iraški civilisti. Po nekaterih podatkih naj bi za posledicami sankcij umrlo 500.000 iraških otrok (Iraq sanctions 2008). To naj bi bil tudi eden največjih povodov za globalni džihad, ki ga dandanes širijo islamisti. Ker je po iraški invaziji na Kuvajt obstajala tudi možnost iraške invazije na Saudsko Arabijo, je saudski dvor kolebal komu naj prepusti varnost države: zahodnim silam ali Osami bin Ladnu s svojimi mudžahidi, ki so se pred tem borili v Afganistanu. Kraljevi dvor se je na koncu odločil, da bo njihove interese varovala vojska ZDA, kar je močno razjezilo Osamo bin Ladna, saj naj bi ameriški vojaki s svojo prisotnostjo na saudski zemlji, oskrunili islamsko sveto zemljo. Bin Laden se je, zaradi svojih izjav, kmalu znašel v sporu z saudsko vlado in odšel v Sudan, ki ga je takrat vodil radikalni islamist, Hasan Turabi (Huntington 2005, 318).

V devetdesetih letih se je, po mnenju Kepela, začel nov val terorja, povezan tudi z dogajanjem v Alžiriji. Islamskim skrajnežem, zlasti aktivistom najradikalnejše skupine GIA¹¹, ni bilo všeč, da evropske vlade podpirajo alžirsko vojsko, ki je razveljavila volitve (na katerih je zmagala islamska stranka FIS) in začela obračunavati z »zmagovalci« (Soban 2005). Iz sledečega lahko razberemo, da islamistom nikakor ni bilo po godu, da so se zahodne velesile nenehno vmešavale v notranja politična dogajanja na območju celotnega islamskega sveta.

---

¹⁰ Njeno ime v prevodu pomeni "božja stranka", ustanovljena je bila kot odgovor na izraelsko zasedbo Libanona leta 1982. Njen glavni cilj je vzpostavitev islamskega prava v Libanonu ter osvoboditev vseh okupiranih arabskih ozemelj (glej Pettiford in Harding 2005, 85).

¹¹ V prevodu pomeni oborožena islamska skupina, ki si prizadeva za zrušenje posvetnega režima v Alžiriji, ki bi ga zamenjala islamska ureditev. S svojimi nasilnimi akcijami je skupina začela v letu 1992, potem ko je alžirska vlada razveljavila rezultate volitev na katerih je zmagala največja islamska stranka v državi (Pettiford in Harding 2005, 110).

Muslimani po vsem svetu so se zaradi navedenih politično-zgodovinskih dogodkov začeli ponovno zatekati k veri. Huntington v svojem delu »Spopad Civilizacij« pravi, da so se muslimani v zadnjih desetletjih začeli zatekati h koreninam islama, saj v veri vidijo svojo (od)rešitev iz bede v kateri živijo. To gibanje Huntington imenuje "Islamski preporod", kar pomeni prizadevanje vseh muslimanov, in je široko intelektualno, kulturno, družbeno in politično gibanje, razširjeno po vsem islamskem svetu. Ugleden strokovnjak na področju islama, Dessouki pravi, da se preporod kaže v naslednjih prvinah; želja držav po uvedbi šeriatskega prava, širjenje islamske izobrazbe, vse večje upoštevanje islamskih pravil v družbenem življenju (npr. zakrivanje žensk, odsotnost alkohola) in v širši udeležbi pri verskih običajih. V omenjenem fundamentalističnem gibanju veliko ljudi vidi podobnost s krščanskim protestantizmom, ki se je pojavil v 16. stoletju. Tako islamski preporod kot protestantizem sta namreč reakcija na stagnacijo in zahtevata povratek k čistejši in zahtevnejši obliki svoje religije, pridigata delo, red in disciplino...(Dessouki v Huntington 2005, 136). Tanasković pravi, da "Prebujanje islama" v svetu nepretrgoma traja vse od močnega impulza, sproženega z islamsko revolucijo v Iranu. Edina sprememba od leta 1979 je v tem, da glavni nosilci revolucionarnega delovanja niso več manjšinska šiitska, temveč večinska sunitska islamistična gibanja in organizacije (Tanasković 2007, 216). Huntington tudi pravi, da je leta 1995 vsaka država z večinskim muslimanskim prebivalstvom veliko bolj islamska ter kulturno, družbeno in politično islamistična kot desetletja poprej. Meni tudi, da je t.i. islamski fundamentalizem samo ena od sestavin veliko širšega oživljanja islamskih idej (Huntington 2005, 135-135).

Islamizem je, po mnenju Huntingtona, nastal s produktom naslednjih dejavnikov: družbene mobilizacije (zaradi slabih življenjskih pogojev), urbanizacije, visoke rasti muslimanskega prebivalstva, višje stopnje izobrazbe in pismenosti, večje prisotnosti komunikacij in medijev, izgube legitimnosti avtoritarnega sistema (večina muslimanskih držav je imela izrazito nedemokratično in nemuslimansko državno vodstvo)... Prisotnost naravnih bogastev (nafta) je še bolj okrepilo islamistične težnje, da je islamski svet lahko »samozadosten« (Huntington 2005, 141-145). Islamisti naj bi posebno pozornost namenjali tudi vzpostavljanju islamskih šol oz. širjenju islamskega vpliva na državne šole. Različne islamistične skupine so oziroma še danes, ustvarjajo islamsko civilno družbo, ki je bila ustanovljena kot odgovor na posvetno civilno družbo, ki ni znala reševati osnovnih eksistencialnih potreb. Islamska civilna družba je tako mnogim revnim prebivalcem omogočala zdravstvene, socialne in izobraževalne storitve.

Huntington tudi pravi, da enako kot pri večini ostalih revolucionarnih gibanj, tudi tu jedro fundamentalistov sestavljajo študentje in intelektualci (Huntington 2005, 140). V osemdesetih in devetdesetih letih so v muslimanskih državah ta islamistična gibanja prevzela opozicijska gibanja in jih tudi obvladovala. Ta opozicija se je predstavljala kot edina alternativa obstoječim prozahodnim režimom. Zaradi vse večjih pritiskov opozicije in ljudstva, so si domala vsi »posvetni« politični voditelji v muslimanskem svetu prizadevali, da bi ljudstvo v njih vseeno videlo vodjo s pravimi islamskimi vrednotami. Nekatere vlade so zavoljo tega celo islamizirale pravo. Poleg tega je potrebno dodati, da se je islamizem dolgo časa ukvarjal z notranjo politiko v kateri je sam tudi obstajal. V Egiptu so se denimo, različne teroristične organizacije in muslimansko bratstvo, nekaj desetletij trudile, da bi spremenili način (prozahodnega) vladanja in uvedle šeriatsko pravo. To dokazujejo tudi različni atentati (na predsednika Anwarja Sadata) ter poskusi atentata na bivšega predsednika Nasserja ter današnjega predsednika Mubaraka. Podobno se je dogajalo tudi drugod po islamskem svetu, kjer so bili na oblasti prozahodno oz. ne-islamistično usmerjeni ljudje. To seveda ni bilo vseč večini islamistov, ki so do devetdesetih let prejšnjega stoletja skoraj vso svojo pozornost usmerjali na "notranjega" sovražnika.

Zaradi zgoraj navedenih zgodovinsko-političnih dogodkov je v devetdesetih letih prišlo do prvih islamističnih terorističnih napadov na zahodnih tleh. Fawaz Gerges v svojem delu pravi, da so bili med leti 1970 in 1990 islamisti usmerjeni proti »notranjim« oz. »bližnjim« sovražnikom, kar pa se je po letu 1990 spremenilo, saj so vso svojo pozornost usmerili proti »zunanjemu« oz »daljnemu« sovražniku (Zahodu) in tam povzročili vrsto terorističnih napadov (Gerges 2005). Tudi Azinović pravi, da je bil (islamistični) boj več desetletij osredotočen na notranjega sovražnika, oz. na poskuse državnih udarov in prevzemanje oblasti (Azinović 2007). Prvi večji napad zunaj muslimanskega sveta se je zgodil v ZDA (v New Yorku), ko je skupina islamistov, pod vodstvom Ramzi Yousufa, postavila bombo v garažo svetovnega trgovinskega centra, ki je takrat na srečo ubila le šest ljudi. Ta napad je naznanjal, da se je islamistična mreža razširila po celem svetu. Na začetku 90. let pa globalni islamisti niso ogrožali le Združenih držav Amerike. Tudi Francija je bila v devetdesetih tarča številnih teroristov. Že leta 1994 je denimo prišlo do ugrabitve francoskega potniškega letala s strani alžirske teroristične mreže (GIA), ki je leto kasneje izvedla tudi več napadov na podzemno železnico v Parizu. Zahodne varnostne službe so preprečile tudi teroristični napad leta 1998, med svetovnim nogometnim prvenstvom v Franciji. Da so islamisti mislili resno, priča dejstvo iz leta 1998, ko je Osama bin Laden v sodelovanju z Egipčanom Aymanom al

Zavahirijem in še nekaterimi drugimi islamističnimi skupinami, najavil džihad proti nevernikom po vsem svetu. Iz svojega štaba v Afganistanu je poslal pismo oz. "*fatvo*" (ki jo lahko napiše oz. izda le visok islamski teokrat; kar pa noben od njiju ni bil) arabskemu časopisu v London, ki je kasneje to pismo tudi javno objavil. Naslov pisma se je glasil "Svetovna islamska fronta", njegova vsebina pa je temeljila na sovraštvu do ZDA in Izraela. V njem bin Laden med drugim tudi navaja, da je dolžnost vsakega muslimana ubijati Američane, kjerkoli je to mogoče... (May 2007, 52).

Po tem dogovoru so sledili teroristični napadi: napad na ameriška veleposlaništva v Keniji in Tanzaniji; napad na ameriško ladjo USS Cole; napada na Pentagon in svetovno trgovinski center v ZDA; napad na nočni lokal na Baliu; napad na podzemno železnico v Madridu; napad na podzemno železnico in avtobus v Londonu; napad na Sharm el-Sheikh... Če je v devetdesetih letih veljalo pravilo, da so bili večji islamistični teroristični napadi po svetu organizirani le s strani ene organizacije (Al Kaide) in da je le-ta centralizirana, pa to danes ne velja več. Al Kaida je, bolj kot ne, postala ideologija, za katero živijo samostojne islamistične celice povsod po svetu, in ki inspiracijo vidijo v Osami bin Ladnu ter njegovih dejanjih. V prid temu govorita tudi napada 2004 v Madridu, ter 2005 v Londonu, ki naj bi bila produkt samostojnih celic in nista bila neposredno vodena s strani bin Ladna ali Al Kaide. Globalni džihad je svoj vrhunec dosegel v napadu na ZDA, 11. septembra 2001, ko jim je uspelo porušiti dva velika simbola (trgovski in vojaški) ameriške moči.

Po mnenju Oliverja Roya, islamizacija še vedno poteka vse od talibskih medres v Afganistanu pa do islamskih strani na internetu, prek saudske televizije in številnih mošej v pariških ali londonskih predmestij (Roy 2007, 121). Danes največja grožnja prihaja s strani zahodnih predmestij, za katere so značilne družbena izključenost, brezposelnost, antiimperialistična naravnost itd. Na teh območjih prevladuje antiamerikanizem, ki ga vsako poslabšanje palestinskega konflikta in vsaka ameriška intervencija še dodatno okrepi. Dandanes tako največja nevarnost preti s strani druge¹² generacije Al Kaide (rekrutiranih po letu 1992), ki so zapustili svoje "rodne" domovine in se naselili v Zahodnem svetu. Ti so prevzeli državljanstvo države v kateri sedaj živijo, a se niso integrirali v družbo. Po mnenju Oliverja Roya so se ti ljudje oz. aktivisti ponovno reislamizirali prav na Zahodu¹³ (Roy 2007, 20-23).

---

¹² Prvo generacijo predstavljajo borci, ki so sodelovali v Sovjetsko-Afganistanski vojni.

¹³ Teroristični napad v Londonu leta 2005 so zakrivali štirje britanski državljani. Od teh štirih, so bili trije rojeni v Veliki Britaniji, četrti pa je prišel v Veliko Britanijo pri svojih dveh letih (Cottey 2007, 172).

Te trditve potrjuje tudi Fukuyama, ki pravi, da je bila večina izvrševalcev terorističnih napadov na evropskih tleh prebivajoča ali šolana na Zahodu. Zahodna Evropa je namreč islamistom nudila vse potrebno za njihov razvoj, še posebej pa je bila zaželena zaradi liberalne zakonodaje, lahke dostopnosti do azila, verske svobode, svobode govora in izražanja...(Cottey 2007, 172). Težave evropske muslimanske mladine so v tem, da so razpete med tradicionalno muslimansko (s katero so izgubili svojo vez) in moderno evropsko kulturo (v katero niso integrirani), kar v njih povzroča občutek izkoreninjenosti in nesprejemanja (Fukuyama v Tanasković 2007, 299-300). Po mnenju Tanaskovića, mladi evropski muslimani v stanju take zbeganosti pridejo v stik s pozivi karizmatičnih vodij (Osama bin Laden), ki jim ponujajo vizijo univerzalnega islama, osvobojenega tradicionalnih in lokalnih obeležij. To jim, še v večji meri, omogočajo moderna komunikacijska in informacijska sredstva, ki so pariškemu ali londonskemu muslimanu omogočila "šolanje" kar pred ekranom svojega računalnika (Tanasković 2007, 300-301).

V današnjem času je možnost terorističnih napadov s strani islamistov še vedno zelo visoka.

To možnost še dodatno povečujejo naslednji dejavniki:

- ameriške in zahodne operacije v Afganistanu (od leta 2001) in Iraku (od leta 2003);
  - pripor domnevnih teroristov v ameriškem oporišču Guantanamo na Kubi (od leta 2002) ter
  - nezadovoljstvo med priseljenci (druge in tretje generacije), ki nimajo velikih možnosti za kakovostno življenje znotraj Evrope
- (Post-millennium patterns of jihadist terrorism in Westrn Europe - PART I 2005).

5 AL KAIDA

Al Kaida je bila in je še vedno vodilna mednarodna teroristična organizacija ter nosilka ideje o širjenju globalnega džihada preko meja muslimanskih držav. Če že terorističnih napadov Al Kaida ne zagreši neposredno, pa naj bi skoraj za vsakim napadom stala v finančnem smislu ali pa predstavljala vzpodbudo v ideološkem smislu. Al Kaida kot nosilka islamističnega terorizma izvaja spektakularne napade v imenu vere, za katere računa, da bi jo, ob izdatni medijski podpori v globalnem obsegu, predstavili kot največjo borko za islamsko stvar (Tanasković 2007, 222). Ustanovljena je bila ob koncu 80. let (leta 1988) kot del boja mudžahidov proti sovjetski okupaciji Afganistana. Nastala je predvsem zaradi dejstva, da se je afganistanski džihad bližal koncu, kar ni bilo po godu takratnim vodilnim možem. Ker so si želeli džihad preusmeriti tudi na druge konce sveta, so ustanovili t.i. bazo (Al-Kaido). Bistvo Al Kaide je sovraštvo, ki ga slednja goji do Zahoda. Ta naj bi bil kriv za trpljenje muslimanov po celotnem svetu. Bin Laden naj bi po mnenju Bodanskya večkrat dejal, da so ZDA ter druge Zahodne države same krive za teroristične napade, saj s svojo globalno politiko uničujejo ves muslimanski svet ter podpirajo prozahodne režime v arabskem zalivu, izkoriščajo muslimanska naravna bogastva, so nenaklonjeni Palestini, odgovorni za stradanje iraških otrok itd (Bodansky 2001, 12). Njihov cilj je torej, z orožjem priti do sprememb. Sprva so se posluževali gverilskega bojevanja, kar se je izkazalo za izredno učinkovito v boju proti sovjetskim četam v Afganistanu, manj uspešno pa v Alžiriji, Egiptu, Bosni in Hercegovini ter Kašmirju. To je predstavljal tudi glavni razlog za to, da so v devetdesetih letih spremenili taktiko in se pričeli posluževati "mučeniških operacij" (Soban 2005).

Al Kaido naj bi v organizacijskem smislu sestavljali: vodja Osama bin Laden, pod katerim je posvetovalni svet, ki ga predstavljajo štirje komiteji (vojaški, versko-zakonski, finančni in medijski) (Gunaratna 2001). Danes težko govorimo o takšni strukturi, saj vemo, da je vodstvo Al Kaide še vedno na "begu" in je težko verjeti, da slednje dejansko (neposredno) usmerja celice in izvaja koordinacijo po svetu. Nedvomno pa Al Kaida islamistične celice usmerja na posreden način. Glavni mož organizacije je enainpetdesetletni Osama bin Laden, ki naj bi se, po nekaterih podatkih, trenutno nahajal nekje na meji med Afganistanom in Pakistanom. Rodil se je v bogati družini (njegov oče je bil lastnik gradbenega podjetja "Saudi bin Ladin Group"), ki je skrbela za večino večjih gradbenih projektov v Saudski Arabiji. Po sovjetski okupaciji Afganistana se je pridružil klicu džihada in tako pričel s svojim pohodom na vrh

največje teroristične organizacije na svetu. Sprva je bil pod nadzorom mentorja Abdullaha Azzama, ki pa ga je zamenjal kmalu po njegovi smrti. Še posebej vpliven in močan je bil zaradi svojega bogastva, ki ga je radodarno delil med skupinami, ki so skrbele za širjenje radikalnega islamizma. Bin Laden je (bil) pod močnim vplivom islamista Sajida Qutba in egipčanskega muslimanskega bratstva. Nasprotuje predvsem ameriški prisotnosti v muslimanskih državah, ameriški politiki do Iraka, ameriški pomoči Izraelu itd (May 2007, 54-55).

Cilji Al Kaide so predvsem trije: ustvariti vse-islamsko državo (kalifat); pregnati zahodne vojake iz islamskih zemlje; ter povrniti celotno Palestino Arabcem. V 90. letih se je močno krepila in razvijala, ustvarjala mrežo povsod po Aziji, Evropi, Afriki in Severni Ameriki. Rekrutirala je različne tipe ljudi, katerim skupna je bila sovražnost do zahodnega načina razmišljanja. Za posebne (večje in odmevnejše) napade je zbirala mlade in izobražene ljudi iz srednjega razreda, ki s svojim videzom in obnašanjem niso vzbujali pozornosti. Če so začetnike Al Kaide predstavljali predvsem rekruti iz afganistansko-sovjetske vojne, pa današnji džihad temelji na skupinah, ki prihajajo iz diaspor zahodnih velemest. Na to kažejo številne aretacije severno-afriških (Alžircev, Tunizijcev, Libijcev, Maročanov...) emigrantov, ki so zaradi pomanjkanja delovne sile v Evropi, pričeli prihajati v Evropo v 60. letih prejšnjega stoletja. Drugi val prihodov se je zgodil v 80. letih, kot posledica socio-ekonomskih in političnih dogajanj na območju afriške celine. Poleg ekonomskih migrantov je bilo tudi nekaj takšnih, ki so v Evropi iskali predvsem politično zatočišče. Te so predstavljali predvsem člani islamistične opozicije, ki se je razširila v 80. in 90. letih kot odgovor na sekularne avtoritarne režime. V Evropi so se počutili varne, saj jih evropske države niso izročale njihovim matičnim državam, kjer bi jih po vsej verjetnosti čakala zaporna kazen (Roy 2007, 168-184).

Dejansko število pripadnikov Al Kaide ni znano, saj slednja deluje na osnovi "celic", kar pomeni, da vodilni možje ponavadi sploh ne vedo, koliko in kdo vse deluje za njih. Al Kaida ima pripadnike v številnih državah sveta, tako na Bližnjem in Daljnem vzhodu, kot tudi v Zahodnih državah. Financira se preko nejasnih povezav, denimo preko humanitarnih organizacij, vlogo katerih bom pojasnil kasneje. Al Kaida ni država in nima regularne oz. stalne vojske. Je majhna konspirativna organizacija, ki za dosego svojih ciljev uporablja gverilsko taktiko, največkrat s spektakularnimi terorističnimi napadi. Njihov primarni cilj je, s terorističnimi napadi pridobiti še večje število podpornikov v muslimanskem svetu. Z napadi

namreč "podžgejo" sovražnika, ki ponavadi sproži povračilne ukrepe (denimo vojaški napad na dele Afganistana s strani ZDA po napadih 11.9.2001), kar islamiste ter njihove somišljenike še bolj utrdi v prepričanju, da je Zahod res »slab« (ali kot mu pravijo: "satan"), saj ob povračilnih napadih pobija tudi nedolžne civiliste. Vse to pa jim omogoča še lahkotnejšo širitev in propagiranje svojih radikalnih idej med lokalnim prebivalstvom (Azinović 2007).

Avtor knjige »Proti vsem sovražnikom« Richard A. Clark¹⁴ in strokovnjak za terorizem, o Al Kaidi in njeni organizacijski strukturi pravi naslednje:

Ne obstaja le Al Kaida, ampak mnogo večja stvar. Lahko vam prikažem štiri različne kroge, od katerih prvi in najmanjši krog predstavlja Al Kaido. Vemo, da je članstvo v njej dobilo med 400 in 600 ljudi. Te ljudje so po večletnih izkušnjah in velikih zaslugah osebno zaprisedli Osami bin Ladnu. To je torej tisti manjši krog, ki predstavlja osebje Al Kaide, a je bila do danes večina njenih članov že ubita ali pa zaprta. Naslednji krog predstavljajo t.i. džihadisti, ki ga predstavlja približno 15 različnih skupin, od Abu Sayyafa na Filipinih, pa do Islamskega gibanja v Uzbekistanu ter drugih skupin, ki delujejo v severni Afriki, na Bližnjem vzhodu ter na ozemljih bivše Sovjetske zveze. Vse te skupine so avtohtone in delujejo v regiji, kjer so nastale. Polovico jih je ustvarila Al Kaida, ki je skrbela za urjenja njihovih članov ter za njihovo finančno podporo. Nekatero od skupin pa so obstajale že pred Al Kaido, a so vseeno dobivale dodatno pomoč s strani Osame bin Ladna v denarju, opremljenosti in osebju. Te skupine so slabo povezane in imajo med 50.000 in 200.000 članov. Večina sledi svoji verziji islama in je zanj pripravljena tudi umreti. Tretji krog je znatno večji in v njem so tisti ljudje, ki podpirajo mednarodni džihad preko verbalne, moralne, finančne in politične podpore. Tukaj govorimo o več deset, mogoče celo o sto milijonih ljudi, kar je zastrašujoče spoznanje. Četrty oz. največji krog je islamski svet, ki ga predstavlja okoli milijardo in pol ljudi, ki večino ne podpirajo mednarodni džihad in želijo, da se le-ta zaustavi (Clark v Azinović 2007).

Dr. Kepel, profesor za študije o Bližnjem vzhodu na inštitutu za politično znanost v Parizu, pa o glavni teroristični organizaciji pravi:

---

¹⁴ Richard Alan Clark je bil zaposlen pri ameriški vladi več kot 30 let. V 90. letih je bil glavni svetovalec za proti-teroristično delovanje v ameriškem varnostnem odboru.

Al Kaida v resnici ni teroristična skupina, za katero bi stala neka država. Deluje predvsem s pomočjo interneta, Osama bin Laden pa je nekakšen vrhovni heker, če hočete. Al Kaida je del sodobne kulture in tehnologije. Brez interneta, ki je že povsem zabilisal mejo med islamom in Zahodom, praktično ne bi obstajala. Tisti, ki njen islamizem primerjajo s srednjeveškim načinom vedenja in delovanja, se hudo motijo. Vsak povprečen džihadist danes izvrstno obvlada sodobno tehnologijo. Si zunaj islamskega sveta, toda z računalnikom ostajaš v njem! Mladim muslimanom, denimo, ni treba v Savdsko Arabijo po ukaze. Fatvo, ki ukazuje umor nekoga v Parizu ali v Londonu, dobijo že kar po internetu. To je džihad 21. stoletja (Soban 2005).

Azinović v svojem delu zagovarja tezo, da je Al Kaida postala ideologija, oz. »alkaidizem«. Avtor tudi navaja besede dr. Zorana Dragišića, strokovnjaka za terorizem, ki pravi, da Al Kaido smatra bolj kot ne kot ideologijo, in ne več kot organizacijo (Azinović 2007). Stanislav Arsić v članku *Balkanska cona somraka* pravi, da je sodobni terorizem oz Al Kaidina ideologija nevarna zato, ker so današnje teroristične organizacije in skupine mešanica poklicnih teroristov, amaterjev, simpatizerjev in "spečih teroristov", ki leta živijo povsem navadno, nedolžno življenje, dokler jih nekega dne ne aktivirajo za povsem določene akcije. Še posebej nevarni so tisti teroristi, ki nimajo svoje države, oziroma tisti, katerih identiteta je domala prava neznanka (Arsić 2001).

Te Al Kaidine islamistične skupine in celice (kot denimo tista v nemškem Hamburgu, ki je bila odgovorna za napade 11/9) po večini delujejo samostojno, njihove tarče pa so predvsem verska, politična, vojaška, ekonomska in civilna infrastruktura. Celice imajo po večini 5-10 članov in različno število podpornikov. Jedro celice predstavljajo (ekstremno) motivirani in taktično usposobljeni člani, okoli slednjih pa je lahko prisotnih veliko število podpornikov, ki vedo ali pa ne, za njihove "skrite" cilje. Do medsebojnih kontaktov med člani in podporniki prihaja v mošejah, džamijah ter raznih verskih centrih in na t.i. "duhovnih" vajah. Ti centri tako predstavljajo ogromno rekrutno bazo (Corera 2002).

Predstavniki ožjega dela celice imajo natančno razvejane naloge; vodja celice in koordinator, vodja komunikacij, vodja financ... Med pripadniki celic se razvijajo zelo tesne socialne vezi in prijateljstva. Člani so lahko tako pripadniki nižjega sloja in brezposelni, kot tudi zelo poučeni in izobraženi ljudje. Je pa dejstvo, da le redko kdo od teh islamistov ustreza

stereotipnemu profilu človeka, ki se zavzema za islamski fundamentalizem (resen, bradat moški, ki nosi tradicionalna islamska oblačila). A so različne preiskave in spremljanje militantnih skupin vseeno razkrile skupno točko vseh odkritih islamističnih celic; glavni vodje (celic) naj bi bili deležni verske indoktrinacije v Afganistanu ali v Pakistanu. Za večino napadov uporabljajo predvsem slabo tehnično-dovršena orožja, v večini primerov gre za doma-narejena eksplozivna sredstva, ki jih potem na sebi nosijo samomorilci (Post-millennium patterns of jihadist terrorism in Western Europe - PART I 2005).

Od leta 1990 (tudi med vojno v BiH) so bile Al Kaida ter druge islamistične skupine, odgovorne za številne teroristične napade po svetu. Najbolj znani napadi:

- 1992 napad na dva hotela v Adenu, Jemen
- 1993 napad na svetovni trgovski center v New Yorku, Združene države Amerike
- 1994 ugrabitev francoskega potniškega letala namenjenega iz Alžirije v Pariz, Francija
- 1995 napad na trenažni center Savdske nacionalne garde v Riadu, Saudska Arabija
- 1995 napadi na pariško podzemno železnico, Francija
- 1996 eksplozija tovornjaka bombe v naselju Kohbar, Saudska Arabija
- 1997 napad na turiste v Luxorju, Egipt
- 1998 napad na ameriški ambasadi v Tanzaniji in Keniji
- 2000 napad na ameriško ladjo US Cole, Jemen
- 2001 napad na svetovno trgovinski center v New Yorku, Združene države Amerike
- 2001 napad na Pentagon, Združene države Amerike
- 2002 napad na nočni klub na Baliju, Indonezija
- 2004 napad na podzemno železnico v Madridu, Španija
- 2005 napad na avtobus in podzemno železnico v Londonu, Velika Britanija
- 2005 napad na hotelsko naselje v Sharm el Sheikh, Egipt
- 2005 napad na tri hotele v Amanu, Jordanija
- 2007 napad na vladno poslopje v Alžiru, Alžirija (Dolenc 2001)

6 VZPON BOŠNJAŠKEGA ISLAMIZMA

6.1 Religija kot povod za vojno v Bosni in Hercegovini

Je bila religija tista, ki je sprožila vojno? Kakšna je bila vloga le-te v vojni v BiH? Dejstvo je, da je veliko prikritega in zakoreninjenega sovraštva med etnijami v BiH, ki so predvsem posledica vojn iz preteklosti.

Najbolj pomemben mejnik v državni zgodovini (BiH) je prihod osmanskih Turkov na njeno (današnje) ozemlje v sredini 15. stoletja. Do 15. stoletja, je bilo namreč večinsko prebivalstvo BiH krščanske vere, kar pa se je po večini spremenilo skozi nadaljnja desetletja in stoletja vladavine osmanskih Turkov. Osmansko cesarstvo je v tistem času veljalo za izredno tolerantno, saj je na svojih tleh dopuščalo različne vere. A vseeno so bili prebivalci ves ta čas razdeljeni na prvo in drugorazredne državljane. Prvorazredni so bili muslimani in so kot taki imeli številne ugodnosti, drugi razred pa so predstavljali ljudje, ki so pripadali vsem ostalim veram. Tako je resnica o tolerantnosti in odprtosti v Osmanskem imperiju veliko bolj kompleksna, kot se zdi na prvi pogled. Veliko prebivalcev tedanjega ozemlja BiH je sprejelo islam, le zato, ker jim je slednji prinašal boljši položaj v družbi. Osmanski Turki so se držali pravila, da na svetu obstajata le dva svetova: svet islama (dar al-Islam) ter svet vojne (dar al-Harb). Med svetovoma poteka vojna vse dotlej, dokler islam ne prevlada. Ker je bila Bosna najsevernejša baza osmanskih Turkov je bila podvržena zelo močni islamizaciji. Vsi Judje in Kristjani, ki so živeli na ozemlju osmanskega imperija so bili označeni kot "dimiji" (neverniki). Ti naj bi priznavali muslimansko nadvlado in ji plačevali potrebne davke. Judje in kristjani tako niso imeli prav nikakršnih manjšinskih pravic, vsaj takih ne, kot jih poznamo v današnjem zahodnem svetu¹⁵ (Schindler 2007, 20-23).

Schindler v svojem delu "Unholy Terror" trdi, da so že v času prve svetovne vojne različni narodi (Srbi - Pravoslavci, Hrvati - Katoliki, Bošnjaki - Muslimani) znotraj današnjega ozemlja BiH pripadali različnim sprtim stranem. Tako je že v tistem času prihajalo do sovraštva, napetosti in maščevanja med sosedi. Enako, ali še bolj intenzivno, je prihajalo

---

¹⁵ Na primer, nevernik (Kristjan, Jud) ni smel nikoli podati obtožnice proti muslimanom, saj bi bilo to proti pravilom. Poleg tega so morali kristjani, v času osmanske države na področju današnje Bosne, letno državi dati najbolj sposobne moške v družini, saj so ti postali sultanova elitna garda - t.i. janičarji (Schindler 2007, 20-23).

do sporov v času druge svetovne vojne, ko so centralne sile zavzele Jugoslavijo. Takrat so znotraj posameznih držav nastajale različne nacistične skupine, ki so sodelovale z okupatorjem in bile prežete z radikalnimi pogledi in idejami. Tem skupinam je bila skupna skrajna desničarska ideologija, z željo po izgonu vseh ljudi, ki so bili drugačne narodnosti ali vere. Te skupine so bile: Ustaši na Hrvaškem, Četniki v Srbiji in Mladi Muslimani v Bosni. V času obeh svetovnih vojn je prihajalo do številnih pobojev med Srbi, Hrvati in Bošnjaki. Večina muslimanov (kot tudi Hrvatov) se je v drugi svetovni vojni pridružila nacistični ideologiji, saj so imeli skupne sovražnike (Jude, komuniste, zahodne kolonialne velesile...). Večino časa (med drugo svetovno vojno) sta na območju današnje BiH v koaliciji sodelovali hrvaška (ustaška) in bošnjaška stran, ki sta se borili nasproti srbskim četnikom. Tako Hrvaška kot tudi Bošnjaška stran je ves čas sodelovala tudi z nacističnim režimom. Bošnjaki so imeli celo divizijo, ki je bila del Himmlerjevih elitnih enot SS. Ta enota naj bi bila, po mnenju Schindlerja, znana po številnih pobojih in nehumanih početjih storjenih nasproti Srbom. Druga svetovna vojna je med leti 1941 in 1945 zahtevala milijon jugoslovanskih žrtev, ki pa so bili po večini žrtve svojih ljudi (Jugoslovanov druge narodnosti) (Schindler 2007, 18-53). Vsi ti dogodki skozi zgodovino so nedvomno prispevali k tihemu (ali odkritemu) sovraštvu med različnimi etnijami oz. verami v BiH (Schindler 2007, 33-36).

Po drugi veliki vojni je na oblast prišel komunizem, ki naj bi zatrl vse radikalne ideje različnih skupin in jugoslovanskim narodom omogočil spravo ter sožitje. A v 80. letih je v Jugoslaviji prihajalo do vse večjih kriz. Jugoslavijo je pestila visoka zadolženost v tujini, (hiper) inflacija, brezposelnost itd. Vse to (in še več) je pripomoglo k razpadu države na različne kulturno-verske enote. Vojne v bivši Jugoslaviji so se začele, leta 1991, z osamosvojitvijo Slovenije in Hrvaške. V vojne je bilo vmešanih vseh šest nekdanjih jugoslovanskih republik. V nekaterih med njimi se je vojna končale hitro, kot npr. v Sloveniji, v drugih republikah kot sta Hrvaška in Bosna in Hercegovina pa je trajala skoraj štiri leta. Predsednika Hrvaške in Srbije, Tuđman in Milošević, sta kazala teritorialne pretenzije do predelov Bosne in Hercegovine, saj so tam živeli številni predstavniki njunih narodov. Na drugi strani si je bošnjaška stran želela neodvisnosti, kar pa ni bilo po godu Srbom ter Hrvatom, ki niso hoteli živeti pod »islamskim« državnim vodstvom. Po podpisu daytonskega mirovnega sporazuma, so podpisniki (beri predsedniki) odšli iz države Ohio (ZDA) sila nezadovoljni. Hrvaška stran je dobila svoje ozemlje, a si ga je delila z Muslimani. Srbi so dobili priznanje Republike Srbske, a je bila slednja še vedno del Bošnjaške države. Tudi

Muslimani so dobili večino zemlje ki so jo želeli, a je bila tudi ta še vedno le del neke večje "skupne" države.

Po nekaterih podatkih je bilo v vojni znotraj BiH (med marcem 1992 ter novembrom 1995) ubitih 278.000 ljudi, med žrtvami je bilo največ muslimanov (140.000), sledijo Srbi (97.300) in nato Hrvati (28.400) (Vodušek 1996, 236). Po podatkih sodišča za vojne zločine v Haagu pa je v "državlanski" vojni umrlo 102.000 ljudi, od tega 55.261 civilistov (Schindler 2007, 85).

6.2 Alija Izetbegović in ideje islamizma

Za prihod radikalnih islamistov na bosanska tla so morali biti izpolnjeni nekateri pogoji. Enega izmed njih sem že opisal v prejšnjem poglavju, a sama prisotnost islama, po vsej verjetnosti ni bila dovolj. Za prihod mudžahidov v državo znotraj evropske celine, so islamisti potrebovali nekoga, ki jih bo sprejel in podpiral v boju proti sovražnikom oz. nevernikom. Njihov največji zaveznik znotraj BiH je postala bošnjaška vlada, in njen predsednik Alija Izetbegović. Torej je bil vodja BiH Alija Izetbegović, radikalni islamist ali prozahodno usmerjen človek?

Pan-islamizem se je v Bosni pojavil že v začetku 20. stoletja, svoje ideje pa je črpal iz različnih islamističnih gibanj drugod po (muslimanskem) svetu. Bošnjaki so redno gostovali na tujih islamskih univerzah, med drugim tudi na kairski Al-Azhar. Tu se je rodilo tudi gibanje pod imenom "muslimansko bratstvo", katerega ustanovitelj je bil takrat dvaindvajsetletni Egipčan, Hasan al-Bana. Bil je radikalni islamist, ki je sovražil zahodni kolonializem ter dekadentno in nemoralno zahodno kulturo. Želel si je ustanoviti kalifat, ki naj bi temeljil na Koranu in šeriatskem pravu. Njegov cilj je bila prevlada islama v prav vseh porah človeškega življenja. Bratstvo se je naglo širilo in zajedalo v vse pore družbenega življenja. Širil pa se je tudi v druge države sveta, denimo na Balkan. Leta 1941 je tudi v Bosni formalno nastala skupina "mladi muslimani", katere ideal je predstavljala organizacija muslimanskega bratstva (Schindler 2007, 31). Član "mladih muslimanov" je bil tudi Alija Izetbegović. Kmalu po koncu druge svetovne vojne je ta organizacija izdala svoj prvi izvod dnevnika "el-mudžahid", v katerem lahko najdemo številne proislamistične ideje. V tem izvodu je bila objavljena tudi naslednja pesem z naslovom "K džihadu":

*Z jokom do "Allahu Akbar",
Uničimo star in pokvarjen svet!
Za srečo in rešitev človeštva
Dajmo heroji, sledimo sveti vojni!
Čas je prišel, naprej bratje,
Naprej bratje, naprej heroji,
K džihadu, k džihadu, vsi!*

(El-Mudžahid v Schindler 2007, 39)

Schindler navaja, da je bil Alija Izetbegović, pravnik po poklicu, eden vidnejših članov skupine »mladi muslimani«. Zaradi svojih radikalnih usmeritev je bil zaprt že leta 1946. Mladi muslimani so takrat izdajali časopis El-Mudžahid (tako se je kasneje imenovala tudi enota mudžahidov v armadi vojske BiH - ABiH), katerega so prežemale ideje radikalnega islamizma. Kmalu po izdaji omenjene publikacije so takratne komunistične oblasti zaprle njenega urednika, Alijo Izetbegovića in njegovega somišljenika Nedziba Sacirbegovića. Oba sta bila obsojena na tri oz. štiri leta zaporne kazni. Po izpustu iz zapore se je Izetbegović začel zavedati, da (si) bo svojimi odkritimi nagnjenji in idejami povzročil več škode kot koristi. Spremenil je svojo taktiko in se v javnosti začel kazati kot strpen in prozahodno usmerjen človek.

Mladi muslimani so se, v 70. letih prejšnjega stoletja, začeli skrivoma povezovati z muslimanskim bratstvom iz Egipta ter podobnimi gibanji iz drugih islamskih držav. Muslimansko bratstvo je v letih ki so sledila, pošiljalo številne "študente" na šolanje v Jugoslavijo, kjer so ti, poleg študija, pomagali mladim muslimanom pri širjenju njihovih idej. Sirska veja je, po nekaterih podatkih, svoje pripadnike poslala na Balkan tudi z namenom usmrnitve nekaterih sirskih državnih diplomatov. Sirija oz. njena tajna služba je kaj kmalu posredovala in že leta 1981 v Beogradu ubila Mahmuda Wadeha, vodjo sirskega muslimanskega bratstva (Schindler 2007, 42-45). Število skrivnih pogovorov med bošnjaškimi islamisti in njihovimi vrstniki iz tujine, se je v 70. letih naglo povečevalo. V tem času je iz Sudana na študij v tedanjo Jugoslavijo prišel tudi Fatih al-Hasanayn, znan po tem, da je bil kasneje vodja največje islamistične organizacije, ki je podpirala džihad v BiH. V tistem času so se spletle prijateljske vezi tudi med njim in Alijo Izetbegovićem.

Za mlade muslimane, ki so delali v "ilegali", je bila iranska revolucija leta 1979 zelo močan in pomemben dogodek. Čeprav je Iran šiitski, pa je bila izjava Ayatole Homeinija: "Islam je politika!", deležna močne podpore med mladimi muslimani. V 80. letih je bilo na območju

nekdanje Jugoslavije moč vedno bolj čutiti prisotnost Irana. Alija Izetbegović in njegov takratni podpornik Omer Behmen, ki je zaradi islamističnih idej v zaporu preživel 11 let, stik s Teheranom vzpostavila preko ambasade na Dunaju. Izetbegović je računal na njihovo pomoč pri širjenju svojih radikalnih idej, ob tem pa jim je tudi izročil svoj program napisan pod naslovom "islamska deklaracija"¹⁶. Iranci so bili nad omenjenim programom navdušeni in se dogovorili za sestanek v Abu Dhabi (Arabski Emirati), ki pa se ni nikoli zgodil, saj je tajna policija leta 1983 aretirala Alijo Izetbegovića, Omarja Behmena in Hasana Cengića. Vsi trije so bili obsojeni na večletne zaporne kazni zaradi terorizma ter kolaboriranja z državnim sovražnikom (Schindler 2007, 42-45). V »islamski deklaraciji« lahko zasledimo naslednje islamistične ideje:

- "...naš cilj je islamizacija muslimanov..."
- "...naš moto je boj in močna vera..."
- "...med (islamsko) religijo in ne-islamskimi socialnimi in političnimi institucijami ne more priti do harmonije in miru..."
- "...potrebno je ustanoviti muslimansko skupnost, ki bo segala vse od Maroka do Indonezije..."
- "...musliman lahko umre le v imenu alaha in v čast islamu..."
- "...zgodovina islama ne pozna islamskega gibanja, ki ne bi bil obenem tudi politično gibanje..." (Islamska deklaracija v Schindler 2007, 47-51).

Alija Izetbegović je prišel na prostost, pet let kasneje, po predčasnem izpustu iz zapora Foca. V tem času je bila BiH (in celotna Jugoslavija) v ekonomski krizi, brezposelnost je bila več kot 20%, pestila jo je tudi hiper-inflacija. Izetbegović je izkoristil priložnost in ustanovil stranko, ki naj bi zastopala muslimanski del bosanskega prebivalstva. Stranka je bila ustanovljena 24. februarja 1989¹⁷, pod imenom "stranka demokratske akcije". Želeli so jo imenovati kar "muslimanska stranka", a je bila v ustavi prepovedana uporaba nacionalnih ali verskih sloganov v imenih strank.

---

¹⁶ V njej odkrito piše, da je sožitje med islamsko religijo in ne-islamskim socio-političnim sistemom nemogoče.

¹⁷ Po ustanovitvi SDA, so Srbi v juliju 1990 odgovorili Bošnjakom z ustanovitvijo Srbske demokratske stranke (SDS), katere predsednik je bil zdaj Haški obtoženec Radovan Karadžić. Hrvaška stran pa je ustanovila Hrvatsko demokratsko zajednico (HDZ) (Schindler 2007, 62-63).

Izetbegović se je iz aretacij naučil, da je zanj (in njegove somišljenike) bolje, da svoje resnične ideje in motive ne razkrivajo javno. Postal je zelo previden, saj ni želel, da bi bile njegove islamistične ideje videne "nepravim" ljudem. Bil je dober govornik in retorik, uporabljal je tudi popularne aforizme, ki so ugajali povprečnemu volivcu. Vedno je bil tudi pozoren, da pred kamerami ni preveč izpostavljaj svojih proislamističnih idej (Schindler 2007, 47-51).

V letu 1990 je SDA naredila korak naprej in se povezala z lokalnimi imami, ki so med drugim postali tudi njihovi zavezniki pri pridobivanju privržencev znotraj BiH. Po propadu komunizma je bilo največ otrodoksnega islama prisotnega na podeželju in majhnih vaseh, medtem ko je bil bolj "sekularni" islam prisoten v večjih mestih. Zaradi tega je SDA svoj pohod začela v manjših vaseh, kjer je nastavila svoje imame v vseh 106 pokrajinah v BiH. Vsaka mošeja (molilnica) je postala strankin sedež. A vsa ta dejanja, vodena s strani SDA in Izetbegovića, so bila očem javnosti domala neznana in vedno izvedena na pol prikrito. V začetku strankinega delovanja so vrh stranke predstavljali tudi Adil Zulfikarpašić, Muhamed Filipović ter Fikret Abdić, a so ti kaj kmalu opazili, da stranko prežemajo ideje skrajnega islamizma, ter jo še pred vojno zapustili (Schindler 2007).

Tudi po mnenju Burr in Collinsa naj bi bil Alija Izetbegović že pri svojih 16 letih aktiven musliman in bil eden izmed ustanoviteljev skupine »Mladi muslimani«, ki je bila ustanovljena po zgledu skupine muslimanskega bratstva iz Egipta. Pod »fasado« očetovskega obraza se je, po mnenju Burra in Collinsa, skrival kompleksen človek: inteligenten; preračunljiv; prepričan, da lahko islam prevlada na vseh področjih človeškega življenja; željan po ustanovitvi enotne islamske skupnosti vse od Maroka do Indonezije...(Burr in Collins 2006, 131-132). Alija Izetbegović je bil tudi edini, med šestimi republiškimi predsedniki nekdanje Jugoslavije, ki so na oblast prišli na prvih večstrankarskih volitvah, ki ni bil nikoli član zveze komunistov.

Eden izmed soustanoviteljev največje muslimanske stranke - SDA v Bosni in Hercegovini, je bil tudi bogati podjetnik Adil Zulfikarpasić¹⁸. Večino svojega življenja je sicer preživel v izgnanstvu v Švici, a je bil vseeno ves čas izredno predan musliman in Bošnjak. Ko je natanko leto dni po ustanovitvi stranke, prišel v Veliko Kladušo na praznovanje strankinega

---

¹⁸ Adil Zulfikarpasić je bil uspešen poslovnež, ki je večino svojega življenja živel v Švici. Bil je človek, ki je verjel v to, da lahko Bosna resnično postane multikulturna država, ob tem pa je bil tudi eden izmed soustanoviteljev prve muslimanske stranke, ki je zaživela na bosanskih tleh v letu 1989 (Schindler 2007, 15).

rojstnega dne, je bil tam več kot presenečen. Pred njim je stala množica ljudi (po nekaterih podatki celo 500.000), a tako množična udeležba vseeno ni bila kriva za njegovo začudenje. Razžalostilo ga je namreč dejstvo, da so med množico vihrale zelene (barve islama) zastave, arabski napisi svete vojne, Homeinijeve slike... S tem je Zulfikarpasić spoznal, da stranko prežemajo islamistični pogledi, kar pa bo, po njegovem mnenju, Bošnjake slej ali prej vodilo v prepad (Schindler 2007, 16).

Iz stranke so že v začetku 90. let izstopili nekateri pomembni ljudje, denimo Fikret Abdić, Adil Zulfikarpašić in Muhamed Filipović, saj so v stranki videli gnezdo islamskega radikalizma. Na predsedniških volitvah je največ glasov sicer dobil Fikret Abdić, a je po pogovoru sklenil, da mesto odstopi Aliji Izetbegoviću, ki naj bi dobil največji delež med muslimanskimi volivci. Izetbegović je že v letu 1991 pričel z obiski islamskih držav, najprej ga je pot vodila v Libijo, sledili sta še potovanja v Turčijo (kjer je zaprosil za vključitev BiH v Organizacijo islamskih držav) in Iran¹⁹. Po mnenju Schindlerja je na teh pogovorih beseda tekla predvsem o finančni pomoči, katere največ naj bi je prišlo iz Irana. Ne-muslimani in bolj "sekularni" muslimani (po večini je šlo za bolj izobražene in ljudi iz urbanega okolja) so v tem videli veliko grožnjo, saj se niso strinjali s politiko, ki jo je takrat vodil njihov predsednik Alija Izetbegović. Nasprotnikom politike SDA je kaj kmalu postalo jasno, da Izetbegovićeve vizija BiH ne vključuje drugih ljudi, kot zgolj muslimanov. Njegovi obiski evropskih prestolnic so bili zaznamovani z govori o multi-kulturnosti, manjšinskih pravicah in demokraciji, medtem ko je ob obiskih islamskih držav, nemalokrat govoril predvsem o sveti vojni oz. džihadu. Med drugim naj bi svojo vojsko redno nagovarjal oz. pozdravljal z arabsko besedo "selam" in ne v svojem bošnjaškem jeziku. Islamistične ideje so bile vidne tudi pri drugih članih SDA. Adnan Jahić, voditelj stranke SDA v Tuzli (drugo največje muslimansko mesto v BiH), je med drugim napisal manifest, objavljen v publikaciji »Zmaj od Bosne« (17. Septembra 1993), kjer lahko najdemo naslednje islamistične ideje: "Muslimanska država bo temeljila na islamski ideologiji", "...islamska ideologija bo stremela k postopnem izbrisu dualnosti med svetim in posvetnim, religiji in politiki..." (Zmaj od Bosne v Schindler 2007, 95-96).

---

¹⁹ Tedanja državno varnostna služba naj bi imela podatek, da je bilo že v letu 1990 v Bosni prisotnih 107 pripadnikov muslimanskega bratstva, kot tudi 606 iranskih državljanov (Lucić v Schindler 2007, 53).

SDA je s pripravami nadaljevala, z namenom, da bi BiH postala neodvisna. Zato je 15. oktobra 1991 razglasila suverenost, s čimer pa se niso strinjali bosanski Srbi, ki so se na referendumu (mesec dni kasneje) odločili, da bi raje ostali pod Jugoslavijo. SDA je ustanovila tudi muslimansko paravojaško skupino pod imenom Patriotska liga, ki jo je vodil Hasan Čengić. Le-ta je bil znan po svojih prijateljskih vezeh z islamskimi državami ter tudi po tajnih pošiljkah orožja v BiH (tudi iz takrat novoustanovljene Slovenije). Potrebno je povedati, da ta enota ni bila vojska BiH, temveč "osebna" vojska SDA (Schindler 2007, 66-70).

Sarajevska vlada je v času vojne večino časa zatrjevala, da so islamistični bojovníki v BiH le »samotarji«, ki delujejo na lastno pest in nimajo nobene veze z vojsko BiH (ABiH). V resnici pa je bila enota El Mudžahid integrirana v vojsko BiH, v uradnih dokumentih znana kot vojaška enota 5689 (Schindler 2007, 167). Tudi Avtor knjige »Al-Qaida's Jihad in Europe« Kohlmann pravi, da so bošnjaške oblasti nenehno igrale dvojno igro, saj so zahodu podajale čisto drugačno sliko, kot so jo resnično igrale. Izetbegović naj bi bil namreč ves čas naklonjen enoti mudžahidov (Kohlmann 2004, 156). A še danes denimo oblasti v BiH zanikajo skoraj vsakršno povezanost med mudžahidi ter tedanjo sarajevsko vlado. Zdajšnji zunanji minister BiH, Haris Silajdžić pravi naslednje: »Večina (mudžahidov) je prišlo na pomoč Bosni in Hercegovini. Teh ljudi je bilo med 600 in 700. In da se razumemo, noben jih ni prosil, kar sami so prišli!« (Silajdžić v Azinović 2007). Po drugi strani pa je znani alžirski vodja enote El Mudžahid, Abu Ma'ali, v enem izmed svojih intervjujev dejal, da so bili prostovoljci iz islamskih držav del vojske BiH in da so slednji izpolnjevali ukaze, ki so jih dobili od Rasima Delića (poveljnik ABiH) in Alije Izetbegovića (Kohlmann v Azinović 2007).

Islamizacija BiH je bila skriti cilj SDA, katerega pa Zahod ni uvidel ali pa ga ni niti želel videti. SDA je med vojno za širjenje propagande najela svetovno znani podjetji Hill & Knowlton ter Ruder Finn, ki se ukvarjata z javnim mnenjem. Poleg omenjenih podjetij je za propagando veliko storil tudi bosanski ambasador pri ZN Muhamed Sacirbey (njegov oče Nedzib Sacirbegović je bil aktivist organizacije mladi muslimani in bil že leta 1946 zaprt skupaj z Alijo Izetbegovićem) (Schindler 2007, 107). Da je SDA delovala nehumano in igrala dvojno igro govori tudi naslednji primer. Napad na sarajevsko tržnico, 4. februarja 1994, v katerem je življenje izgubilo 68 civilistov, naj bi zakrivila srbska stran. A to trditev zanikajo številne obveščevalne agencije (Kanade, Velike Britanije, Danske, Švedske, Belgije...), ki pravijo, da je napad pripravila muslimanska stran z namenom očrnitve svojih nasprotnikov - Srbov (Schindler 2007, 186). Može, ki so bili na misijah združenih narodov, so nekajkrat

priznali, da je sarajevska vlada svoje državljane ubijala z namenom (v javnosti naj bi jih ubijali Srbi), da bi v mednarodni skupnosti prišla do boljšega položaja (Schindler 2007, 92).

Neizpodbitno dejstvo je, da je večina, v Bosni živečih muslimanov prepoznavala islamiste za nezaželene in nevarne. Za njihovim prihodom v BiH, je tako, bolj kot ne, stala vlada iz Sarajeva. Povprečen Bošnjak je v teku vojne spoznal koruptivnost in dvoličnost SDA ter se odpovedal težnji, po Bosni kot balkanskemu Iranu (Schindler 2007, 10-198). Kepel tudi podobno trdi, da je vojna pokazala na veliko razliko med vodstvom BiH-a na eni strani in njenimi prebivalci na drugi, ki niso bili tako močno naklonjeni islamističnim idejam (Kepel 2002, 246).

A Izetbegović je bil na zahodu še vedno cenjen zaradi svojega prozahodnega mišljenja, a ob tem, iz Saudske Arabije, sprejemal nagrade za svoj prispevek k širjenju islamizma (Schindler 2007, 97).

7 ISLAMISTIČNI BOJEVNIKI V BOSNI IN HERCEGOVINI

7.1 Sovjetsko-afganistanska vojna

Da bi razumeli džihad v BiH, se moramo najprej vrniti v čas sovjetsko-afganistanske vojne, ki se je začela s sovjetsko invazijo na Afganistan, decembra 1979. Globalni džihad, kot ga poznamo danes, se je rodil prav v tej vojni.

Komunistična stranka v Afganistanu je ob koncu 70. let implementirala številne liberalne in socialne reforme, katere so med drugim prepovedale številne »islamske« običaje (prisilne poroke, šeriatsko pravo, nošenje dolge brade, nošenje ženskih burk ter obiskovanje islamskih verskih obredov), a hkrati tudi uvedle žensko volilno pravico. Ta stranka je bila stalno v stikih s tedanjo Sovjetsko Zvezo (v nadaljevanju SZ), ki ji je nudila politično, ideološko in finančno pomoč. Huntington o začetku vojne pravi naslednje: "Afganistanska vojna se je začela s prizadevanjem Sovjetske zveze, da ohrani satelitski režim" (Huntington 2005, 313). Omenjene reforme so sprožile močan odpor pri številnih domačinih, ki so z nasiljem želeli prekiniti sodelovanje med komunistično stranko in SZ. To je predstavljal povod za prihod sovjetskih vojakov v Afganistan, ob koncu decembra leta 1979. Vojna se je končala deset let kasneje z mirovnim sporazumom, sprejetim v Ženevi. Sovjetska Zveza je svoje vojake iz Afganistana umaknila februarja leta 1989, a je kljub njihovem odhodu ves čas javno podpirala vladajočo komunistično elito, ki je oblast izgubila šele aprila 1992.

V vojni je sodelovalo nekaj tisoč Afganistancev, Arabcev, Alžircev, Egipčanov in drugih, ki so se pridružili islamskemu odporu proti sovjetski okupaciji. Večina operacij je bila vodenih iz mesta Pešavar v Pakistanu, ki leži tik ob meji z Afganistanom. Omenjena vojna je znana predvsem po tem, da je združila ves muslimanski svet. Muslimanske države so v Afganistan pošiljale tako prostovoljce kot tudi denar in orožje. Rapoport pravi, da je bil afganistanski upor prvi uspešni upor proti kakšni tuji sili, ki ni temeljil na nacionalističnih ali socialističnih, temveč na verskih načelih (Rapoport v Huntington 2005, 314). Po nekaterih podatkih naj bi se v Afganistanu borilo 5000 Savdijcev, 3000 Jemencev, 2800 Alžircev, 2000 Egipčanov, 400 Tunizijcev, 370 Iračanov, 200 Libijcev ter nekaj Jordancev, Pakistancev in Bosancev. Večina teh je bila po vojni pripravljena džihad širiti tudi preko afganistanskih meja (Schindler 2007, 118).

Najvplivnejši človek pri širjenju džihada je bil muslimanski klerik Abdulah Azzam, ki je bil ustanovitelj v Pakistanu odprte "hiše za prostovoljce" (po arabsko "Maktab al-Khidamat"). Azzam je bil velik učenjak, Palestinec po rodu, ki je vse svoje življenje posvetil širjenju džihada in bil obenem tudi član palestinskega gibanja Hamas²⁰. Azzamov načrt ni predvideval le taktičnega urjenja mudžahidov, temveč tudi učenje in poglobljanje vere ter bratstva. Vse prišleke je želel spremeniti v svete bojevnike, bojevnike katerim bo skupna fatalna predanost bogu. Ker je bila želja borcev po širjenju džihada tudi po koncu spopadov izredno močna, je Abdulah Azzam leta 1988 najavil ustanovitev organizacije Al Kaide. Islamisti so tako lahko nadaljevali boj proti sovražniku ter pohod proti vsem nevernikom po svetu. Eden njegovih znamenitih stavkov se glasi: "ne glede na vse ovire in prepreke moramo nadaljevati z džihadom, vse dokler ne bo ustanovljena islamska država".

V času vojne se je na strani mudžahidov bojeval tudi Osama bin Laden, ki je bil že takrat znan po svojem bogastvu, ki ga je razdajal z namenom širjenja boja proti "sovražniku". Kmalu je postal znan po svojem fanatičnem entuziazmu uperjenem proti hitrem in revolucionarnem širjenju džihada po svetu, zato se je njegova pot kaj kmalu križala tudi z interesi Abdulaha Azzama. Slednji je, za razliko od bin Ladna, ideje džihada želel širiti postopoma in počasi. Razkol med njima ni trajal dolgo, saj so Abdulaha Azzama skrivnostno umorili že v letu 1989. Bin Laden naj ne bi imel nič opraviti z umorom "prijatelja", je pa zato kmalu postal prvi človek teroristične skupine Al Kaida (Kohlmann 2004, 3-12).

V vojno so bile (ne)posredno vključene številne države. Pakistan (pakistanska obveščevalna služba), Saudska Arabija in Združene države Amerike (CIA) so pomagale pri oskrbi upornikov, tako z orožjem kot z denarjem (Soviet war in Afghanistan 2008). Huntington pravi, da so ZDA organizirale, plačevale in opremljale afganistanske upornike, ki so se upirali tedanji sovjetski vojski, a kljub temu večina teh upornikov ni bila nikoli naklonjena zahodnim režimom. Avtor knjige "The lessons of the Soviet-Afghan War", Oliver Roy pravi, da so ZDA tekom vojne upornikom namenile približno 2 milijardi dolarjev (Roy 1991, 35-36). Na drugi strani pa je muslimanska finančna podpora v času vojne prihajala večinoma s strani Saudske Arabije, in naj bi po Huntingtonovi oceni znašala okoli 3 milijarde dolarjev. Ob vsem tem je

---

²⁰ Hamas ali islamsko odporniško gibanje si je svoj sloves pridobilo z več-letnim oboroženim objem za ustanovitev islamske palestinske države na Bližnjem vzhodu. Od leta 1980 so izvedli številne samomorilske napade na izraelske cilje.

potrebno opozoriti tudi na dejstvo, da je bila pakistanska obveščevalna služba tista, ki je urila islamiste ter jim dajala na razpolago svoje ozemlje ter številna oporišča (Huntington 2005, 313 - 315).

Schindler v svojem delu trdi, da je infrastruktura radikalnega islamizma po zmagi v afganistansko-sovjetski vojni, potrebovala novo vojno in nov namen za njen obstoj. Za "svete bojevnike" je kasnejša bosanska vojna predstavljala novo fronto globalnega džihada, obenem pa je prinesla tudi nove možnosti za širitev njihovih idej. Za islamistično internacionalo se je vojna v BiH začela ravno v pravem času, saj na tisoče, po večini arabskih muslimanov, ki so delovali v Afganistanu po koncu vojne, ni imelo kam iti, saj jim je tudi Pakistan zaprl svoja vrata. V svojih državah ti niso bili več zaželeni, saj so bili znani kot zelo radikalni islamisti, ki bi lahko tudi na domačem ozemlju prinesli več škode kot koristi (Schindler 2007, 115-118). Huntington pravi, da je vojna za seboj pustila koalicijo islamističnih organizacij, katerih cilj je bil širjenje islama proti vsem nemuslimanskim silam. Ob tem pa je slednja ustvarila tudi nevarno zapuščino poklicnih in izkušenih vojakov, taborišč, vadišč, logistično bazo, ter zapleteno omrežje osebnih in organizacijskih stikov (Huntington 2005, 315).

7.2 Tuji islamistični bojevniki v BiH

Islamistična infrastruktura je tako po vojni v Afganistanu potrebovala nov namen za njen obstoj. Vojna v BiH je postala novo muslimansko žarišče v katerem so svojo vlogo igrali tudi tisti islamisti, ki so kasneje sodelovali pri terorističnih napadih na ZDA, Bali, Madrid... Skupna ideologija vsem mudžahidom, ki so se borili v BiH, je bil salafizem. Prihod mudžahidov v BiH ni bil spontan dogodek, bil je namreč del načrta vodilnih islamistov, ki so boj želeli prenesti na Zahod. Osama bin Laden (takrat še domala neznan v ne-islamističnih krogih) in Al Kaida naj bi pri tem, po mnenju Schindlerja, odigrala pomembno vlogo. Večina ljudi, ki je prišla v BiH je bila del bin Ladnove Al Kaide oz. del drugih terorističnih organizacij, kot npr. egipčanske islamske skupine ali alžirske oborožene skupine. V BiH je življenje izgubilo kar nekaj "slavnih" veteranov vojne v Afganistanu, denimo: al-Moataz, al-Masri, Abu Abdallah Lili, Anwar Shaaban... (Schindler 2007, 118-119).

Na začetku vojne je bila bošnjaška stran slabo oborožena, primanjkovalo ji je ljudi (beri: vojakov), tako da so večino časa preživeli v defenzivi. Mediji po svetu so kazali sliko, kako močnejša vojska pobija neoborožene in nedolžne muslimane ter jih nasilno izseljuje iz svojih

domov. Ti so zaradi tega dobili simpatije po celotnem muslimanskem svetu, še posebej na Bližnjem in Srednjem vzhodu. Tako je prišlo tekom vojne na ozemlje BiH na tisoče tujih (večina iz afganistansko-sovjetske vojne) islamističnih borcev, z namenom pomagati muslimanski skupnosti na Balkanu. Ta vojna je za afganistanske borce prišla ob pravem času, saj je pakistanska vlada v začetku leta 1993 napovedala zaprtje vseh »podjetij«, ki so sodelovale z mudžahidi. Takrat bi bil vsak, ki bi ilegalno ostal v Pakistanu, deležen prisilne deportacije. Borci so se znašli v težkem položaju, saj bi odhod v njihove matične države skoraj nujno pomenil odvzem prostosti, mučenje ali celo smrt (Kohlmann 2004, 15-16).

Tako je Bosna med vojno postala pravo oporišče mudžahidov iz Saudske Arabije, Alžirije, Egipta, Turčije, Kuvajta, Irana, Sirije, Pakistana, Sudana in Afganistana. V času vojne so se mudžahidom pridružili tudi številni zahodni "spreobrnjenci". Tipičen primer je denimo Randall Todd Royer, ameriški študent katoliških staršev, ki se je v islam spreobrnil pri rosnih 19. letih in se tako odločil pridružiti klicu vere. V BiH je prispel leta 1994, kjer je ostal do konca vojne. Kmalu po 11. septembru 2001 pa je bil, s strani ZDA, obsojen na 20 let zavora zaradi podpore terorističnim dejavnostim (Schindler 2007, 165).

Prihod tujih islamističnih borcev v Bosno in Hercegovino je bil močno povezan tudi s Hrvaško oz. z Zagrebom. Hrvaško glavno mesto je namreč postalo eno glavnih islamističnih logističnih centrov v regiji. V roku enega leta je v Zagrebu odprlo sedež več kot 20 islamskih organizacij, ki so podpirale in spremljale prihode mudžahidov ter orožja na območje Balkana iz zelo različnih držav. Islamistični borci so v BiH prihajali iz različnih smeri: preko Avstrije (Dunaj), Slovenije in Hrvaške (Zagreba) ali pa preko Italije (Milano) do Hrvaške (Schindler 2007, 163). Stanislav Arsić v svojem članku pravi, da so mudžahidi za приход v BiH uporabljali dve poti. Prva naj bi vodila čez Turčijo, kjer so bile tudi baze za urjenje teroristov, in Italije, medtem ko je druga, po kateri so prihajali teroristi iz Srednjega vzhoda, vodila prek Španije, Francije, Slovenije in Hrvaške, luke Ploče ter preko doline Neretve (Arsić 2001).

Že maja 1992²¹, naj bi delegacija mudžahidov pod okriljem bivših afganistanskih džihadistov Anwarja Shaabana in Abdel Aziza prispela v BiH, ter formirala dva učna centra. Prvi je bil v

---

²¹ Mudžahidi so prvič v bojih sodelovali že poleti leta 1992, v severno-vzhodnem delu Bosne, pri mestih Tesanj, Doboj in Teslić. Šlo je predvsem za gverilsko bojevanje. Prvi ki je padel v imenu vere je bil 21 letni Saudijec, Abu Ali al-Makki Hassan al- Quraishi, ki ga je v juniju ubila ročna granata na gori Bandera (Kohlmann 2004, 28).

zapuščenem domu za ostarele v Zenici v centralni Bosni, drugi pa na okoli 40 km oddaljeni pečini v Mehurićih v bližini mesta Travnik. Kasneje so bile manjše baze mudžahidov tudi na gori Igman, južno od Sarajeva; v Turbah; v Radinah itd. Centre so formirali po zgledu afganistanskega modela: šlo je namreč za centre, v katerih je prevladovalo intenzivno ter agresivno rekrutiranje in treniranje, tako vojaške taktike kot tudi drugih veščin. Celotno urjenje so prežemale radikalne ideje islamističnega fundamentalizma (Kohlmann 2004, 24).

Kohlmann je mnenja, da sta imela glavno vlogo pri prihodu mudžahidov v BiH karizmatični vodja Abu Abdel Aziz »Barbaros« ter Anwar Shaaban. Prvi je bil prostovoljec za širitev džihada v številnih državah sveta, med drugim v Afriki, Kašmirju, Filipinih in Afganistanu. Aprila 1992, je Abdel Aziz s še štirimi veterani afganistansko-sovjetske vojne odšel na Balkan, da bi si ogledal položaj v katerem so se znašli Bošnjaki. Abdel Aziz je kasneje v enem od intervjujev priznal, da takrat ni vedel ali se ozemlje BiH nahaja v Ameriki, Aziji ali kje drugje. Po kratkem premisleku in ogledu se je odločil, da bi se tu na ozemlju BiH, lahko odvijala sveta vojna, sam pa je tako postal tudi prvi emir (vodja) afganistansko-sovjetskih veteranov, udeleženih v vojni v BiH. Primarni cilj Al Kaide (oz. Afganistanskih veteranov) v BiH je bil torej ustvariti bazo za kasnejše teroristične operacije po Evropi in v Združenih državah Amerike (Kohlmann 2004, 17-23).

Da je vojaški del mudžahidov lahko deloval, so potrebovali človeka, ki bo operacije koordiniral z vodstvom Al Kaide. Ta vloga je pripadla Anwarju Shaabanu, znanemu borcu iz Afganistana, ki je med vojno postal tudi imam (vodja islamske "cerkve") v Milanu. Ta islamski center iz Milana je kmalu postal eden večjih rekrutnih centrov za nezadovoljne mlade muslimane po celotni Evropi. V njem so se šolali kasnejši pripadniki številnih terorističnih skupin, ki so delovale po Evropi, Bližnjem Vzhodu in Severni Afriki. Ena njegovih glavnih nalog je bila priprava borcev na boj, v smislu mučeniškega doživetja smrti (Kohlmann 2004, 19-22). Shaabana lahko označimo kot političnega in ideološkega vodjo mudžahidov v BiH. Kmalu po začetku spopadov med Srbi in Bošnjaki je bil namreč Anwar Shaaban tisti, ki je prihod v BiH omogočil še trem močnim osebnostim iz t.i. afganistanskega džihada; Whiudeen al-Masriju, Moataz Billahu in Husaamudeen al-Masriju (Kohlmann 2004, 23). Po mnenju Azinovića je imel poleg Anwarja Shaabana, pomembno vlogo tudi Fateh Kamel (član alžirske teroristične skupine GIA), glavni logistični vodja mudžahidov v BiH, katerega sedež je bil v Kanadi. Fateh Kamel naj bi predstavljal vezni člen med Osamo bin Ladnom in alžirsko GIA ter bil tudi glavni koordinator operacijskih celic po Evropi in Severni

Ameriki. Bil je tudi član kanadske celice (iz Montreala), ki je pripravljala teroristični napad pod imenom "Millenium" na letališče v Los Angelesu leta 2000. V 90. letih je bil odgovoren tudi za več terorističnih napadov po Franciji (Securing the Northern Front: Canada and the War on Terror 2005).

Mudžahidi, ki so svoje prve baze vzpostavili v planinskih vaseh v okolici Travnika, Zenice, Bugojna, Tešnja in drugi mest v osrednji BiH, niso bili vključeni v armado Bosne in Hercegovine (v nadaljevanju ABiH). Formirali so svoje enote in se borili samostojno ali pa ob boku formacij ABiHa. Šele kasneje so postali enota El Mudžahid, ki je bila pod poveljstvom tretjega korpusa oz. sedme muslimanske brigade (Kohlmann v Azinović 2007). Približno leto po začetku vojne so islamisti zahtevali, da bi se vsi mudžahidi zbrali v samostojno enoto, pod poveljstvom bosanske vojske. Željo jim je izpolnil sam predsednik Alija Izetbegović, ko je dne 13. avgusta 1993 ustanovil bataljon svetih bojevnikov, z imenom El Mudžahid (po arabsko »Kateebat al-Mujahideen«). Bataljon je bil (uradno) pod poveljstvom 7. muslimanske osamosvojitvene brigade (tretji korpus). Najbolj znana in pomembna enota za širitev džihada v času vojne je bila že omenjena 7. muslimanska brigada, ustanovljena novembra 1992, s pomočjo humanitarne organizacije TWRA (Third World Relief Agency) in SDA. Ta enota, katero so v večini sestavljali bosanski prostovoljci, je bila izpostavljena posebnemu urjenju, ki ni temeljilo le na vojaških veščinah, temveč tudi na pridobitvi potrebnih versko-političnih znanj. Kmalu je omenjena enota zaradi odgovornosti za številne vojne zločine postala sinonim za brutalnost. Bosanska stran je, poleg že omenjene enote, ustanovila še dve islamistični enoti in sicer 9. muslimansko neodvisno brigado ter 4. muslimansko lahko brigado (Schindler 2007, 168-169). Sedež bataljona "El Mudžahid" je bil v Zenici, Dr. Abul-Harith al-Liby pa je bil ob ustanovitvi enote imenovan na mesto prvega emirja. Ob sedežu v Zenici so imeli še center za usposabljanje v Mehuričih, kjer so bili »treninga« deležni vsi (predvsem pa lokalni fundamentalisti), ki so se želeli pridružiti enotam mudžahidov. Omenjeni center je bil tako močno prežet z idejami arabskega vahabizma (Kohlmann 2004, 91). Za tretjega vodjo oz. emirja je bil torej izbran Dr. Abul-Harith al-Liby (drugi je bil al-Masri, zadnji pa Abu-Ma'ali), ki je pred svojim prihodom v BiH več let delal tudi v Avstriji. Kohlmann ga je označil kot borca, ki v oboroženem boju ni premogel niti kančka strahu. Dr. Abul-Harith je poleti leta 1994 (ubit je bil leto kasneje pri Žepci) svoje mesto emirja prepustil mlajšemu, Alžircu Abu el-Ma'aliju. Slednji je islamiste poizkušal pripeljati do takšnega položaja, kot so ga le-ti imeli med leti 1992 in 1993. Abu Ma'ali, član alžirske teroristične skupine (GIA), je bil najbolj znan emir (vojaški vodja) El Mudžahida. Rojen v Alžiriji, je

kljub svoji mladosti (star je bil okoli 25 let) slovel po svoji izredni gorečnosti in fanatičnosti (Kohlmann 2004, 80)

Koliko islamističnih borcev je sodelovalo v vojni je težko podati, a Schindler je mnenja, da se število borcev giblje med 5000 in 6000 (Schindler 2007, 162-200). Stanislav Aršić v svojem članku v reviji Obramba pravi, da se je v vojni v Bosni in Hercegovini po njegovih podatkih borilo od 3500 do 6000 "svetih bojnikov" (Aršić 2001). Revija »Jane's intelligence review« iz leta 2006 pa navaja, da število mudžahidov med vojno v BiH ni preseglo številke 3000 (Griffiths 2006). Gilles Kepel, avtor knjige *The trail of Political Islam* pravi, da se je v Bosni bojevalo okoli 4000 džihadistov (Kepel 2002, 239). Džihad naj bi, po mnenju nemškega publicista Jurgena Elsasserja, avtorja knjige *Kako je džihad prispel v Evropo*, prišel v Evropo v času vojne v Bosni in Hercegovini med leti 1992 in 1995, ko naj bi predsednik Alija Izetbegović s pomočjo Osame bin Ladna »najel« med 5000 in 10000 mudžahidov, da bi se leti borili proti Srbom v Bosni (Elsasser v Azinović 2007). Natančnega števila tujih bojnikov torej ne moremo določiti, saj ne obstaja nobena centralna evidenca. Možno pa je dokaj približno določiti, da je bilo v času bosanske vojne, v BiH prisotnih nekaj tisoč tujih islamistov. Podatki o žrtvah pričajo, da naj bi bilo v času vojne ubitih približno 500 mudžahidov okoli 2000 pa naj bi jih bilo ranjenih (Schindler 2007, 164).

Večino odločitev, ki so se nanašale na "svete bojivnike" v BiH, so sprejemali vodje Al Kaide, ki je imela, med leti 1991 in 1996, sedež v Sudanu. Logistično-podporna mreža med vojno v BiH je bila enaka tisti, ki so jo imeli v afganistanski vojni. Schindler navaja, da so večino islamističnih borcev v BiH predstavljali bin Ladnovi ljudje, torej tisti, ki so se skupaj z njim bojevali v Afganistanu. Sodelovali so člani alžirske teroristične skupine GIA, egiptovske islamistične skupine, egipčanskega džihada, šiitskega Hezbollaha, ter tudi člani drugih radikalnih islamističnih skupin. Prostovoljci so prihajali iz vseh koncev muslimanskega sveta. Med njimi pa je bilo tudi nekaj fanatičnih spreobrnjencev iz zahodnih držav. Borci so sebe imenovali mudžahidi, kar po arabsko pomeni "borci za islam" (Schindler 2007, 119-125). Burr in Collins trdita, da so poleg mudžahidov v BiH prihajali tudi vojaški svetovalci iz Irana, mule, islamski bankirji ter različne islamske dobrodelne organizacije (Burr in Collins 2006, 133). V BiH sta v letu 1992 poleg Al Kaide pomoč poslala tudi šiitski Hezbollah ter Libanon, s tem ko sta prispevala borce in inštruktorje. Samo novembra 1992 naj bi tako iz Libanona v BiH prispel oddelek s 50 inštruktorji, ki so svoje izkušnje pridobivali v vojnah z Izraelom. (Schindler 2007, 119). Poleg borcev naj bi v BiH prihajalo tudi veliko pridigarjev in

misijonarjev, katerih naloge je bila opravičevanje džihada. Poleg omenjenega je bil njihov namen tudi ponovna islamizacija bosanskega prebivalstva. Na koncu je moč skleniti, da je bila glavna gonilna sila večine tujih islamistov v BiH predvsem širitev islama in želja po dosegi statusa mučenika, dosežena z lastno smrtjo v imenu islamske vere.

Ob tem da je bil v bosanskem džihadu (ne)posredno vpleten tudi Osama bin Laden govori dejstvo, da je slednji, jeseni leta 1992, sudanskemu pripadniku Al-Kaide, Jamal al-Fadlu, osebno zaukazal naj odpotuje v Zagreb, kjer se bo dobil z drugimi člani Al-Kaide, ki so do takrat že delovali v BiH. Srečanja so se med drugim udeležili tudi Emir Abu Abdel Aziz, Enaam Arnaout (vodja organizacije Benevolence International Foundation) in Zubair al-Madani (nečak Osame bin Ladna). Kraj srečanja je bil sedež dobrodelne organizacije Benevolence International Foundation (v nadaljevanju BIF). Glavna tema pogovorov je bila želja, po povečanju vpliva Al Kaide v BiH. Kmalu po sestanku je, na željo Arnaouta, v BiH prišlo devet elitnih inštruktorjev iz afganistanskega vadbenege centra Al-Sadda, znanega predvsem po zelo ekstremnem urjenju (Kohlmann 2004, 18-19). Da je bil džihad voden in organiziran s strani visokih predstavnikov Al-Kaide priča tudi dejstvo, da se je spomladi leta 1993, leto dni po začetku vojne v BiH, v Kopenhagnu na Danskem dobil t.i. "Svet Sure za Evropo", ki so ga sestavljali: Abu Talal al-Qasimy (znan po tem, da ga je v letu 1995 hrvaška policija aretirala, kar je služilo kot povod za teroristični napada na Rijeko), Anwar Shaaban, el-Fadhl Mahmoud Taha. Namen ustanovitve "Sveta Sure za Evropo" je bilo oblikovanje telesa, ki bi bilo pristojno za sprejem pomembnih odločitev ter izvajanje koordinacije in nadzora nad mudžahidi na območju Balkanu. Tudi drugi človek Al Kaide, Dr. Ayman al-Zawahiri, naj bi v času vojne večkrat obiskal Bosno in Hercegovino, kjer naj bi se srečal tudi z visokimi predstavniki bošnjaškega političnega vrha (Jihad in Bosnia 2008). Tudi za Osamo bin Ladna je moč trditi, da je v času vojne obiskal BiH, kar naj bi potrdila tudi priznana novinarka nemškega častnika Der Spiegel, Reante Flottau. Z njim naj bi si po njenem pripovedovanju izmenjala tudi nekaj besed (Azinović 2007).

7.3 Novačenje islamističnih bojevnikov po svetu

Dobra rekrutna baza bodočih mudžahidov, ki so se borili v BiH in drugod po svetu, so (bila) poleg veteranov afganistansko-sovjetske vojne tudi t.i. geta večjih evropskih mest, v katerih prebivajo prebivalci iz severnega dela Afrike. To je še posebej dobro vidno na primeru mesta Pariz, kjer so oz. (so bili) zelo »aktivni« prav prebivalci alžirskega rodu. Ti so bili prisotni

tudi v vojni v BiH, saj so v BiH prepoznali podoben položaj, kot so ga imeli sami v njihovi rodni državi. Po mnenju Kohlmana so mudžahidi prihajali tudi iz »urnih« centrov Sudana, Jemna ter Afganistana (Kohlmann 2004, 62-116). Schindler pa pravi, da so v BiH prihajali tudi islamistični borci iz muslimanske skupnosti na Poljskem, Rusije in drugih zahodno-evropskih držav (Schindler 2007, 206-207).

Italijansko mesto Milano, je bilo med vojno v BiH znano po zelo dejavnem islamskem kulturnem centru. V njem so se širile radikalne ideje ter novačili borci za odhod v BiH. Center je vodil Anwar Shaaban, ki je, po informacijah italijanske obveščevalne službe, sodeloval tudi z Omarjem Rahmanom in Ayman al-Zavahirijem. Shaaban, veteran afganistansko-sovjetske vojne, je bil tisti, ki je bil odgovoren za pridobivanje "kadra", orožja in denarja namenjenega v Bosno in Hercegovino. Pot je potekala preko Milana v Slovenijo, nato čez Hrvaško vse do BiH. Med drugim naj bi bil Shaaban tudi vodja vadbenega centra, ki naj bi se nahajal cca. 50 km iz Milana. Na omenjenem poligonu naj bi se, z orožjem in eksplozivi urilo nekaj sto islamističnih borcev (Schindler 2007, 163-164). Tudi Kohlmann se strinja, da je bil eden pomembnejših članov bosanskega (globalnega) džihada militantni Egipčan po imenu Shaykh Anwar Shaaban. Slednji naj bi bil glavni politični voditelj islamističnih bojnikov na bosanskih tleh. Omenjeni center je izkoriščal predvsem za novačenje mladih, nezadovoljnih muslimanov po Evropi, ki bi lahko predstavljali zametek prihodnjih bojnikov za širjenje globalnega islamizma. Tudi ameriške in italijanske oblasti so kasneje potrdile, da je iz njegovega centra odšlo na stotine Al Kaidinih rekrutov. Neizpodbitno dejstvo je, da si je Shaaban želel ustvariti teroristično omrežje za potrebe Al Kaide in drugih terorističnih skupin (Kohlmann 2004, 19-22). Po podatkih italijanskih varnostnih organov naj bi se v milanskem centru "uril" tudi Ramzi Yousef, vodilni človek napada na svetovno trgovinski center leta 1993 (Schindler 2007, 163-164).

Podporo so imeli tudi v ZDA, v humanitarni organizaciji Al-Kifah, ki je imela svoj sedež v Brooklynu (New York City). Vodil jo je Omar Abdel Rahman, duhovni vodja egipčanske islamske skupine. Član organizacije Al-Kifah je bil tudi Rodney Hampton-El, veteran afganistanske vojne, ki je leta 1995 na sojenju za napad na svetovno trgovinski center priznal, da je bil vpleten tudi v širjenju džihada v BiH. Leta 1992 naj bi za novačenje in usposabljanje mudžahidov (primernih za odhod v BiH) od bogatih Saudijcev preko saudske ambasade v Washingtonu dobil 150000 dolarjev. Poleg njega, naj bi bil glavni saudijski projektni vodja (za projekt Bosna v ZDA) Abu Bilal Phillips, katerega naloga je bila iskanje ameriških vojakov,

ki so primerni za širitev džihada v BiH (Schindler 2007, 121-122). V ZDA (predvsem v okolici New Yorka) sta bila najbolj dejavna radikalna islamista, že prej omenjeni, Rodney Hampton-el ter Siddig Ali, ki sta bila kasneje obtožena poskusa izvedbe terorističnega napada v New Yorku. Oba sta bila glavna akterja pri novačenju ameriških muslimanov. Program novačenja sta poimenovala »projekt Bosna«, za njegovo delovanje pa iskala morebitne sponzorje. Njun glavni sponzor je postalo saudsko veleposlaništvo v Washingtonu. Bodoči mudžahidi, večinoma egipčanskega in sudanskega porekla, so se urili na velikem posestvu v New Bloomfieldu v državi Pennsylvanija v ZDA. V tem urnem centru so tako izvajali različne strelske vaje, imeli intenzivne fizične treninge itd. Kasneje, je nek mudžahid v eni izmed svojih izjav dejal, da so jih urili tudi veterani in bivši pripadniki specialnih enot vojske ZDA, in da jih je financirala tudi neka mošeja iz Newarka (New Jersey). Med temi nekdanjimi pripadniki vojske ZDA je bil tudi Abu Abdullah, bivši polkovnik omenjene vojske. V prvih dveh mesecih začetka leta 1993, naj bi bilo v ZDA usposobljenih vsaj 25 mudžahidov (Kohlmann 2004, 72-75). Tudi Jane's navaja, da so bili nekateri muslimanski fundamentalisti, ki so se borili skupaj z Bošnjaki, rekrutirani v begunskem centru »Al-Kifah« v New Yorku, ki je bil aktiven tudi ves čas sovjetsko-afganistanske vojne. Eden soustanoviteljev tega centra je bil šejk Omar Abdel Rahman, ki je bil odgovoren za bombni napad na Svetovni trgovinski center leta 1993, zaradi česar še danes prestaja dosmrtno zaporno kazen (Schindler 2007).

A novačenje in iskanje kadra se je odvijalo tudi na območju BiH. Kepel trdi, da se je veliko Bošnjakov spreobrnilo in pridružilo islamistom takoj zatem, ko so izgubili svoje domove in družine (Kepel 2002, 246). Moataz Billah je bil odgovoren za novačenje lokalnih muslimanov predvsem iz okolice Travnika, ti pa so bili izpostavljeni zelo intenzivnem urjenju: gverilsko bojevanje, prikrito izvidništvo, miniranje, učenje z eksplozivi, ter tudi učenju in sprejemanju fundamentalističnih islamističnih idej (Kohlmann 2004, 81-83). Člani »zloglasne« sedme brigade so bili, po mnenju Shraderja, deležni vsaj 15 dnevnega individualnega urjenja, ki je zajemal vse od opravljanja z orožjem pa do učenja islamističnih nauk (Shrader 2003, 57-58). Dr. Rešid Hafizović, profesor na Fakulteti za islamske vede v Sarajevu, pravi: »...prihod arabskih mudžahidov v BiH med vojno je nedvomno pripomoglo k širjenju vahabizma znotraj države. Denimo, vsi mladi Bošnjaki, ki so želeli priti v mudžahidske formacije, so morali čez 40 dnevno versko učenje, ki ga je vodil glavni ideološki človek El Mudžahida, šejk Imad el-

Misri²². Do konca leta 1995 je šlo skozi njegovo urjenje več kot 2000 Bošnjakov...« (Azinović 2007).

Leto 1993 je, po mnenju Kohlmana, prineslo korak naprej v smeri "bošnjaškega" islamizma, saj so prihajali novi in novi prostovoljci, za katere je moč trditi, da je bilo med njimi kar nekaj lokalnih prebivalcev. Mudžahidi so postajali vse močnejši tako na političnem, religijskem kot tudi na vojaškem področju. Baza Al-Kaide, pod vodstvom Abdel Aziza ter Anwarja Shaabana, v središču Evrope je bila dobro zasnovana in se je z vsem tem le še krepila. Čeprav so bile prvotne oskrbovalne poti, zaradi vojne proti Hrvatom, dokaj zaprte, pa je pomoč na ozemlje prihajala neposredno s pomočjo močnih podpornikov kot npr. Sudana, Irana in Saudske Arabije. V letu 1993 se je število uvoženih islamističnih borcev pričelo naglo povečevati. Postali so svojevrsten političen fenomen, ki je predstavljal grožnjo vsem sovražnim režimom po svetu. To so dokazali tudi 26. februarja leta 1993, ko so izvedli prvi teroristični napad na ameriških tleh. Bomba je eksplodirala na parkirišču pod svetovnim trgovinskim centrom v New Yorku, in je ubila 6 ljudi, povzročila paniko ter zasejala strah na vsem Manhattnu (Kohlmann 2004, 71-98).

Poleg omenjenih rekrutnih centrov naj bi veliko islamistov prišlo tudi iz Bližnjega Vzhoda, kjer so jih, po islamskih centrih, nagovarjali številni kleriki. Glavni podporniki "bošnjaškega" džihada s strani svetovnih islamskih klerikov so bili: Sheikh Salman al-Awdah (Saudska Arabija), Sheikh Omar Abdel Rahman (Egipt), Sheikh Abu Talal al-Qasimy (Egipt), Sheikh Abdul-Majid az-Zindani (Jemen) in Sheikh Omar bin Ahmad Saif (Jemen). Vsi omenjeni so bili vrsto let glasni podporniki radikalnega islamizma, zaradi česa so bili večkrat zaprti v svojih matičnih državah. Njihova podpora je bila dobrodošla in potrebna, saj so bili redno v stiku z verniki, na katere so imeli velik vpliv. Ti verniki so predstavljali velik rekrutni bazen, iz katerega jih je mnogo končalo na območju BiH (Kohlmann 2004, 25).

Ob tem je prišlo tudi do nekaj aretacij tistih oseb, ki so iskale bodoče džihadiste. Avstrijska policija je denimo zaprla dva državljana BiH, ki sta po avstrijskih begunskih taboriščih novačila muslimanske prostovoljce za bosansko armado (Vodušek 1996, 256).

---

²² Šejk el-Misri, ki je sodeloval pri novačenju lokalnih muslimanov, je bil glavni islamski misionar v BiH. Bil je odločen zagovornik vahabizma ter imel večletne izkušnje s širjenjem džihadističnih idej (Schindler 2007, 127).

7.4 Vloga islamskih dobrodelnih organizacij in držav ter trgovina z orožjem

Korenine financiranja mudžahidov v BiH je moč najti v sovjetsko-afganistanski vojni. Skoraj vse vojaške operacije so se izvajale prikrito, največkrat preko dobrodelnih organizacij. Tako so zaobšli vse varnostne službe in agencije, ki do takrat niso bile dovolj pozorne na prikrite dejavnosti, ki so jih izvajale dobrodelne organizacije. Te so skrbele za oskrbo islamistov z orožjem, za logistično podporo, ponarejanje dokumentov itd. Organizacija saudskega rdečega polmeseca je denimo skrbelo celo za prevoze arabskih bojnikov na bojne operacije (Kohlmann 2004, 35).

V poročilu ameriških varnostnih služb iz leta 1996 je napisano, da je kar tretjina islamskih nevladnih organizacij na Balkanu prisostvovala pri širjenju terorizma. Nekatere teroristične skupine (kot npr. islamska skupina²³, Hamas, Hezbolah itd.) so imele preko omenjenih organizacij dostop tudi do poverilnic za komisijo ZN za begunce ter druge naloge na območju nekdanje Jugoslavije (Kohlmann 2004, 35-36). Burr in Collins trdita, da je bilo od obstoječih 250 nevladnih organizacij v BiH leta 1996, kar 50 islamskih (od teh je bilo 30 takih, ki so bile povezane s terorizmom) (Burr in Collins 2006, 144). Kohlmann pravi, da so imele dobrodelne organizacije po večini sedež v državah ob Perzijskem zalivu, Zahodni Evropi ter Severni Ameriki. Preko njih naj bi islamisti pridobivali ustrezno dokumentacijo in tako lažje prišli v BiH. Pogosto so se islamisti izdajali za humanitarne delavce, kar potrjujeta tudi Burr in Collins (Burr in Collins 2006, 144). Tudi ameriška CIA trdi, da so bile številne muslimanske nevladne organizacije v BiH povezane s Hamasom, Hezbolahom, alžirsko oboroženo skupino in egipčansko islamsko skupino (Schindler 2007, 129).

V BiH je v času vojne, pomoč redno prihajala tudi v obliki orožja. Vodušek je mnenja, da če je v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja v Jugoslaviji cvetela trgovina z orožjem, in praktično ni bilo bojišča na svetu brez jugoslovanskega orožja, pa se je z razpadom države situacija obrnila. Republike bivše Jugoslavije so tako postajale vedno večji kupci orožja. Varnostni svet ZN je namreč 25. septembra 1991 sprejel resolucijo, s katero je bil uveden splošni in popolni embargo na vse pošiljke orožja in vojaške opreme na ozemlju nekdanje Jugoslavije, kar je najbolj prizadelo prav vojsko BiH-a (Vodušek 1996, 218). Pirjevec je vseeno mnenja,

---

²³ Ta islamistično-teroristična skupina je bila ustanovljena z namenom odstitve posvetnega režima v Egiptu. Odgovorna je za številne teroristične dejanja v Egiptu, med drugim tudi za atentat na egipčanskega predsednika Anwarja Sadata (Al-Gama'a al-Islamiyya 2008).

da so Iran, Turčija, Pakistan, Libija, Malezija in druge države, s tihim privoljenjem ZDA, z orožjem oskrbovale sarajevsko vlado. Jane's foreign report navaja, da so fundamentalisti orožje iskali tudi v Brnu (Češka Republika), kjer je bilo orožje predvsem sovjetskega izvora izredno poceni (Fundamentalists in Bosnia 1994). Muslimani so leta 1991 pridobivali orožje tudi iz Libanona ter bivših držav varšavskega pakta (Schindler 2007, 70). Pakistanska obveščevalna služba (ISI) je oskrbovala bošnjaško vlado z raketami za proti-tankovsko delovanje (Schindler 2007, 154). Ker muslimani niso imeli dostopa do morskih pristanišč, so se morali za pomoč pri dobavi orožja obrniti na Hrvate. Ti so v zameno za to zahtevali velike posredovalnine (Pirjevec 2003, 191-192). Islamisti so, da bi obšli plačilo posredovalnine, mudžahide ter orožje skrivali v humanitarnih vozilih, na kar pa so kmalu postale pozorne tudi hrvaške oblasti. Bosanski Hrvatje so bili v letu 1992 v prijateljskih odnosih z bošnjaško vlado in so zato dopuščali dokaj prost pretok »blaga« in »oseb« na območje BiH. A ob koncu leta 1992 so se zadeve zaostrele, saj so hrvaške oblasti postale bolj pozorne ter restriktivne pri prehodih čez meje, zaradi dejstva, da so se v tem času začeli spopadati tudi Bošnjaki in Hrvati. To je poželo veliko neodobravanje tudi pri samemu bin Ladnu, ki je leta 1993 dejal, da Hrvaška v vojni v BiH ne sodeluje tako, kot je Pakistan za časa sovjetsko-afganistanske vojne (Kohlmann 2004, 77).

Po izjavah mirovnikov organizacije Združenih Narodov, so bili skrivnostni leti in pristanki tovornih letal (velikokrat je šlo za letala C-130), na muslimansko kontroliranih območjih znotraj BiH, pogost pojav predvsem med letoma 1994 in 1995. Po nekaterih podatkih, naj bi pri oskrbi Bošnjakov z orožjem sodelovala tudi nemška stran (predvsem BND- federalna varnostna agencija Nemčije). Omenjena agencija naj bi orožje tihotapila v zabojih za hrano. ZDA je na drugi strani zavzemala držo, za katero je bila značilna tiha privolitev v oskrbovanje Bošnjakov z orožjem. A pri tem ne gre zanemariti dejstva, da so varnostne agencije (CIA) večkrat javno kritizirale ameriško administracijo, saj naj bi oskrba islamistov z orožjem predstavljala veliko grožnjo, ki bi se lahko manifestirala v bližnji prihodnosti. Če so bile ZDA na začetku vojne v bolj ali manj pasivni vlogi, pa je moč opaziti premike v ameriški politiki do Balkana, v času ko je prišlo do ponovne "združitve" hrvaških in bošnjaških strani v skupno zavezništvo. Zatam se je naglo povečala tudi oskrba Bošnjakov (in tudi Hrvatov) z orožjem, kar je moč pripisati predvsem ameriški strani, ki je "dovoljevala" redne pristanke z orožjem napolnjenih iranskih Boeingov 747 na letališča v Zagrebu, Krku in na Visokem v BiH. Tovor iz Turčije, Irana in Pakistana, ki je bil namenjen v BiH pa je največkrat končal v mestih kot so; Tuzla, Srebrenica, Zepa in Bihac (Schindler 2007, 177-186).

7.4.1 Saudska Arabija

Ker je Saudska Arabija, za časa zalivske vojne, v očeh muslimanov izgubila zaupanje, je želela svoj položaj v islamskem svetu popraviti s podporo Bošnjakom (Kepel 2002). Schindler je mnenja, da so bosanski džihad omogočile številne islamske dobrodelne organizacije, ki so bile po večini vodene prav s strani Saudske Arabije. Ena vodilnih organizacij naj bi bila »International Islamic Relief Organization« (v nadaljevanju IIRO), ki je hčerinska organizacija večje »Muslim World League« in je v celoti financirana s strani Saudske Arabije. IIRO naj bi bila prva islamska humanitarna organizacija, ki je prestopila meje Balkana, njena glavna naloga pa naj bi bila skrbeti za nečedne posle. Njen namen je bil predvsem širjenje radikalnega islama oz. vahabizma preko "dobrodelnih" dejanj in organizacij. Samo v letu 1994 je IIRO Bošnjakom prispevala več kot 150 milijonov dolarjev (Schindler 2007, 125-154). IIRO je bila tudi ena vodilnih poti po katerih naj bi se vršil pretok denarja, ljudi in orožja na ozemlje BiH. Septembra leta 1992 je bilo pri umrlih islamističnih bojovnikih najdenih nekaj dokumentov, ki so kazali na njihovo neposredno povezavo z IIRO. Ta organizacija naj bi, po mnenju nekaterih avtorjev, kasneje sodelovala tudi pri bombnem napadu na ameriška veleposlaništva na vzhodno afriški obali (Kohlmann 2004, 41-42).

Zelo aktivna pri širjenju radikalnega islamizma na Balkan je bila tudi organizacija "Muwafaq Foundation", ki je imela svoje sedeže v Zagrebu, Sarajevu, Tuzli, Tirani, Splitu in Zenici. V letu 1992 je odprla sedež tudi v nemškem Karlsruhe (kasneje so sedež premaknili v Munchen), kjer je zbirala denar za bosanske begunce. Ena od ameriških agencij je potrdila, da je imela ta organizacija tesne stike z mrežo Osame bin Ladna. Glavni vodja organizacije je bil Muhammad Ayadi, veteran afganistanske vojne, ki je bil tesno povezan s Hamzo Jalaidanom, vodjo prej omenjene organizacije "Muslim World League". S svojim delovanjem v BiH je slednja končala šele leta 1998 (Burr in Collins 2006, 138).

Bosanski džihad se je širil tudi po zaslugi Benevolence International Foundation (v nadaljevanju BIF), ki danes ne obstaja več, saj so jo prepovedali s strani ZN. Svoj sedež je imela (tudi) v Sarajevu in Zenici. V Bosni je bila znana tudi pod imenom Bosanska Idealna Futura. Leta 1993 je sam Osama bin Laden izjavil, da se humanitarno organizacijo BIF izkorišča za potrebe Al-Kaide. A omenjena informacija je bila takrat strogo varovana skrivnost. Po policijski preiskavi sedeža družbe v ZDA (država Illinois) v letu 2001 je prišlo na dan, da je družba skrbela tudi za financiranje bosanskega džihada. Njene vezi pa so segale

tudi do bosanskega predstavnika v Združenih Narodih, Saffeta Catovića, katerega naloga je bila organizacija islamskih konferenc po celotni Severni Ameriki. BIF je bila močno povezana s celotno teroristično mrežo v Severni Ameriki, katere člani so bili; Sheikh Omar Abdel Rahman, Siddig Ali (mož, ki je načrtoval teroristični napad na New York leta 1995), El-Sayyid Nosair itd. Ustanovitelj in glavni vodja BIF-a je bil Enaam Arnaout, organizacija pa je bila tako vključena v več kot le izvajanje humanitarnih aktivnosti. Osama bin Laden je to organizacijo (in kot vse druge) potreboval za odpiranje bančnih računov ter posledično za denarne transferje (Kohlmann 2004, 37-39).

Pomoč Saudske Arabije je začela pritekati v letu 1993 (če ne že nekaj let prej), večino preko humanitarnih organizacij, ustanovljen pa je bil tudi t.i. »Supreme Committee for the Collection of Donations for the Muslims in Bosnia« (kasneje preimenovan v Saudi High Relief Commission). Omenjeni komite je bil največji denarni podpornik v muslimanskem svetu, v njem sta bila zelo aktivna predvsem saudski kralj Fahd ter princ Salman. Med leti 1992 in 1996 je bil kralj Fahd al Aziz osebno odgovoren za prihodek 103 milijonov \$ od skupno 356 milijonov \$ saudskega denarja, ki je šel v roke bosanski vladi. Do leta 1997 naj bi muslimanske države in različne organizacije prispevale za okoli milijardo dolarjev pomoči (vojaške in humanitarne). Bošnjaška vlada je po kasnejši analizi ugotovila, da so saudske oblasti (preko organizacij) donirale okoli 800 milijonov dolarjev pomoči. A Saudska Arabija, podobno kot v Afganistanu, ni želela imeti prav nobenega opravka s pošiljanjem orožja na področje nekdanje Jugoslavije, to nalogo je raje prepustila drugim državam. V Bosni, je po mnenju Burr in Collinsa, sodelovalo naslednjih sedem večjih arabskih dobrodelnih organizacij, ki so imele svoje sedeže tudi v Zagrebu, Sarajevu in Tuzli. Te so bile: Muslim World League, Al Haramain, International Islamic Relief Organization, World Assembly of Muslim Youth, Saudi Arabia Red Crescent Society, Islamic Waqf Organization in Makkah Humanitarian Organization. Burr in Collins nadaljujeta, da sta bile dve tretjini denarja, ki so ga omenjene organizacije zbrale, dane neposredno bošnjaški vladi; »s pologom na bančni račun, preko ambasade BiH v Riadu ali pa predsedniku Aliji Izetbegoviću osebno« (Burr in Collins 2006, 133-134).

7.4.2 Iran

A Saudska Arabija ni bila edina država, ki je (ne)posredno sodelovala pri "donacijah". Tako kot Saudska Arabija, je tudi Iran počasi izgubljal svoj revolucionarni naboj iz leta 1979 in v BiH videl priložnost za širjenje in nadaljevanje le-tega (Kepel 2002, 238).

Po mnenju Schindlerja je bil Iran odgovoren za zagotavljanje oskrbe Bošnjakov z orožjem, ob tem pa je s svojima agencijama (VEVAK in Revolucionarna garda Irana), skrbel za urjenje muslimanskih borcev. Saudsko-iranska "bitka" za pridobitev baze v osrčju Evrope je bila velika, saj je potrebno vedeti, da Saudsko Arabijo predstavljajo v večini suniti, medtem ko je Iran izrazito šiitski in da je med njima potekal podoben boj kot med ZDA in Rusijo v času hladne vojne. Iran je svojo prisotnost v BiH zakrival s pomočjo dobrodelnice Organizacije Iranskega Rdečega Polmeseca. Dotok orožja je bil skrbno načrtovan in prikrit, saj je za območje nekdanje Jugoslavije veljal odlok Združenih Narodov za embargo na orožje. Iranska letala znamke Boeing 747 napolnjena z orožjem, so redno pristajala na zagrebškem letališču. Med drugim v prid dejstvu govori tudi dogodek iz septembra leta 1992, ko so hrvaške oblasti na letališču v Zagrebu zasegle iransko orožje, namenjeno islamističnim borcem. Iran naj bi vse skupaj poslal za 200 milijonov \$ orožja v BiH oz 14000 ton vojaškega materiala. Iranska letala, polna z orožjem, so v letu 1995 pristajala trikrat tedensko (Schindler 2007, 125-154). Iranci so v bližini Sarajeva (Visoko) naredili celo svoje letališče na katerem so lahko dovažali orožje (Schindler 2007, 185).

Medtem ko so Savdijci prinašali denar, vozila in druge potrebščine za predsednika Izetbegovića, pa je Iran dobavljal orožje. V letu 1992 je bil Iran edina država, ki so ji dokazali kršenje embarga na orožje. Na sestanku islamske konference (decembra 1992) je Iran izjavil, da je oskrbovanje Bošnjakov z orožjem pravilno, saj Združeni Narodi ter Zahod ne naredijo prav nič za izboljšanje položaja. Januarja 1993 je veliko pošiljko orožja blizu Rijeke prestregla italijanska mornarica, veliko pošiljko z orožjem pa so prestregli tudi na mariborskem letališču v Sloveniji. To orožje je prispelo v Slovenijo iz Irana in Sudana. Tako sta, poleg že omenjenih držav (Iran, Sudan), v tem oskrbovanju z orožjem sodelovali tudi slovenska obveščevalna služba ter avstrijsko notranje ministrstvo (Burr in Collins 2006, 134-135). V prid prisotnosti iranskega orožja govori tudi dejstvo, da so Hrvaške oblasti, s pomočjo enot ZN, septembra leta 1993 zavrnile domnevno humanitarno pošiljko, ki jo je dostavilo

iransko letalo. Tovorno letalo je bilo namreč polno avtomatskih pušk (po nekaterih podatkih naj bi jih bilo kar 4000) (Kohlmann 2004, 47).

Tudi Pirjevec v svojem delu govori o prisotnosti Irana v vojni v BiH. Pravi, da je Iransko veleposlaništvo v Sarajevu svoja vrata odprlo aprila 1994, kar je povzročilo, da so se vezi med Iranom in bošnjaško vlado le še dodatno okrepile, tako da ni naključje, da se je leta 1994 v Bosni mudilo na stotine mudžahidov, pripadnikov libanonskega Hezbolaha, gverilcev in obveščevalcev, ki jih je podpiral Teheran (Pirjevec 2003, 329). To potrjuje tudi navedba revije Jane's intelligence review, ki navaja: »Zanesljivi viri poročajo, da naj bi ob tujih borcih bilo kar nekaj vojaških inštruktorjev iz Irana ter Turčije.« (Vego 1993). Jane's iz leta 1994 o trgovini z orožjem na področju BiH govori naslednje:

Iran je pošiljal orožje po zračni poti, veliko prič je potrdilo, da so videli pristajati iranska letala na letališče na hrvaškem otoku Krk. Nekateri pa celo trdijo, da so letala pristajala na glavni cesti v Zenici. Čeprav je bilo v Jadranskem morju v času vojne prisotno kar nekaj Natovih morskih sil, je bilo veliko orožja prepeljano na Hrvaško (in posledično v Bosno) preko Splita in drugih pristanišč v Dalmaciji. Denimo v letu 1996 so grške oblasti odkrile egipčansko tovorno ladjo pri Kreti, ki je bila založena z orožjem in naj bi bila namenjena na Balkan. Veliko so uporabljali tudi manjše ribiške ladje, ki so vozile manjše kose orožja, ob tem pa so lastniki le-teh pobirali davek, ki je znašal okoli 30% vrednosti tovora. Orožje je potovalo tudi po cestah, denimo preko Albanije, Kosova, Sandžaka v BiH. Ena izmed poti je bila tudi preko Slovenije in Hrvaške v BiH ter preko Madžarske in Hrvaške v BiH (Fundamentalists in Bosnia 1994).

7.4.3 Sudan

Sudan je v času vojne v BiH, vodil Hasan Turabi, ki je bil zelo naklonjen globalnemu džihadu in islamizmu. To pa je bil tudi zadosten razlog, da je ta čas v Sudanu bival tudi Osama bin Laden. Po mnenju Schindlerja je bil najbolj zaslužen za "bosanski" džihad mož po imenu dr. Fatih al-Hasanayn, rojen v Kartumu (Sudan), ki je vse svoje življenje posvečal sveti vojni. Al-Hasanayn je imel med vojno tako sudanski diplomatski potni list kot tudi bosanskega, kar mu je močno olajšalo potovanja iz Sudana v druge države sveta (Schindler 2007, 147-155).

Al Hasanayn je bil član in izumitelj organizacije pod imenom Third World Relief Agency (TWRA), ki je skrbelo za širitev radikalnega islama, predvsem v Vzhodni Evropi in na Balkanu. Bila je tesno povezana tudi z, že prej omenjeno, IIRO. Ta organizacija je med drugim skrbelo tudi za pranje denarja tistih držav, ki so skrbele za svoj ugled in prikrito podpirale ideje radikalnega islama. Kasnejše preiskave so pokazale, da je bila TWRA neposredno povezana s šejkom Omarjem Rahmanom in Osamo bin Ladnom. Sedež TWRA je bil na Dunaju, svojo podružnico pa je imela tudi v Zagrebu. Vodji omenjenih enot sta bila Salim Sabić in Mustafa Čerić, oba visoka predstavnika stranke SDA. Dunaj je bil izbran tudi zato, ker je v tistem času predstavljal idealen prostor za pranje denarja - veliko število bank, upoštevanje stroge finančne zasebnosti, policija, ki je bila rahlo rezervirana pri iskanju kriminalcev, ki so imeli svoje cilje zunaj Avstrije... Tako je al-Hasanayn odprl račun pri Die Erste Bank na Dunaju. Poleg njega so imeli dostop do računa še 4 SDA-jevci: Hasan Čengić, Irfan Ljevaković, Husein Živalj in Dervis Djurdjević. Po nekaterih podatkih naj bi TWRA med leti 1992 in 1995 oprala 2,5 milijarde dolarjev, ki so bili naprej (posredno) poslani SDA. V času vojne naj bi tako TWRA vsak teden predstavnikom SDA poslala od 3 do 5 milijonov \$ v bankovcih. Govora je bilo celo o naslednjih pravilih; izplačila do 1000\$ so bila dovoljena vsem imetnikom računa, izplačila do 500.000\$ so zahtevala podpise treh imetnikov računa, medtem ko so izplačila nad 500.000\$ zahtevala odobritev Alije Izetbegovića. Veliko omenjenega denarja je izginilo in je kasneje pristalo na tekočih računih različnih posameznikov. Ko je avstrijska policija, po letih mižanja, spregledala, in je leta 1995 začela s policijskimi preiskavami, je al-Hasanayn že odšel iz Dunaja v Istanbul, kjer je odprl nov sedež TWRA (Schindler 2007, 147-155).

Ta organizacija, je po mnenju Burra in Collinsa, kmalu po začetku vojne postala vodilna pri oskrbi Bošnjakov in mudžahidov z orožjem. Leta 1992 je TWRA račune odprla še v Monaku in Liechtensteinu. Na računu, ki ga je imel TWRA na Dunaju pri »Erste Austria Bank«, je bilo leta 1992 položenih okoli 80 milijonov, v naslednjem letu pa še 231 milijonov dolarjev. Vodja organizacije, Al-Hasanayn je odšel iz Avstrije in odpotoval v Istanbul že leta 1994, predvsem zaradi pritiskov z avstrijske strani. Bošnjaška vlada mu je celo podelila zlato medaljo za njegove »humanitarne« zasluge (Burr in Collins 2006, 140-143).

Po mnenju Kohlmana je TWRA množično oskrbovala mudžahide z orožjem in tako neprestano kršila mednarodni embargo ZN na orožje. Poročilo varnostnih služb ZDA pravi, da je bil Al-Hasanayn najbolj vpliven uradnik med nevladnimi organizacijami v času vojne v

BiH, ki je podpiral ekstremiste. Ta organizacija je bila tudi glavna udeleženka odkritja orožja v skladiščih v Mariboru, kjer je bila najemnik skladiščnih prostorov. TWRA je bila zadolžena za transport orožja iz Sudana in drugih držav bivše Sovjetske Zveze, na mariborsko letališče ter naprej v BiH (Tuzla, Zenica). V Mariboru so denimo oblasti zasegle 10.000 pušk, 750.000 nabojev ter številne rakete in eksploziva. Skupna vrednost zaseženega je bila okoli 10 milijonov ameriških dolarjev. Leta 1993 je nemška policija odkrila, da za tihotapljenjem orožja v vrednosti 15 milijonov ameriških dolarjev stoji prav organizacija TWRA. Kohlmann trdi, da so ZDA vedele za skrivne aktivnosti TWRA, a da slednje (nalašč) niso ukrepale, ker so lahko le tako pomagale Bošnjakom, da so ti prišli do orožja (Kohlmann 2004, 45-46). Sudan naj bi po mnenju Burra&Collinsa za transport orožja uporabljal letala C-130s ter tovorna letala Boeing 707 (Burr in Collins 2006, 139).

A TWRA ni sodelovala le s Sudanom, temveč tudi kraljevo Saudsko Arabijo. Vlada Saudske Arabije je bil glavni in edini donator organizaciji TWRA. Oktobra leta 1992 se je, na primer, v banki na Dunaju prikazal odposlanec kraljeve vlade Savdske Arabije z dvema kovčkoma, napolnjenima s 5 milijoni ameriških dolarjev, ki jih je položil na račun TWRA (Kohlmann 2004, 47). Da je vse to skupaj ostalo prikrito, je skrbela varnostna služba stranke SDA s pravim imenom »Muslimanska obaveštajna služba« (MOS). Poleg že omenjenih visokih članov SDA je v MOSu eno ključnih vlog odigral Fikret Muslimović, nekdanji agent jugoslovanske protiobveščevalne službe (Schindler 2007, 158).

7.4.4 Združeni Arabski Emirati in Kuvajt

Poleg Savdske Arabije in Irana so bile radodarne tudi druge države iz perzijskega zaliva. Denimo Združeni Arabski Emirati s svojima organizacijama »Red Crescent Society« ter »Human Appeals International«. Slednja je odprla svoj sedež tudi v Tuzli ter Zagrebu in bila neposredno povezana s palestinskim Hamasom (Burr in Collins 2006, 137).

Tudi Kuvajt je imel organizacije, ki so podpirale mudžahide v Bosni:

1. »The Social Reform Society of Kuwait« (s sedeži v Sarajevu, Tuzli, Zagrebu, Albaniji, Bolgariji ter Avstriji);
2. »International Islamic Charitable Organization« ter
3. »The Islamic World Committee« (Burr in Collins 2006, 137).

7.5 Nehumana početja islamistov in njihov konflikt z Bošnjaki

Uvoženih islamističnih bojevnikov se je, kmalu po prihodu v BiH, prijel sloves kot izredno brutalnih. Enota El Mudžahid je bila znana po tem, da ni prizanašala ujetnikom in neoboroženim "sovražnikom", saj jih je mučila in ob koncu ponavadi tudi usmrtila. Ob tem Kohlmann dodaja, da naj bi bili prvi prostovoljci polni entuziazma, a po drugi strani brez potrebnega vojaškega znanja in brez organiziranega vodstva. Ob tem pa so bili tudi brez osnovne vojaške opreme (Kohlmann 2004, 16). Mudžahidi naj bi v času vojne nemalokrat zagrešili vojne zločine. Teh zločinov ni malo²⁴, in večina teh grešnikov ni bila nikoli obtožena, saj sarajevska vlada v tistem času tega ni želela obešati na velik zvon (Schindler 2007, 142-145). Obstajajo tudi številne zgodbe kako naj bi mudžahidi z odsekanimi glavami sovražnikov celo igrali nogomet, kar se je častnikom vojske ABiH zdelo izredno neokusno in neprimerno (Schindler 2007, 165-167).

Ko je med vojno prišlo tudi do uboja (domnevno) dveh islamskih študentov v Sarajevu, s strani osebja ZN, je tudi osebje ZN postalo »sovražnik« mudžahidov (Kohlmann 2004, 61). Zahodni mediji ter vlade so postale zelo zaskrbljene nad umori »zahodnjakov«, saj so tarče postali tudi »resnični« humanitarni delavci. Mediji so postali še bolj zaskrbljeni po umoru angleškega vladnega delavca, Paul Goodalla, ki je bil večkrat ustreljen v glavo, medtem ko sta njegova sodelavca (Simon King ter David Court) uspela ulti (čeprav hudo ranjena) »raciji« mudžahidov. A tako obtožbe, kot tudi preiskava je bila hitro pozabljena. Za to naj bi poskrbel kar sam Alija Izetbegović, ki ni želel da bi se na Zahodu veliko govorilo o prisotnosti tujih džihadistov na bosanskih tleh. To potrjuje tudi dejstvo, da je umora obtoženi Al-Qahtani, 10 dni po prijettu s strani bosanske policije skrivnostno izginil iz zapora (Kohlmann 2004, 107-113).

---

²⁴ Dnevnik nekaterih zabeleženih nehumanih početij radikalnih islamistov v letih 1993 in 1994 v BiH, ki jih v svojem delu navaja Schindler:

- 10. junija 1993 naj bi ubili 8 otrok;
- v vasi Miletici naj bi ubili 5 civilistov in ob tem vse to tudi posneli;
- v Majinah naj bi bilo izmaličenih kar 36 Hrvatov;
- malo pred božičem naj bi v Krizaničevem Selu ubili okoli 100 neoboroženih Hrvatov;
- pogosto naj bi uničevali cerkve in druge verske objekte;
- 29. maja 1993 so ubili tri italijanske humanitarne delavce;
- 27. januarja 1994 so ubili britanskega humanitarnega delavca Paula Goodalla (ubil naj bi ga Al-Qahtani, ki je dejanje priznal, a mu kasneje ni bilo sojeno. Ubit je bil v ameriških napadih na Afganistan leta 2001);
- novembra naj bi ubili dva duhovnika frančiškanske cerkve (Schindler 2007, 99-168).

Tudi Vodušek v svojem delu govori o terorističnih dejanjih, ki naj bi jih zagrešili islamisti. Pravi, da so se v Travniku junija 1993 bili srditi spopadi med enotami HVO in vojsko BiH. Večje število hrvaških civilistov je zbežalo, saj so se bali nasilja Muslimanov. Agencije so takrat poročale o požiganju hrvaških vasi v okolici Travnika in strahotnih pokolih civilistov (Vodušek 1996, 268). Eden od hrvaških borcev, ki se je junija 1993 bojeval na Gući Gori ter pri Travniku, je britanskim reporterjem povedal sledeče (Kohlmann 2004, 86-87): »Muslimani verjamejo v to, da bodo šli neposredno v raj, če bodo umrli v boju. To pa je tisto, kar jih dela neustrašne«. Ob spopadih v mestu Guća Gora, naj bi umrlo veliko civilistov. Po mnenju ljudi iz Združenih Narodov, so bili mudžahidi tisti, ki so tam zagrešili mnoga kazniva dejanja. Med drugim naj bi skupina 30 mudžahidov vstopila v 800 let staro katoliško cerkev in začela namerno uničevati njeno notranjost. Zatem so okoli cerkve nastavili eksploziv in jo želeli razstreliti, a so na prizorišče k sreči prispeli vojaki BiH in mudžahide prepričali, naj tega ne storijo. Takih primerov, ko so vojaki BiH prepričevali uvožene islamistične borce, naj ne kršijo osnovnih človekovih pravic, je bilo po mnenju Kohlmanna kar nekaj (Kohlmann 2004, 86-87).

Do poletja 1993 se je nehumano vedenje tujih islamistov le še stopnjevalo, kar je povzročilo konflikt znotraj bošnjaških zaveznikov. Polkovnik vojske ABiH Stjepan Siper je denimo zahodnim novinarjem dejal (Kohlmann 2004, 90): »Naredili smo napako, ko smo spustili arabske gverilce v BiH. Noben jih ni prosil, da pridejo. Napravili so veliko grozodejstev in delali proti interesom bošnjaških prebivalcev. Gverilci so ubijali, plenili in ropali. Oni niso pod kontrolo vojske BiH in morajo (zato) oditi. Upamo, da jih bo predsednik Izetbegović v nekaj dneh izgnal!« Takratni poveljnik bošnjaške vojske, Rasim Delić, je priznal, da so »tujci« izvajali brezčutne pokole, tako kot so to počeli njihovi največji sovražniki (Kohlmann 2004, 90). Kot odgovor na vprašanje kakšna je razlika med Bošnjaki in islamisti, je en izmed bošnjaških predstavnikov med drugim dejal: »Mi želimo živeti za Islam, in ne umreti zanj!« (Kohlmann 2004, 91). Schindler navaja, da naj bi starejši častnik vojske ABiH celo dejal, da so bili mudžahidi v boju proti agresorju čisto nesposobni, neuporabni in niso zaslužni za nobeno taktično ali strateško zmago. Ti so se bolj ali ne izkazali le po svoji gorečnosti in pogumu, kot pa po zmagah v boju (Schindler 2007, 224). Tudi Shrader v svojem delu pravi, da so bile muslimanske »privatne sile«, v centralnem delu BiH, težavne za poveljnika tretjega korpusa ABiH. V mislih je imel predvsem tuje islamistične bojavnike. Avtor pravi, da naj bi jih bilo vse skupaj okoli 4000, zbranih iz celega islamskega sveta, prišli pa naj bi na željo predsednika BiH Alije Izetbegovića. Ekstremisti se niso ozirali na poveljstvo in nadrejene v

tretjem korpusu, in tako po večini ukrepali na lastno pest. V centralni Bosni so se mudžahidov bali celo muslimanski civilisti, ki so večkrat izražali prepričanje, da bi bilo najbolje, ko bi "uvoženci" kar najhitreje zapustili ozemlje BiH (Shrader 2003, 51-52).

Po mnenju nekaterih avtorjev naj bi bili skoraj vsi bojovníki goreči borci in močni privrženci islamske vere, kar se je odražalo tudi v njihovem načinu boja. Bosanski vojaki so dejali, da je večina mudžahidov v boj odhajala v blaženem notranjem miru in z nasmehom na obrazu. Pravijo, da je za vsakega mudžahida čast sodelovati v boju proti neverniku in je tako njegova največja nagrada, če pade v boju za vero in postane šahid oz. mučenik. Mudžahidi so bili dobro usposobljeni in psihološko pripravljene, saj se niso bali smrti. Možno je celo trditi, da so se je na nek način celo veselili. Izvajali so jurišne napade na mnogo močnejše sovražnike in njihove položaje, se prebijali čez minska polja in počeli stvari, ki jih bosanski vojaki ne bi. Esad Hećimović, novinar Sarajevskega magazina Dani, pravi: »poleg njihovega psihološkega dejavnika v bojih, so bili mudžahidi znani tudi kot udarne enote, katerih namen je bil predvsem prebojno delovanje.« (Hećimović v Azinović 2007).

Po drugi strani pa tudi mudžahidi niso bili zadovoljni z lokalnim prebivalstvom in so ob tem večkrat javno grajali bosanske vojake, da se le-ti prehitro vdajo. Tu so prišle do izraza različne vrednote in cilji, saj so Bošnjaki več stoletij živeli na pragu Evrope, tako da so bile njihove vrednote drugačne od številnih afganistanskih borcev. Bošnjaki med drugim tudi niso bili pripravljene svojega življenja žrtvovati prav za vsako ceno. Večina uvoženih borcev je bila od prvega dne zgrožena ob pogledih na Bošnjake, ki so jedli svinjino, pili alkoholne pijače ter imeli enakovreden pogled do žensk (Kohlmann 2004, 55-57). A med vojaki so se našli tudi taki, ki so podpirali uvožene islamiste. Nek bošnjaški vojak je denimo dejal: »Oni so dobri bojovníki... ni jih strah tudi takrat, ko se mi vsi umaknemo!« Ob tem je bil pogum mudžahidov lepo sprejet tudi med nekaterimi (prej skeptičnimi) domačini, ki so v njih videli tuje borce, ki se niso bojevali za slavo in denar, temveč za ohranitev njihove skupne vere (Kohlmann 2004, 57-93).

8 VPLIV ISLAMIZMA NA BOSNO IN HERCEGOVINO IN MEDNARODNO SKUPNOST

8.1 Povojni islamizem v Bosni in Hercegovini

Po koncu vojne v BiH je bila v daytonskem sporazumu klavzula o umiku »tujih sil in posameznikov«, s katero so ZDA skušale mudžahide prisiliti k odhodu iz države in tako zatreti islamizem na bošnjaških tleh (Pirjevec 2003, 451). ZDA so bile takrat zaskrbljene zaradi domnevno 200 pripadnikov iranske revolucionarne garde in drugih islamističnih ekstremistov, ki so predstavljali veliko grožnjo zahodnim mirovnim silam (SFOR in KFOR) nastanjenim v BiH. Eden večjih problemov za ZDA, po koncu vojne, so bili torej tajni agenti Irana, katerih cilj je bilo usposabljanje Bošnjakov. Šlo je za šolanje, ki je vključevalo ubijanje, ugrabitve, izdelovanje bomb in orožja, črno propagando (npr. kako naprtiti umor IFOR-ju). Ob koncu leta 1995 naj bi imeli organizaciji VEVAK in Pasdaran (obe sta iranski službi) več sto operativcev na bosanskih tleh. Večina le-teh je delala pod krinko diplomatov, novinarjev itd. Njihov največji center je bil v Pogorelici, nedaleč od Sarajeva, v katerem so ob policijski raciji, februarja leta 1996, našli 4 iranske "inštruktorje", avtomatsko orožje, mine, granate... Tako je postalo jasno, da je bil v Pogorelici teroristično-vadbeni center, voden s strani Teherana (Schindler 2007, 240-242).

Ob podpisu daytonskega sporazuma so bili mudžahidi zelo nezadovoljni, saj so podpis slednjega smatrali kot izdajo. Ni jim bilo jasno, kako Bošnjaki ne razumejo, da je džihad nekaj kar traja in ga ni mogoče končati zgolj z mirovnim sporazumom (Kohlmann v Azinović 2007). Mirovni sporazum je namreč veleval, da naj bi iz območja BiH bili prisiljeni oditi prav vsi tuji borci. Nekateri mudžahidi so odšli, spet drugi pa so vseeno ostali. Še poleti leta 1995 je bilo v BiH nastanjenih okoli 3000 islamističnih borcev. Bošnjaška vlada je velikemu številu borcev podelila državljanstvo še preden so podpisali omenjeni sporazum, kar je pomenilo, da so bili ti »tujci« sedaj državljani BiH in se sporazum na njih ni nanašal (Burr in Collins 2006, 143). Bosanski odvetnik Kadrija Kolić pravi, da so imeli vsi borci vojske ABiH (vključno z borci afro-azijskega in arabskega porekla) možnost pridobitve bosanskega državljanstva, v skladu s tedanjim zakonom. Med njimi je bilo tudi veliko takih, ki so to izkoristili in ob »prijavi« spremenili svoje ime, kraj in datum rojstva (Azinović 2007). Načrt bošnjaške vlade oz. SDA pa je bil, da uvoženim islamistom dovolijo ostati na bosanskih tleh, čeprav so

mednarodni skupnosti ves čas naglas zagotavljali, da jih bodo kar najhitreje izgnali. Veliko število borcev so "poskrili" v več vaseh (Bočinja, Guća Gora, Travnik...) znotraj osrednjega dela BiH in upali, da jih nobena zahodna institucija ne bo našla. En izmed vodij El-Mudžahida, Abu Ma'ali, naj bi po pisanju Schindlerja, ostal v Bosni vse do julija 1999 (Schindler 2007, 254-257). Ob tem pa so se pojavljale vedno večje težave med radikalnimi islamisti in lokalnim prebivalstvom, saj slednji, kljub islamizaciji niso odpovedali "zahodnim" navadam. Tudi ženske niso »spoštovale« tradicionalnih islamskih pravil, kar kaže na dejstvo, da je bosanska družba ves čas zavračala fanatično ideologijo tujih islamistov (Kohlmann 2004, 115-116). Enota El-Mudžahid je bila uradno razpuščena šele pod pritiskom Washingtona, na začetku leta 1996, a naj bi bilo v začetku leta 1996 v BiH še vedno 1200 uvoženih islamističnih bojnikov (Schindler 2007, 320). Za večino zahodnih držav je prisotnost takšnega števila islamistov po koncu vojne predstavljala veliko grožnjo miru. Zaradi tega so pričeli vršiti pritisk na bosansko vlado naj "uvožence", med katerimi so bili tudi vodilni možje svetovno znanih terorističnih organizacij, izžene iz države. A bosanska vlada ni delovala ozirajoč se na njihove želje. Začela je namreč s podeljevanjem državljanstev islamističnim bojnikom, ki so tako postali Bošnjaki. Podatki kažejo, da je med vojno "izginilo" celo med 8000 in 12.000 bosanskih potnih listov. Kasnejša raziskava je pokazala, da si je od konca leta 1995 pa vse do začetka leta 1996, 741 mudžahidov pridobilo bosansko državljanstvo. Zadeva je še bolj absurdna zaradi dejstva, da so kar 103 tuji islamistični borci do državljanstva prišlo zgolj v enem dnevu (28. december 1995) (Schindler 2007, 238-239).

Kmalu po podpisu daytonskega sporazuma je v Zenici nastala skupina imenovana aktivna islamska mladina (Aktivna Islamska Omladina, v nadaljevanju AIO). To je salafistično-vahabistično usmerjena skupina, ki se zavzema za širitev radikalnega islama po celotnem ozemlju BiH. Med njenimi člani so bili tudi nekdanji pripadniki enote El-Mudžahid. Organizacija je bila močno financirana s strani Saudske Arabije, samo med leti 1999 in 2001 je z njene strani dobilo kar 330.000 ameriških dolarjev. Tudi drugače so Saudijci vložili ogromno denarja za širjenje vahabizma znotraj BiH, med drugim tudi za izgradnjo mošej in džamij v njihovem slogu (Schindler 2007, 257-259). Revija »Jane's intelligence review« navaja, da veliko arabskih organizacij v BiH vodi projekte, ki salafistično-vahabitsko ideologijo podpirajo predvsem preko gradenj džamij, religijskih ustanov, verskih šol, podeljevanja štipendij... Kar pomeni, da je poleg »evropskega« islama v BiH prisoten tudi »vzhodni« oz fundamentalistično-vahabitski islam, ki širi tudi radikalne islamistične ideje (Griffiths 2006). V BiH je po vojni prihajalo do številnih groženj s strani islamistov, ki so v

zahodnih silah prepoznavali sovražnika.²⁵ Bosna je (bila) zanimiva predvsem zaradi t.i. »mehkih« tarč (npr. zahodne ambasade), ki niso ustrezno varovane. Poleg tega je BiH zanimiva še zaradi enega dejavnika - zaradi pranja denarja oz. bank. Te banke so pomankljivo nadzorovane, imajo slabo regulativo in (po večini) nudijo tudi anonimne račune, kar vse nedvomno ustreza svetovno znanim islamistom (Griffiths 2006).

Po napadih 11. septembra 2001 so ameriške oblasti še bolj pritisnile na BiH, zato je prišlo do številnih aretacij, pregledov, nadzorovanj... Tako so denimo, že 14 dni po napadih, izvedli večjo operacijo in v sarajevskem hotelu »Hollywood« aretirali dva človeka (Jordanca in Egipčana), ki naj bi se ukvarjala s terorizmom ter ju deportirali v njuni matični državi (Azinović 2007). Tudi revija Jane's potrjuje, da so po napadih 11. septembra 2001, ameriške oblasti postale še bolj pozorne na dogajanja na Balkanu. To potrjuje predvsem dejstvo, da naj bi kmalu po terorističnih napadih prijele tudi šest Alžircev, ki naj bi bili povezani s teroristično skupino Al Kaida, in jih predale ameriškim oblastem, ki so jih kasneje prepeljali v ameriško vojaško oporišče na Kubi (Konstantinova 2002).

Revija »Jane's intelligence review« navaja, da dandanes večina medijev islamistične borce, ki so po vojni ostali v Bosni, predstavlja kot nevarne. A s tem se ne strinjajo zahodne obveščevalne službe, ki pravijo, da so ti borci po večini nastanjeni na njim poznanih območjih (Boćinja Gora) in jih mednarodne sile zaradi tega lahko kontrolirajo. Varnostne agencije trdijo, da prihaja največja nevarnost prav s strani povojne generacije, predvsem s strani mladih, ki imajo radikalne poglede in so nezadovoljni z ukrepi ZDA v Afganistanu in Iraku. Danes naj bi, po njihovem mnenju, največja grožnja ležala v decentraliziranem, internetnem in islamistično radikalnem gibanju, ki se povezuje po vsej Evropi (Švedska, Danska, VB,...) in ki ga je, zaradi svoje virtualne mreže, zelo težko odkriti. To potrjuje tudi dejstvo, da so v Bosni oktobra leta 2005 obsodili 3 ljudi, ki naj bi bili povezani z mednarodnim terorizmom. Šlo naj bi za 19-letnega švedskega, 21-letnega turškega in 29-letnega bosanskega državljana, in ki naj bi pripravljali napad v Bosni ali pa drugod v Evropi. Pomembno je torej opozoriti na dve dejstvi: prvič, največjo grožnjo predstavlja t.i. povojna generacija, ki je silno nezadovoljna z zahodno politiko, ter drugič, da se je islamistična teroristična mreža po celotni

---

²⁵ Islamisti v BiH naj bi, po nekaterih podatkih, aprila 1997 želeli izvesti tudi atentat na Janeza Pavla II med njegovim obiskom v BiH. Mudžahidi so pod most, kjer naj bi se peljal sveti oče nastavili eksploziv, ki pa ga je na srečo našla policija (Schindler 2007, 265). Oktobra 1997 je bil aretiran tudi Saber Lahmar, zaposlen pri saudski komisiji (Saudi High Commision), ker naj bi želel napasti ameriško veleposlaništvo v Sarajevu. Lahmar je bil v ameriško oporišče v Gautanamu poslan leta 2002 (Schindler 2007, 266).

Evropi razširila s pomočjo interneta (Bosnia jails three for suicide attack plot 2007.). Tudi danes je po mnenju Ali Hamda²⁶ v BiH še vedno nekaj pripadnikov Al Kaide (Ali 2008). Dejstvo, da islamistična mreža še vedno deluje potrjuje naslednji dogodek. Po poročanju časopisa "Nezavisne novine", naj bi namreč teroristična mreža islamistov iz BiH, še nedavno nazaj, iz BiH na Hrvaško prenesla večje količine orožja in razstreliva. Hrvaška naj bi namreč, z vstopom v EU in posledično s sproščenim nadzorom na mejah, postala dobra izhodiščna točka za distribucijo orožja in razstreliva v druge evropske države (Al Kaida se iz BiH-a seli na Hrvaško 2008). Nemška obveščevalna služba tudi trdi, da naj bi nekaj mladih bosanskih mož sodelovalo celo na strani islamistov v Iraku (Nezavisne novine v Schindler 2007, 305).

Novo tisočletje je BiH prineslo več slabega kot dobrega. BiH je namreč zaznamovala visoka stopnja kriminala, korupcije in politično-ekonomske stagnacije. Od leta 1995 pa naj bi BiH pridobila približno 5,1 milijarde dolarjev pomoči, a kar milijarda, naj bi po pisanju Schindlerja izginila političnim veljakom (Schindler 2007, 274-275). Poleg politične korupcije in slabe zakonske regulative, Evropo skrbi tudi velika prisotnost arabskega vahabizma v Sarajevu in preostalem delu BiH. Vdori tujega, predvsem islamističnega denarja so bili po vojni v BiH nekaj povsem vsakdanjega. Katarska TV postaja Al-Jazeera je denimo, samo v letu 1997, sarajevski TV prispevala milijon ameriških dolarjev. Največ saudskega denarja je bilo namenjenega za izgradnjo mošej po celotni državi, ki se bohotijo v (prepoznavnem) vahabitskem slogu. V enakem slogu je zgrajena tudi največja mošeja v BiH, locirana v središču Sarajeva. Omenjeno mošejo naj bi vodil radikalni islamist, vojni veteran in imam, Nezim Halilović²⁷ (Schindler 2007, 251-254).

Po vojni je islam v BiH doživel izjemen vzpon. Danes je tako na območju BiH moč najti kar šest medres (medresa - islamska srednja šola; pred vojno je obstajala le ena), dve islamski pedagoški akademiji, številne mošeje itd. Christian Moe (raziskovalni asistent na Filozofski fakulteti v Oslu in avtor doktorske teze Islamic Human Rights Thought in Bosnia) meni, da so se Bošnjaki v zadnjem desetletju vrnili k veri predvsem zaradi eksistencialne krize in zaradi odkritega soočenja s smrtjo med samo vojno (Kovačič-Peršin 2004). Vodstvo Islamske skupnosti v BiH, naj bi bilo danes sicer odločno proti uvozu tujih "običajev", istočasno pa bi

---

²⁶ Bivši pripadnik Al Kaide, ki je zaprt v Zenici, kjer je spregovoril in napisal 400 strani dolgo knjigo o njegovem prihodu in odhodu iz te islamistične teroristične organizacije.

²⁷ Tanasković o Haliloviću pravi naslednje: "...najbolj radikalni imam... študiral je na kairski univerzi Al-Azhar... bil je komandant zloglasne 4. muslimanske brigade... danes je pridigar v sarajevsko-saudski džamiji "Kralj Fahd".

rado imelo kar se da dobre odnose s Saudsko Arabijo, ki odkrito širi prav vahabitsko razlago islama. Bosansko islamsko vodstvo naj bi tako lovilo ravnotežje med pridobivanjem denarne pomoči na eni in obrambo bošnjaškega načina življenja na drugi strani. Razlika med bosanskim islamom in vahabizmom je velika, saj vahabiti odkrito sovražijo celotno islamsko mistiko, narodne (v tem primeru bošnjaške) verske navade, prezirajo celo kulturno dediščino... (Kovačič-Peršin 2004). A vseeno naj bi nekatere raziskave kazale, da je kar 13% Bošnjakov naklonjena vahabizmu (Fundamentalist Islam Finds Fertile Ground in Bosnia 2008). To dejstvo ne preseneča, saj naj bi bila tradicionalna "islamska skupnost" (kot organizacija) v zatonu in kot taka tudi nima več takšne avtoritete, kot jo je imela med leti 1945 in 1990. Poleg tega naj bi se krepila skrajna saudska ideologija o kateri Mustafa Saphić, profesor v eni izmed bosanskih medres, pravi: "Vahabizem je slabši od nasilja, saj vahabiti ne upoštevajo občega prava... A oni nenehno komunicirajo z narodom in širijo svoje ideje..." (Spahić 2008). Da je vahabizem še vedno prisoten, omenja tudi članek, objavljen v "Nezavisnih novinah", kjer navaja, da naj bi na območju BiH delovalo okoli več deset vahabitov, ki naj bi po številnih džamijah širili skrajno ideološke in politične govore, za katere je moč trditi, da že mejijo na širjenje agresije. Na to sta postali pozorni tudi bosanska policija in tožilstvo. Po policijskih predvidevanjih naj bi se, ta skrajna in nevarna ideologija, pojavljala tudi v dveh sarajevskih džamijah; džamiji kralja Fahda in carjevi džamiji (Istražni organi strahuju od terorističkih aktivnosti 2008).

Na koncu lahko sklenemo, da je večina muslimanov na Balkanu in v BiH še vedno (dokaj) sekularizirana, toda med njimi je vse več tistih, ki niso takšni in svoje sovornike opozarjajo, naj se vrnejo k vrednotam "izvirnega" islama. Težko je predvidevati smeri, po kateri se bo v prihodnje razvijal bošnjaški islam. Tanasković npr. poda primer Turčije, ki je že vrsto let po ustavi t.i. "laična" republika, a ji danes, prvič po vladavini Ataturka, v parlamentu absolutno vlada islamistična stranka (Tanasković 2007, 280-290).

8.2 Vpliv "bošnjaškega" islamizma na širšo mednarodno skupnost

Ker so v sodobnem globalnem svetu posamezne grožnje varnosti vse bolj transnacionalne narave (Prezelj 2007), je prihod, domnevno na tisoče islamističnih borcev na Balkan, prinesel novo grožnjo varnosti tudi Evropi in celotni mednarodni skupnosti. Prezelj grožnjo varnosti razume predvsem kot onemogočanje fizičnega obstoja prebivalstva, motenje ali onemogočanje normalnega delovanja temeljnih družbenih in državnih struktur, onemogočanje

izvajanja politične suverenosti in preprečevanje relativno nemotenega družbenega razvoja (Prezelj 2007, 4). Skladno z globalnim naraščanjem povezanosti sveta, narašča tudi globalna povezanost med različnimi grožnjami²⁸ (Prezelj 2007, 4). Grožnje varnosti se širijo neodvisno od umetno vzpostavljenih meja, tako da se lahko neka grožnja, ki se pojavi v eni državi, kaj hitro razširi tudi v sosednje države ali kar po celotni mednarodni skupnosti (Prezelj 2007, 11). Zanimivo je torej dejstvo, da so bili najbolj nevarni islamisti tako od centralne Evrope oddaljeni zgolj nekaj ur vožnje z avtomobilom.

V naslednjih odstavkih bom na kratko predstavil in orisal povezavo med islamisti, ki so se borili v BiH, ter številnimi terorističnimi napadi po svetu vse od leta 1992 dalje.

Hrvaška stran se je proti koncu leta 1995 pričela zavedati nevarnosti, ki ji je pretila s strani islamistov, prav zato so poostriili nadzor nad svojim ozemljem. To je pripeljalo tudi do aretacije Tala'at Fuad Qassima na zagrebškem letališču septembra leta 1995. Qassim je bil zelo iskan islamistični terorist, član egiptovskega podzemlja in tudi eden izmed odgovornih za atentat na bivšega predsednika Egipta Anwarja Sadata. Kot posledica aretacije so se pojavile številne grožnje islamistov po celotni Hrvaški. Te grožnje so se uresničile s samomorilskim napadom na policijsko postajo na Rijeki, 20. oktobra 1995. Ameriška obveščevalna služba je objavila podatek, da je Anwar Shaaban odgovoren za teroristični napad na policijsko postajo, samomorilec pa naj bi bil kuvajtski državljani, ki se je "šolal" v milanskem islamsko-kulturnem centru, ki ga je vodil prav Anwar Shaaban (Schindler 2007, 215-216). Italija je v letu 1995 ravnala podobno kot Hrvaška, ter začela s spremljanjem islamističnih bojnikov na njihovih tleh. Tako so v operaciji imenovani »Sphinx« v Milanu aretirali 13 pripadnikov skupine Al Kaida, a vodje islamističnega učnega centra v Italiji, Anwarja Shaabana, niso prijeli (na dan podpisa Daytonske pogodbe so ga namreč ubile bosansko-hrvaške sile) (Schindler 2007, 216-217). Septembra 1995 se je zganila tudi avstrijska policija in preiskala ter zaprla prostore »TWRA« na Dunaju, kateri pa je svoje posle takrat že uspelo prenesti v Turčijo (Burr in Collins 2006, 143).

Nekateri islamistični borci, ki so se bojevali v BiH, so se po vojni pridružili bojem na območju Kosova in Makedonije. Avtor članka »balkanska cona somraka« v reviji Obramba,

---

²⁸ Nacionalno varnost lahko ogrožajo naslednje dimenzije: vojaška, gospodarska, policijsko-kriminalistična, ekološka, zaščitno-reševalna, teroristična, zdravstvena, informacijska, obveščevalna in migracijska (Prezelj 2007, 8) Vse te dimenzije so največkrat med seboj tudi povezane (Prezelj 2007).

Stanislav Arsić pravi, da je po koncu vojne del borcev ostal v BiH (okoli 1200), medtem ko so se drugi porazgubili po Evropi. Nekaj jih je odšlo tudi v Albanijo ter na jug Srbije. Na Balkanu naj bi bili islamisti leta 2001 še vedno močno prisotni v BiH, Albaniji, Srbiji (Kosovo) ter Makedoniji. Da je bila bin Ladnova teroristična organizacija res prisotna tudi v Albaniji priča dejstvo, da je ameriška obveščevalna služba CIA, tri dni po napadu na ZDA, od albanskih oblasti zahtevala seznam možnih terorističnih aktivnosti na njihovih tleh. Na območju Makedonije pa naj bi svoj čas delovalo kar nekaj humanitarnih organizacij (El Hilal, Jeta in Klasje dobrote), preko katerih naj bi se financirala tudi sama Al Kaida (Arsić 2001, 10-13). Med drugim avtor trdi, da je splošno znano, da je bilo ukradenih kar okoli 100.000 albanskih potnih listov, katerih lastniki so se nato razkropili po vseh evropskih mestih. Del let je bil namenjen bin Ladnovim ljudem, kateri so se tako lahko pričeli nemoteno potovati preko držav Grčije, Albanije in Kosova. Pot islamistov do Balkana je nemalokrat vezana prek Turčije, Bolgarije, Grčije, Makedonije, Albanije in BiH. Tudi v začetku novega tisočletja, je bilo, po nekaterih podatkih, na Balkanu še vedno prisotna Al Kaida. Naloga njenih pripadnikov naj bi bila širjenje propagande, novačenje in urjenje novih privržencev, zbiranje denarnih sredstev in obveščevalnih podatkov ter izvajanje akcij na izbrane »zahodne« cilje (Arsić 2001, 10-13). Da je skrajna vahabistična ideologija še vedno prisotna na celotnem Balkanu kaže naslednji članek iz "Nezavisnih novin", kjer se govori o beograjskem sojenju, skupini 15 vahabistov, ki so delovali na območju Sandžaka, v bližini mesta Novi Pazar. Tam naj bi skrivali tudi orožje (Nismo vehabije, nego pravovjernici 2008). Poleg tega sojenja iz leta 2008, na vahabizem opozarjajo tudi politiki iz Črne Gore, ki pravijo, da se skrajno islamistično gibanje - vahabizem, širi tudi po Črni Gori, Bosni, Sandžaku in Kosovu. To naj bi predstavljalo nevarnost destabiliziranja celotne regije in ogrožitev mednarodnih odnosov. Med drugim sta bila v zadnjih treh letih zabeležena tudi dva napada vahabitov na lokalna imama v Črni Gori (Vehabije prebjegle u Crnu Goru 2008). Po ocenah izraelskih strokovnjakov je Balkan danes, tretji glavni kanal novega prodora islama na evropski zahod. Pred njim se uvrščata le iberijski polotok ter imigrantske skupnosti v posameznih zahodnoevropskih državah (Tanasković 2007, 276).

Alžirska oborožena skupina (GIA) je v toku vojne v BiH razvila zelo razvito omrežje po celotni Zahodni Evropi. Naloga vse te osebne mreže je bila tudi pripravljati teroristične napade na francosko ozemlje. Na božični večer leta 1994 je na letu iz Alžira v Pariz, prišlo do ugrabitve omenjenega letala, s 227 potniki, s strani alžirskih islamistov, katerih želja naj bi bila strmoglavljenje letala na Eiflov stolp. Francoske specialne enote so, po dveh dneh,

onesposobile ugrabitelje, med katerimi naj bi bili tudi "veterani" t.i. bosanskega džihada. Ti veterani so bili tudi soodgovorni za teroristične napade (vse skupaj jih je bilo 8) na podzemno železnico v Parizu poleti leta 1995. V Franciji se je, v letu 1995, pojavilo veliko število orožja, ki naj bi prihajalo z ozemlja BiH. GIA je imela v Bosni veliko število svojih pripadnikov, med drugim tudi svojega vodjo Djamel Zitouni-ja (Schindler 2007, 193-209). Najbolj znano alžirsko-bosansko islamistično skupino pod imenom "Roubaix Gang", je sestavljalo deset islamistov, od katerih se jih je v času vojne v BiH tam borilo kar devet. Celico je vodil Christopher Caze, poleg njega pa so celico sestavljali še: Francoz Lionel Dumont, Bošnjak Nusret Jusuvović, Italijan Carlo Mazzoni, Alžirec Fateh Kamel in drugi francosko-alžirski muslimani. Njihov največji (ne)uspeh je bila postavitve avtomobila bombe v Lillu, blizu kraja, kjer je bilo srečanje skupine G-7. Policija je še pravočasno ukrepala in kasneje po preiskavi ugotovila, da vse sledi vodijo v BiH. Zatem so sledile še aretacije v Belgiji in Luksemburgu, ki so nakazovale na dejstvo, da se je islamistična mreža, s pomočjo vojne v BiH, razširila po celotni Evropi (Schindler 2007, 209-212). Tudi naslednja islamistična celica, ki je pripravljala napad na mednarodno letališče v Los Angelesu ("Millenium Plot"), ob koncu decembra 1999, je imela svoje korenine v BiH. Celico so sestavljali Karim Said Atmani, Ahmed Ressay²⁹, Fateh Kamel in drugi znanci bosanskega džihada. Njen sedež naj bi bil, predvsem zaradi ugodne zakonodaje, v kanadskem Montrealu. Ta celica naj bi bila povezana še s celicami po Italiji, Franciji in Severni Afriki (Schindler 2007, 267-271). Tudi med ugrabitelji letal 11. septembra 2001 je moč najti dva, ki sta se borila v Bosni in Hercegovini. Gre za saudsko borca, Khalid al-Mihdharja in Nawaf al-Hazmija, bila pa sta na letalu, ki je strmoglavilo na simbol ameriške vojaške moči (Pentagon). Omenjena saudska samomorilca sta v BiH prišla leta 1995. Kasneje sta, vse do leta 2000, svoj džihad nadaljevala tudi v Čečeniji in Afganistanu, omenjenega leta pa sta vstopila na ozemlje ZDA, kjer sta pričela z načrtovanjem največjega podviga v življenju. Khalid Sheikh Mohamed, član Al Kaide, ki je odgovoren za več terorističnih napadov (tudi tistega iz 11.9.2001), naj bi se v BiH boril leta 1992 (Schindler 2007, 280-281). Nekatere informacije kažejo na to, da naj bi se v BiH uril tudi prvi mož operacije 9/11, Mohamed Atta, ki naj bi se šolal blizu Maglaja. Tudi Mohamed Haydar Zammar je med vojno v BiH sodeloval z mudžahidi ter bil del hamburške celice, ki je sodelovala pri napadu na 9/11 (Human Evets v Schindler 2007, 280-281). Posredno je v tem napadu sodeloval tudi Abu Sulejman al-Makki,

---

²⁹ Zvezni ameriški sodnik v Seattlu je julija 2005, 38-letnemu Alžircu Ahmedu Resamu izrekel 22 let zaporne kazni, ker je kot član teroristične organizacije Al Kaida hotel na prehodu iz leta 1999 v leto 2000 podtakniti bombo na letališču v Los Angelesu. Kazen je za ameriške razmere precej nizka, kar je posledica Resamovega sodelovanja s preiskovalci (Nesojenemu milenijem napadalcu 22 let zavora 2005).

znan član bosanskega džihada, ob enem pa znan tudi po video posnetku, ki je zaokrožil svet po napadu na Ameriko 11. septembra 2001, na katerem se o uspešnem napadu pogovarjata skupaj z Osamo bin Ladnom (Savich 2008). V terorističnem napadu v Maroku, maja leta 2003, v katerem je umrlo 45 civilistov, je sodelovala tudi maroška islamska oborožena skupina, katere člani naj bi se urili tudi v BiH. Ta maroška skupina je bila soodgovorna tudi za napade marca leta 2004 na Madrid. Od 17 osumljencev je bilo kar 13 Maročanov. Glavni vlogi naj bi imela Abdelkader Hakimi, ki je del svojega življenja preživel v BiH, in Eddin Brakat Yarkas. Yarkas naj bi bil redno v stikih z bošnjaškimi mudžahidi, poleg tega pa je bil celo glavni pobudnik srečanja, ki se je zgodil julija 2001 v španskem mestu Tarragon, ko so se srečali glavni operativni vodje (tudi Mohamed Atta) napada na ZDA. Na tem srečanju je sodeloval tudi Amer Azizi, veteran afganistanskega in bosanskega džihada (Dani v Schindler 2007, 296-297). Sheik al-Masri (el-Misri), veteran bosanske vojne, naj bi (ne)posredno sodeloval pri poboju 85 zahodnih turistov v Luxorju leta 1997. Čeprav so ga Egiptovske oblasti želele pripeljati na sojenje v Egipt, jim to ni uspelo. Al-Masri je BiH zapustil šele po napadih leta 2001, ko ga je bila BiH prisiljena izročiti egiptovskim oblastem (Schindler 2007, 265-266). Kako razširjena je bila mreža islamistov kaže tudi aretacija Mehreza Amdounija v Istanbulu leta 1999. Slednji je v BiH prišel že leta 1993, aretiran pa je bil zaradi poskusov izvedbe terorističnih dejanj. Njegov prijatelj Khalil Yaraj, prav tako bosanski mudžahid in član alžirske GIA, je leta 1996 pripravljaval teroristični napad med svetovnim nogometnim prvenstvom v Franciji. Oba omenjena terorista naj bi po nekaterih podatkih posedovala tudi potni list BiH (Schindler 2007, 268). Bosanska mreža seže tudi v Jordanijo, kjer je bil aretiran Khalil Deek. Decembra leta 1999 naj bi namreč pripravljaval teroristični napad na turistične znamenitosti v Jordaniji (Schindler 2007, 270). Reda Seyam je bil eden glavnih bin Ladnovih operativcev v Evropi in je v devetdesetih letih nekaj časa preživel tudi v BiH. Seyam je sodeloval pri terorističnem napadu na Bali (Indonezija) 12. oktobra 2002, kjer sta umrla 202 človeka (Der Spiegel v Schindler 2007, 281-282). Z bosanskim džihadom je moč povezati tudi napade na ameriška veleposlaništva avgusta leta 1998 v Keniji in Tanzaniji. Tudi Mahmud Salim, en izmed osumljencev za ta teroristični napad, se je boril v BiH (New York Magazine v Schindler 2007, 288). Radikalni imam mošeje v Finsbury Parku³⁰ v Londonu,

---

³⁰ Velika petnadstropna rdečeopečnata mošeja pri Finsbury Parku, ki jo imenujejo tudi osrednja severnolondonska mošeja, se nahaja nedaleč od Arsenalovega nogometnega stadiona Highbury. Sredi 90. let se je polastila skupina islamskih skrajnežev in džamija je tako postala središče raznih radikalnih akcij, ponarejanja kreditnih kartic, prodaje ponarejenih osebnih dokumentov in ukradenih potnih listov. V mošejo so se zatekali razni begunci in tam tudi prespali. Klet džamije pa je z leti postala bivališče za tisoče ljudi. Ti so bili seveda voljni poslušalci zelo različnih radikalnih pridigarjev, ki so povzdigovali talibski režim v Afganistanu in zbirali denar za podporo talibom v Kabulu (Vsi napadalci iz iste mošeje 2005).

Abu Hamza al-Masri, je svoj čas bival tudi v BiH in Afganistanu, po teh "odisejadah" pa se je odločil islamistično propagando širiti v londonski mošeji. Njegove pridige so poslušali trije od štirih samomorilskih napadalcev na London, 7. julija 2005 (The Times v Schindler 2007, 298-299). Islamist Mohamed Hamdi al-Adhal, ki je džihad širil v BiH, stoji za napadi na ameriško ladjo U.S.S Cole, leta 2000, in na francoski tanker S.S. Limburg, leta 2002. Al-Adhal je bil, s strani Jemna, aretiran novembra 2003 (Al-Hayah v Schindler 2007, 303). Po pisanju mnogih avtorjev, naj bi se številni "bosanski" džihadisti kasneje vrnil v Afganistan, saj je bilo, po nekaterih podatkih v času ameriških napadov v letu 2001, ubitih mnogo mudžahidov, pri katerih so našli tudi bosanski potni list (Dani v Schindler 2007, 294).

Vse zgoraj napisano potrjuje tezo, da segajo korenine, večine znanih islamističnih teroristov, tudi na Balkan. Mreža starih džihadistov iz Afganistana in novih teroristov iz Zahodnih držav, je v 90ih letih našla svoje novo domovanje v BiH. Zaradi slabega nadzora zahodnih obveščevalnih služb, se je islamistična mreža lahko dobro izpopolnila in razširila povsod po Evropi. Neposredne posledice tega so lahko občutili številni prebivalci Pariza, Madrida, Londona, New Yorka... Posredno pa smo lahko učinke občutili prav vsi prebivalci sveta. Te teroristični napadi niso povzročili škodo le lokalnemu prebivalstvu, saj je družba dandanes tako globalna in povezana, da vsak teroristični napad, ki se zgodi na Zahodu, sproži verižno reakcijo dogodkov po celem svetu. Napad na New York je denimo povzročil padec borznih indeksov, izgubo prometa v letalski industriji, zmanjšanje uporabe turističnih zmogljivosti, višje cene nafte, strožje varnostne zakone, povračilne vojaške ukrepe, rasno diskriminacijo...Vse to pa se močno odraža tudi na ekonomskih trgih in državah celotnega sveta.

9 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Globalni džihad, katerega korenine segajo daleč v preteklost, se je v drugi polovici 20. stoletja močno okrepil ter se pojavil tudi na območju Balkana. Na današnji konflikt med islamisti na eni in preostalim svetom na drugi strani, vpliva množica zelo različnih dejavnikov; od zgodovinsko-verskih, ekonomsko-socialnih, političnih, psiholoških...

Človek se kot terorist ne rodi, ampak to (lahko) postane šele v toku svojega življenja. Boj proti njim ni preprost in enosmeren, saj so teroristi praviloma vselej vsaj korak pred »nasprotniki«. Zato je treba najprej raziskati, zakaj so se odločili stopiti na takšno pot. Zaskrbljujoče je zlasti spoznanje, da so nekatere teroristične napade v Evropi zagrešili prav ljudje, ki že vse življenje živijo v Evropi.

A da bi razumeli današnji džihad je potrebno dobro poznati tako zgodovino zahoda (krščanstva) kot tudi islama. Spopadi oz. trki med omenjenima civilizacijama (kakor jih poimenuje Huntigton) se pojavljajo skozi celotno zgodovino. Prvi večji spopad med kulturama je moč najti že v križarskih spopadih iz 11. stoletja, ko so želeli kristjani, iz cele Evrope, ponovno zasesti "sveto" zemljo, območje današnjega Izraela in Palestine. Ob tem se je islam širil po celotnem delu severne Afrike in Azije ter dosegel del Evrope. Islam je kmalu nato prispel tudi na območje Balkana ter zasedel celotno ozemlje današnje južne Španije. Če je v Španiji islam izginil s pomočjo španske rekonkviste, pa se je islam na Balkanu zadržal vse do danes. Da je islam ostal del Balkana, gre v veliki meri pripisati osmanskemu imperiju, ki je propadel po prvi svetovni vojni in bil zadnji živeči kalifat na svetu.

V 19. stoletju se je začelo tudi obdobje evropske kolonializacije, za katero so stale tedanje evropske velesile, ki so si zaradi svoje vojaške premoči prisvajala celotna ozemlja Afrike in Azije. Dekolonializacija v 20. stoletju je sicer prispevala k vrnitvi ozemelj avtohtonim ljudstvom, a so ta območja zaradi nekaterih (zahodnih) odločitev v preteklosti, še dandanes v zelo nezavidljivem položaju. Tipičen primer takšne zahodne odločitve je nastanek države Izrael, zaradi katere je celotno ozemlje Bližnjega vzhoda še danes zelo nestabilno. V drugi polovici 20. stoletja smo bili tako priča pravim vojnem med Izraelom na eni strani, ki ga je podpiral zahod, ter arabsko-muslimanskimi državami in Palestinci na drugi strani. V tem času se je v mednarodni skupnosti povečalo tudi povpraševanja po naftnih surovinah. Največja

nahajališča črnega "zlata" so v muslimanskih državah (v Saudski Arabiji, Iraku, Iranu itd.), kar je še posebej vplivalo na mednarodno politiko in meddržavne odnose. Zahod (z ZDA na čelu) se je nenehno vmešaval v notranjo politiko arabskih držav in v večini podpiral tiste režime, ki so oz. bi mu prinesli največje gospodarske koristi. Islamisti so v teh posredovanjih prepoznali preračunljivo držo ZDA in svojih notranjih voditeljev, kar je povzročilo globok odpor prebivalcev do ZDA. V devetdesetih letih je prišlo še do nekaterih kriz (Irak, Somalija, Kašmir, Bosna, Čečenija...), za katere so islamisti krivili zahodne države. A vse to, so bili zgolj zgodovinski povodi z namenom širitve islamizma izven islamskih držav.

Poleg zgodovinsko-verskega dejavnika, je na razmah radikalnih idej vplival tudi položaj "malega" človeka v muslimanskem svetu za časa 20. stoletja. Večino muslimanskega sveta je namreč pestila revščina, visoka brezposelnost, nizka izobrazbenost, slaba zdravstvena oskrba, slabi življenjski pogoji, visoka rast prebivalstva... Islamisti so za vsa omenjena dejstva krivili svoje državne voditelje, katere so videli kot diktatorje ali pa zgolj kot lutke v rokah Zahoda. Veliko muslimanov se je v drugi polovici 20. stoletja začelo priseljevati v Evropo (Italija, Španija, Francija, Nemčija in Velika Britanija), kjer so jih čakala delovna mesta in boljši življenjski pogoji. A tudi to se je v zadnjih nekaj letih močno spremenilo, saj 2. in 3. generacijo migrantov iz afriških in azijskih držav, dandanes na evropskih tleh, pesti brezposelnost, veliko je tudi takih, ki so brez osnovne izobrazbe, brez zdravstvenega varstva... To, pa predstavlja odlično bazo za nove teroriste, ki edini smisel življenja najdejo v fatalni predanosti islamistični ideologiji.

Militantni islamizem se je v drugi polovici dvajsetega stoletja naglo širil po vsem muslimanskem svetu. Ideologija se je v stvarnost prelevila v začetku osemdesetih let, ko se je v Afganistanu organiziral vse-muslimanski odpor proti tedanji Sovjetski Zvezi. V tej vojni so se rodila številna prijateljstva in poznanstva, ki so kasneje tvorila jedro militantnega islamizma. V tej vojni se je rodila tudi prva islamistična organizacija, katere cilji niso bili zgolj lokalne, temveč bolj globalne narave. Ena prvih postaj te islamistične internacionale, ki je širila džihadistično miselnost je postala Bosna in Hercegovina. Ker je bila BiH za časa vojne v veliki gospodarski krizi in ker je bila njena vojska slabo opremljena, se je država po pomoč obrnila k nekaterim islamskim državam in islamističnim organizacijam. Zaradi prisotnosti vere na balkanskem polotoku in naklonjenosti muslimanske oblasti radikalnemu islamizmu, se je islamski džihad ustavil tudi na obrobju današnje Zahodne Evrope. Na ukaz Alije Izetbegovića je bila ustanovljena tudi posebna islamistično-vojaška enota (imenovana

El-Mudžahid), katero večino so sestavljali borci, ki so že imeli izkušnje z gverilskim bojevanjem v Afganistanu. Na območje BiH so tako prihajali številni "afganistanski" borci, obveščevalci, vojaki, mule... Večina teh ljudi, ki je prispela v BiH, je bila del bin Ladnove Al Kaide oz. del drugih terorističnih organizacij iz Egipta in Alžirije. Islamisti pa niso prihajali le iz Afganistana, Egipta in Alžirije, temveč tudi iz Pakistana, Sudana, Turčije, Sirije, Irana... Bosanskemu džihadu se je pridružilo tudi nekaj islamistov iz zahodnih držav, med katerimi je bilo tudi nekaj "spreobrnjenec". BiH naj bi tako v toku vojne večkrat obiskala tudi Ajman al-Zavahiri ter celo sam Osama bin Laden. V prihod mudžahidov na bosanska tla je bilo vpletenih veliko število, pretežno islamskih držav, ki so z orožjem oskrbovale mudžahide, poleg njih pa je bilo ustanovljeno na desetine različnih humanitarnih organizacij, ki so finančno omogočale sam džihad. Med glavne lahko štejemo: Muslim World League, International Islamic Relief Organization, Muwafaq Foundation, Benevolence International Foundation in Third World Relief Agency. Izjave nekaterih ameriški obveščevalno-varnostnih služb govorijo o tem, da je kar tretjina islamskih nevladnih organizacij na Balkanu prisostvovala pri širjenju terorističnih aktivnosti. Novačenje borcev za potrebe bosanskega džihada je potekalo tako v pretežno islamskih državah kot tudi na Zahodu. V Evropi je bil najbolj dejaven islamski kulturni center iz Milana, medtem ko je v ZDA vodilno vlogo prevzela humanitarna organizacija Al-Kifah. Novačenje je zadelo tudi Bošnjaške, a se islamistične ideje med lokalnim prebivalstvom in bosanskimi vojaki niso prijele tako, kot je pričakovala večina, saj domačini niso bili naklonjeni fundamentalni verziji islama in niso bili pripravljene umirati za vero, kot so to počeli njihovi "bratje" na Bližnjem in Srednjem vzhodu. Med vojno je prihajalo tudi do konfliktov med mudžahidi ter bosansko vojsko, saj mudžahidi niso spoštovali mednarodnega vojnega prava, bili pa so tudi odgovorni za številne usmrtitve civilistov, kar ni bilo po godu povprečnemu bošnjaškemu vojaku. Večina mudžahidov je odšla iz BiH po koncu vojne, in se pridružila spopadom v Čečeniji, Kašmirju, Kosovu, Makedoniji... Manjši del pa je ostal v BiH (nastanjeni so (bili) predvsem v Bočinji in Gući Gori). Nekateri borci so sodelovali tudi pri kasnejših terorističnih napadih na različne zahodne tarče, med drugim lahko "bošnjaško" navezo najdemo tudi pri napadih na mesta New York, Madrid in London. Tako je vojna v BiH odlično služila islamistom, ki so to izkoristili za širitev svojih mrež. To jim je omogočal predvsem zelo ugoden geostrateški položaj BiH ter vlada BiH, ki jim je omogočila spremembo identitete, s katero so se le-ti lahko lahkotno gibali skoraj po celotnem Zahodnem svetu. Al Kaida je s pomočjo vojne v BiH učinkovito "vdrla" tako na ozemlje Evrope kot tudi na ozemlje Severne Amerike in ustvarila številne teroristične celice po Italiji, Franciji, Danski, Avstriji, Nemčiji, Švedskem, Kanadi, Združenih državah

Amerike... Po drugi strani pa je, s pomočjo vojne, na ozemlje BiH prišel tudi vahabizem (oz. salafizem), skrajna saudska ideologija, ki se širi predvsem s pomočjo saudskega denarja. Če pred vojno v BiH ni bilo mogoče govoriti o skoraj nobenem pripadniku salafizma, pa lahko danes v Sarajevu (in drugod po državi) vidimo številne pokazatelje, ki govorijo o tem, da je ta ideologija prisotna v središču Evrope (saudske mošeje, zakrite ženske, moški z dolgo brado...). Ta ideologija predstavlja nevarnost zaradi dejstva, da številne islamistično-teroristične skupine črpajo svoje ideje in upravičujejo svoja dejanja prav na podlagi omenjene ideologije.

Globalni džihad se bo nadaljeval tudi v prihodnje. Vsaka politična poteza Zahoda, ki se bo dotikala tudi vprašanja muslimanskega sveta lahko sproži številne teroristične napade povsod po svetu. Če se je Al Kaida na začetku svojega delovanja bolj ali manj posluževala gverilske taktike (bojevanja), pa smo danes priča vsakodnevnim samomorilskim napadom v Iraku, Afganistanu, Pakistanu, Palestini... Napadi se vrstijo tudi v drugih muslimanskih državah in njenih turističnih mestih (Sharm el-Sheikh in Bali), kjer se gnete predvsem zahodnih turistov. Tudi po Evropi (Madrid, London) smo priča številnim napadom in aretacijam radikalnih islamistov, kar nedvomno kaže na to, da ideja o globalnem džihadu še živi; tako v muslimanskem, kot tudi v Zahodnem svetu.

10 LITERATURA

1. *Abul Ala Maududi*. 2008. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Abul_Ala_Maududi (30. maj 2008).
2. *Abu Hamza al-Masri*. 2008. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Abu_Hamza_al-Masri (22. maj 2008).
3. *Al-Gama'a al-Islamiyya*. 2008. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Al-Gama'a_al-Islamiyya (30. maj 2008).
4. *Al Kaida se iz BiH-a seli na Hrvaško*. 2008. Dostopno prek: http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=173920&rss=1 (23. maj 2008).
5. *Al Kaida u Bosni - Al Masri se 90-tih borio u Bosni i Hercegovini*. 2008. Dostopno prek: <http://www.rtv pink.com/vesti/vest.php?id=15191> (20. maj 2008).
6. *Ali, Hamad: "U Bosni i Hercegovini ima pripadnika Al-Kaide"*. 2008. Dostopno prek: <http://www.24sata.info/9631> (28. maj 2008).
7. *Ali Izetbetkovic and the true face of the Muslims/Mujahideen in Bosnia -from the SS to Srebrenica*. 2008. Dostopno prek: <http://www.militantislammonitor.org/article/id/2088> (20. maj 2008).
8. Ali, Tariq. 2002. *Spopad fundamentalizmov: križarstvo, džihad in modernost*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
9. Alibašić, Haris. 2008. *Dugoročni uspjeh Bosne*. Dostopno prek: <http://bosnjaci.net/prilog.php?pid=25262> (28. maj 2008).
10. Allen, Charles. 2007. *God's terrorists: the Wahhabi cult and the hidden roots of modern Jihad*. London: Abacus.
11. Arbuckle, Tammy. 1999. Current conflicts, unhealthy climate in Kosovo. *Jane's international defence review* 32 (001): 59-61.
12. Arsić, Stanislav. 2001. Polotok vročih točk, Balkanska vojaška razpotja. *Revija Obramba* 33 (marec): 16-20.
13. Arsić, Stanislav. 2001. Balkanska cona somraka. *Revija Obramba* 33 (november): 10-13.
14. Atwan, Abdel Bari. 2006. *The Secret History of Al-Qa'ida*. London: Abacus.
15. Azinović, Vlado. 2007. *Al-Kai'da u Bosni i Hercegovini: Mit ili stvarna opasnost*. Radio Slobodna Evropa. Dostopno prek: http://www.slobodnaevropa.org/specials/al_kaida/index.htm (12. december 2007).

16. Bajec, Anton, ur. 1995. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: DZS.
17. Barnett, Neil. 2002. Islamist groups take root in the Balkans. *Jane's Intelligence Review* 14 (01): 21-23.
18. Barnett, Neil. 2004. Country risk assessment: Bosnia-Herzegovina, Regional Security Issues. *Jane's Intelligence Review* 16 (06): 42-46.
19. Bećirović, Zijad. 2002. Islam in sodobni svet (Sožitje - ali spopad civilizacij). *Revija Obramba* 34 (julij): 20-24.
20. Bilandžić, Dušan in Branka Magaš, ur. 1999. *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995*. Zagreb: Jesenski i Turk.
21. Bodansky, Yossef. 2002. *Mož, ki je napovedal vojno Ameriki in korenine Islamskega terorizma*. Ljubljana: Orbis.
22. *Bosnia jails three for suicide attack plot*. 2007. Dostopno prek: http://www8.janes.com/Search/documentView.do?docId=/content1/janesdata/mags/twr/history/twr2007/twr4425.htm@current&pageSelected=allJanes&keyword=jane's%20terrorism%20watch%20report%202007&backPath=http://search.janes.com/Search&Prod_Name=TWR& (12. maj 2008).
23. Bowker, John. 1999. *Enciklopedija verstev sveta*. Ljubljana: Slovenska knjiga.
24. *'Brutal crimes' of Bosnia Muslims*. 2003. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3254890.stm> (20. junij 2008).
25. Burr, J. Millard in Robert O. Collins. 2006. *Alms for Jihad, Charity and Terrorism in the Islamic World*. New York: Cambridge University Press.
26. Corera, Gordon. 2002. How militant Islam found a home in London. *Jane's Intelligence Review* 14 (08): 15-20.
27. Cottey, Andrew. 2007. *Security in the new Europe*. New York: Palgrave Macmillan.
28. Dakič, Drago. 2001. Spomini na afganistanska leta, Tako so se vojskovali Sovjeti 1979-1989 (1.del). *Revija Obramba* 33 (december): 22-26.
29. Dakič, Drago. 2004. Globalne razsežnosti terorja: Terorizem in Evropa -1. *Revija Obramba* 36 (april): 57-60.
30. Dakič, Drago. 2004. Je rešitev v nasilju nad nasiljem: terorizem in Evropa -3. *Revija Obramba* 36 (junij): 49-52.
31. Deliso, Christopher. 2007. *The coming Balkan caliphate: the threat of radical Islam to Europe and the West*. London: Praeger Security International.
32. *Devil Triangle*. 2006. Dostopno prek:

- <http://www.srpska-mreza.com/Bosnia/DevilTriangle.html> (2. junij 2008).
33. Dolenc, Gregor in Nedog Janez. 2001. Asimetrični spopad: Neomejeno vojskovanje novega tisočletja. *Revija Obramba* 33 (oktober): 9-15.
34. Dolenc, Gregor. 2001. Kdo je Osama bin Laden?. *Revija Obramba* 33 (oktober): 10-14.
35. Esposito, John L. in Burgat Francois. 2003. *Modernizing Islam, Religion in the Public Sphere in Europe and the Middle East*. Velika Britanija: Hurst&Company.
36. Étienne, Brun. 2000. *Radikalni islamizem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
37. Ewans, Martin. 2005. *Conflict in Afghanistan; Studies in asymmetric warfare*. New York: Routledge.
38. *Fundamentalists in Bosnia*. 1994. Dostopno prek:
http://www8.janes.com/Search/documentView.do?docId=/content1/janesdata/mags/frp/history/frp94/frp00164.htm@current&pageSelected=allJanes&keyword=fundamentalists%20in%20bosnia&backPath=http://search.janes.com/Search&Prod_Name=FREP& (25. maj 2008).
39. *Fundamentalist Islam Finds Fertile Ground in Bosnia*. 2008. Dostopno prek:
http://www.liveleak.com/view?i=792_1194893979 (30. maj 2008).
40. Gerges, Fawaz A. 2005. *The Far Enemy (Why Jihad Went Global)*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
41. Griffiths, Hugh. 2006. Threat assessment: militancy in Bosnia and Herzegovina, Terrorism and Insurgency. *Jane's Intelligence Review* 18 (08): 16-20.
42. Grizold, Anton in Iztok Prezelj, ur. 2003. *Security and cooperation in Southeastern Europe*. Ljubljana: Faculty of Social Sciences.
43. Gunaratna, Rohan. 2001. "Blowback". *Jane's Intelligence Review* 13(08): 42-46.
44. Harvey, Frank P. 2004. *Smoke & Mirrors; Globalized terrorism and the illusion of multilateral Security*. Toronto, Buffalo: University of Toronto.
45. Huntington, Samuel P. 2005. *Spopad Civilizacij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
46. IFIMES (mednarodni inštitut za bližnjevzhodne in balkanske študije). 2004. V precepu med posvetnim sistemom in islamskimi koreninami, Islamski terorizem pred evropskimi vrati. *Revija Obramba* 36 (januar): 22-24.
47. *Iraq sanctions*. 2008. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Iraq_sanctions (14.junij 2008).
48. *Islam u Bosni i Hercegovini i vehabije*. 2008. Dostopno prek:
http://www.oslobodjenje.com.ba/index.php?option=com_content&task=view&id=49528&Itemid=52 (2. junij 2008).

49. *Islamism*. 2007. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Islamism> (27. november 2007).
50. *Istražni organi strahuju od terorističkih aktivnosti*. 2008. Dostopno prek: <http://www.nezavisne.com/vijesti.php?meni=2&vijest=5851> (16. junij 2008).
51. *Jihad in Bosnia*. 2008. Dostopno prek: <http://www.cooperativeresearch.org/context.jsp?item=a0994zawahiribulgaria> (12. marec 2008).
52. Kepel, Gilles. 2002. *Jihad: the trail of political Islam*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
53. Knific, Boris. 2001. Religija: grožnja ali rešitev za sodobni svet (Boris Knific v pogovoru z Zijadom Bečirevićem). *Revija Obramba* 33 (oktober): 6-9.
54. Kocjan-Barle, Marta, Drago Bajt in Maja Ogrizek, ur. 2004. *Slovenski veliki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
55. Kodrič, Lidija in Pavel Vuk. 1999. Je možen uspešen spopad s terorizmom: Terorizem - grožnja mednarodni varnosti (1.). *Revija Obramba* 31 (november): 8-10.
56. Kogoj, Uroš. 2005. *Vpliv ideologij in religij na terorizem*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za Varnostne vede.
57. Kohlmann, Evan. 2004. *Al-Qaida's Jihad in Europe - The Afghan-Bosnian Network*. New York: Berg.
58. Konstantinova, E. 2002. Al-Qa'ida in the Balkans, is it there or isn't it? *Jane's Islamic Affairs Analyst* (April). Dostopno prek: http://www8.janes.com/Search/documentView.do?docId=/content1/janesdata/mags/jiaa/history/jiaa2002/jiaa0044.htm@current&pageSelected=allJanes&keyword=al-qa'ida%20in%20the%20balkans&backPath=http://search.janes.com/Search&Prod_Name=JIAA& (25. maj 2008).
59. *Koran*. 2005. Erik Majaron - prevajalec. Tržič : Učila International.
60. Kovačič-Peršin, Peter, ur. 2004. *Islam in moderni svet*. Ljubljana: društvo 2000.
61. Kroeger, Alix. 2008. *Mujahideen fight Bosnia evictions*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/840241.stm> (2. junij 2008).
62. Laquer, Walter. 2004. *No end to War, Terrorism in the twenty-first century*. New York: Continuum.
63. Lawrence, Bruce B. 2000. *Shattering the Myth (Islam beyond Violence)*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

64. Lawrence, Wright. 2006. *The Looming Tower, Al-Qaeda and the Road to 9/11*. New York: Vinatage Books.
65. Lewis, Bernard. 2004. *The crisis of Islam: holy war and unholy terror*. London: Phoenix.
66. Malešič, Marjan, ur. 2002. *Nacionalna in mednarodna varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
67. May, Ernest R. 2007. *The 9/11 Commission Report with Related Documents*. Boston: Bedford/St. Martin's.
68. Miholič, Andrej. 2004. Komunikacijska razsežnost terorizma, Od kurirja do elektronske pošte. *Revija Obramba* 36 (november): 25-28.
69. Milton-Edwards, Beverley. 2006. *Islam and the Violence in the Modern Era*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
70. Mojzes, Paul, ur. 1998. *Religion and the war in Bosnia*. Atlanta (Georgia) : Scholars Press.
71. *Muslim Jihad Fanatics From All Over The World In The Balkans*. 2008. Dostopno prek: <http://www.youtube.com/watch?v=2ISRFC-jVPw> (30. maj 2008).
72. Napoleoni, Loretta. 2003. *Modern Jihad (Tracing the Dollars Behind the Terror Networks)*. London, Sterling (Va): Pluto Press.
73. Nastnak, Tomaž. 1996. *Kristjanstvo in Muslimani*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
74. Nedog, Janez. 2002. Samomorilski napadi: Blazneži - fanatiki - idealisti?. *Revija Obramba* 34 (marec): 55-58.
75. *Nesojenemu milenijskemu napadalcu 22 let zapora*. 2005. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/13319> (17. junij 2008).
76. *Nismo vehabije, nego pravovjernici*. 2008. Dostopno prek: <http://www.nezavisne.com/region/vijesti/18871/Nismo-vehabije-nego-pravovjernici.html> (16. junij 2008).
77. Novak, Luka. 2001. Hamas - gibanje gorečih odpadnikov. *Revija Obramba* 33 (junij): 18-22.
78. Novak, Luka. 2002. Hezbolah, libanonski božji bojovníki. *Revija Obramba* 34 (april): 28-31.
79. Novak, Luka. 2002. Krvavi Bali. *Revija Obramba* 34 (december): 13-16.
80. Ogrizek, Maja, ur. 2006. *Leksikon Sova*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
81. Pargeter, Alison. 2005. The evolution of radical Islamist groups in Europe. *Jane's Intelligence Review* 17 (02): 10-16.

82. Pettiford, Lloyd in Harding David. 2005. *Terorizem (Nova Svetovna Vojna)*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
83. Pipes, Daniel. 2002. *Militant Islam reaches America*. New York, London: W.W. Norton.
84. Pirjevec, Jože. 2003. *Jugoslovanske vojne: 1991 - 2001*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
85. Pohly, Michael in Duran Khalid. 2001. *Osama bin Laden in Mednarodni terorizem*. Tržič: Učila International.
86. *Post-millennium patterns of jihadist terrorism in Westrn Europe - PART I*. 2005.
Dostopno prek:
http://www8.janes.com/Search/documentView.do?docId=/content1/janesdata/mags/jtsm/history/jtsm2005/jtsm0693.htm@current&pageSelected=allJanes&keyword=post-millennium%20patterns&backPath=http://search.janes.com/Search&Prod_Name=JTSM&
(25. maj 2008).
87. Polič, Marko. 2001. Posvečeni bojevniki - ali brezumni norci?. *Revija Obramba* 33 (oktober): 20-22.
88. Prezelj, Iztok. 2006. *Teroristično ogrožanje nacionalne varnosti Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/ujma/2006/prezelj.pdf> (15. junij 2008).
89. Prezelj, Iztok, ur. 2007. *Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.
90. Rabasa, Angel. 2004. *The Muslim World after 9/11*. Santa Monica (CA): RAND.
91. Roy, Oliver. 1991. *The lessons of the Soviet-Afghan war*. London: The International Institute for Strategic Studies.
92. Roy, Oliver. 2007. *Globalizirani islam*. Ljubljana: Založba Krtina.
93. Savich, Carl. 2008. *Al-Qaeda in Bosnia: Bosnian Muslim War Crimes Trial*. Dostopno prek: <http://www.serbianna.com/columns/savich/061.shtml> (25. april 2008).
94. Schindler, John. 2000. Bosnia: five years after Dayton. *Jane's Intelligenece Review* (Maj). Dostopno prek:
http://www8.janes.com/Search/documentView.do?docId=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir2000/jir00232.htm@current&pageSelected=allJanes&keyword=bosnia%20five%20years%20after%20dayton&backPath=http://search.janes.com/Search&Prod_Name=JIR& (25. maj 2008).
95. Schindler, John R. 2007. *Unholy Terror, Bosnia, Al-qaida, and The Rise of Global Jihad*. Minnesota: Zenith Press.

96. Schulze, Reinhard. 2000. *A Modern History of the Islamic World*. London, New York: I.B. Tauris.
97. Schwartz, Stephen. 2002. *The Arab Betrayal of Balkan Islam*. Dostopno prek: <http://www.meforum.org/article/166> (2. junij 2008).
98. *Securing the Northern Front: Canada and the War on Terror*. 2005. The Jamestown Foundation. Dostopno prek: <http://www.jamestown.org/terrorism/news/article.php?articleid=2369744>, (16. februar 2008).
99. Shrader, Charles R. 2003. *The Muslim-Croat Civil War in Central Bosnia*. Texas A&M University Press.
100. *Sirenje saudijskega islama*. 2008. Dostopno prek: http://www.novine.ca/arhiva/2003/23_05_03/svet.html (2. junij 2008).
101. Slatenšek, Boštjan. 2004. Človeška cena sodobne vojne: Irak, Čečenija, Vietnam, Afganistan. *Revija Obramba* 36 (december): 28-32.
102. Soban, Branko. 2005. Meka ni islamska Moskva, Bagdad ni Vzhodni Berlin (Intervju z Gillesom Kepelom). *Delo: Sobotna Priloga* (16. julij): 4-6.
103. *Soviet war in Afghanistan*. 2008. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Soviet_war_in_Afghanistan (1. januar 2008).
104. Spahić, Mustafa. *Islamska zajednica uništava vlastiti autoritet*. 2008. Dostopno prek: <http://www.nezavisne.com/vijesti.php?meni=3&vijest=7356> (16. junij 2008).
105. Šterbenc, Primož. 2005. *Šiiti: geneza, doktrina in zgodovina odnosov s Suniti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
106. Tanasković, Darko. 2007. *Islam in mi*. Nova Gorica: Ma-no.
107. *The Palestine-Israel Conflict: A Short History*. 2004. The American-Arab Anti-Discrimination Committee of Massachusetts. Dostopno prek: <http://www.adcma.org/ShortHistoryofPalestine-IsraelConflict.pdf> (14. junij 2008).
108. Thoraval, Yves. 1998. *Islam - Mali leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
109. Tomaševski, Katarina. 1983. *Izazov terorizma: problemi suzbijanja terorizma u međunarodnoj zajednici*. Beograd : Mladost.
110. Trajković, Zvonimir. 2004. *SAD i EU otvorili puteve terorizma ka Evropi*. Dostopno prek: <http://www.trajkovic.co.yu/>, <http://www.trajkovic.co.yu/komentari/20.05.2004.html> (2. junij 2008).
111. *Vahabisti i bezbednost Balkana*. 2008. Dostopno prek: <http://www.koreni.net/modules.php?name=News&file=article&sid=1015> (2. junij 2008).

112. Vego, Milan. 1993. The Army of Bosnia and Herzegovina. *Jane's Intelligence Review* 005 (002). Dostopno prek:
http://www8.janes.com/Search/documentView.do?docId=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir93/jir00215.htm@current&pageSelected=allJanes&keyword=army%20of%20bosnia%20and&backPath=http://search.janes.com/Search&Prod_Name=JIR& (25. maj 2008).
113. *Vehabije prebjegle u Crnu Goru*. 2008. Dostopno prek:
<http://www.nezavisne.com/region/vijesti/8829/Vehabije-prebjegle-u-Crnu-Goru.html> (16. junij 2008).
114. Videmšek, Boštjan. 2005. Ko ni več ničesar, ostane poslednja oblika. *Delo: Sobotna Priloga* (10. september): 8-10.
115. Videmšek, Boštjan. 2006. »Zakaj niso Bošnjaki nikoli postali teroristi? Imeli so vse razloge za to!« (Intervju s Stephen Schwarz). *Delo: Sobotna Priloga* (4. marec): 16-17.
116. Vodušek, Vladimir. 1996. *Tretja balkanska vojna: dosje 1989-1996*. Ljubljana: Slon.
117. *Vsi napadalci iz iste mošeje*. 2005. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/13300> (17. junij 2008).
118. Vukadinović, Radovan. 2002. *Varnost v Jugovzhodni Evropi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
119. Whittaker, David J. 2003. *The Terrorism Reader*. London: Routledge.